

The background of the entire page is a close-up photograph of sand dunes. The sand is a warm, golden-brown color. Soft, elongated shadows are cast across the dunes, creating a rhythmic pattern of light and dark areas. The lighting appears to come from the upper left, casting shadows towards the lower right.

KOBO ABE

Moteris Smėlynuose

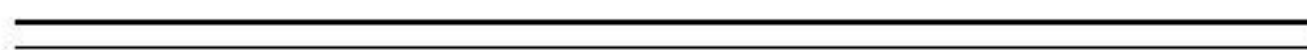
KOBO ABE

Moteris Smėlynuose

Turinys

I dalis	6
II dalis	55
III dalis	146

I dalis

1

VIEŅĄ rugpjūčio dieną dingo žmogus. Per atostogas jis ketino nuvažiuoti į pajūrį, – ligi ten traukiniu buvo pusdienis kelio, – ir nuo to laiko niekas apie jį nieko negirdėjo. Nei policijos paieškos, nei skelbimai laikraščiuose nedavė jokių rezultatų.

Žmonių dingimas apskritai ne toks jau retas reiškinys. Statistikos duomenimis, kasmet paskelbiama keli šimtai pranešimų apie dingusius be žinios. Keista, bet rasti jų tepavyksta nedidelę dalį. Žmogždystės ir nelaimingi atsitikimai palieka įkalčius; pagrobimų motyvus visados galima atsekti. Bet jei žmogus dingo dėl kokios nors kitokios priežasties, aptikti jo pėdsakus labai sunku. Beje, jei dingimą pavadinsim pabėgimu, tai iš karto daugelis dingimo atvejų, matyt, bus priskirti prie tų paprasčiausių pabėgimų.

Šiuo atveju irgi nebuvo nieko stebėtina, kad nerasta kokių nors pėdsakų. Apytikriai buvo žinoma vieta, kur išvažiavo tas žmogus, bet iš ten negauta pranešimo, kad aptiktas lavonas. Jo darbas nebuvo susijęs su kokiomis nors paslaptimis, dėl kurių jį būtų galėję pagrobti. O iš visų jo veiksmų, iš elgsenos anaip tol neatrodė, kad jis ketino pabėgti.

Pradžioje visi, žinoma, spėjo, kad čia įpainiota moteris. Policijos valdininkai ir bendradarbiai, iš dingusiojo žmonos sužinoję, kad jis išvažiavo rinkti vabzdžių savo kolekcijai, net kiek nusivylė. Iš tiesų, tampyti skardinę su kalio cianidu, graibštus vabzdžiams gaudyti – ir vien tam, kad nuslėptum pabėgimą su moterimi, – tai būtų pernelyg jau didelis apsimetimas. O svarbiausia – stoties tarnautojas pranešė, kad tą dieną S. stotyje iš traukinio išlipo vyras, sprendžiant iš drabužių, lyg ir alpinistas, per pečius kryžmais užsikabinęs medinę dėžę, kokias nešiojasi dailininkai, ir gertuvę; jis gerai atsimenąs, kad tas žmogus buvo visiškai vienas. Taigi ir ta prielaida atkrito.

Kilo versija apie savižudybę iš mizantropijos. Jai pradžia davė vienas bendradarbis, didelis psichoanalizės mėgėjas. Jo manymu, pats faktas, kad suaugęs žmogus domisi tokiais niekais, kaip vabzdžių kolekcionavimas, jau rodo jo psichinį nepilnavertiškumą. Net jei vaikas pernelyg linkęs kolekcionuoti vabzdžius, ir tai jau dažnai rodo jį turint Edipo kompleksą. Trokšdamas kaip nors kompensuoti nepatenkintą geismą, jis su malonumu duria smeigtuką į nebegyvą vabzdį, kuris ir šiaip jau niekur negali pabėgti. O jeigu jis nemetė to užsiėmimo suaugęs, tai jau aiškus ženklas, kad jo liguista būseną dar pablogėjusi. Juk entomologai gana dažnai būna apsėsti kaupimo manijos, jie be galo uždari, serga kleptomanija, pederastija. O nuo šito iki savižudybės iš mizantropijos – vienas žingsnis. Be to, yra ir tokių kolekcionierių, kurie jaučia potraukį ne tiek kolekcionavimui, kiek kalio cianidui savo skardinėse, ir kurie niekaip negali to užsiėmimo mesti... Argi tas faktas, kad jam nė karto nekilo noras atvirai pasipasakoti apie savo pomėgį, nerodo, kad ir jis pats puikiai suvokė, kiek tai gėdinga?

Bet kadangi lavono nerasta, visi šitie išprotavimai, kad ir kaip jie atrodė sklandūs, sužlugo.

Tikrosios priežasties niekas ir nesužinojo. Praėjo septyneri metai, ir, remiantis Civilinio kodekso trisdešimtuoju straipsniu, žmogus buvo pripažintas mirusiu.

D 2

V IENA rugpjūčio popietę S. stoties platformoje pasirodė žmogus pilka pikine panama. Per pečius jis buvo kryžmai užsikabinęs didelę medinę dėžę ir gertuvę, o kelnes susikišęs į kojines – tarsi susiruošęs kopti į kalnus. Tačiau aplinkui nesimate nė vieno kalno, į kurį vertėtų kilti. Ir stoties tarnautojas, tikrinęs prie išėjimo bilietus, įtariai pažiūrėjo jam įkandin. Žmogus nedvejodamas įlipo į autobusą, stovinti prie stoties, ir atsisėdo pačiame gale. Autobusas važiojo tolyn nuo kalnų.

Žmogus privažiavo paskutinę stotelę. Išlipęs iš autobuso, jis pamatė, kad aplinkui be galo, be krašto traukiasi pakaitomis kalvos ir lomos. Klonus ištisai raižo siauros ryžių laukų juostos, o tarp jų, nelyginant salelės, kyšo nedideli churmų guotai. Vyras aplenkė kaimą ir patraukė tolyn, tiesiai į pajūrį. Dirva pamažu darėsi šviesesnė ir sausesnė.

Netrukus dingo namai, ir tik kur ne kur stirksojo po kelias pušaites. Pamažu kieta žemė virto smulkiu, limpančiu prie kojų smėliu. Šen bei ten dulavo sausų žolynų lopinėliai ir maži sklypeliai skurdžių baklažanų, tarsi per klaidą čia atsidūrusių. Bet aplinkui – nė gyvos dvasios. Prieky, matyt, buvo jūra, prie kurios jis ir traukė.

Pagaliau žmogus sustojo. Dairydamasis į šalis, jis nusišluostė striukės rankove prakaitą nuo veido. Iš lėto atsisegė medinę dėžę, iš viršutinio dangtelio išėmė ryšuliuką lazdelių ir iš jų sutvėrė graibštą vabzdžiams gaudyti. Tada vėl nužingsniavo tolyn, naršydamas lazda retai pasitaikančius žolių kuokštus. Smėlis kvepėjo jūra.

Laikas slinko, o jūros vis nebuvo matyti. Turbūt tokioje raižytoje vietoje negalėjai matyti, kas dedasi priekyje, bet, kiek aprėpė akys, gamtovaizdis nesikeitė. Netikėtai prieš jį išdygo kaimelis. Paprastas skurdus kaimelis: aplink gaisrinės bokštą susispaudę lentiniai stogai,

prislėgti nedideliais akmenimis. Keletas namų dengti juodomis čerpėmis, o kai kurie net skarda, nudažyta raudonai. Namas skardiniu stogu prie vienintelės kaime kryžkelės, matyt, buvo žvejų artelės valdyba.

Už kaimo jau tikriausiai ir jūra, ir kopos. Bet kažkodėl kaimelis išsimėtęs labai plačiai. Aplinkui keletas derlingos žemės sklypų, o šiaip visur – vien baltas smėlis. Matėsi nedideli žemės riešutų ir bulvių laukeliai; jūros kvapas sumišęs su gyvulių dvoku. Palei kietą, lyg iš smėlio ir molio suplūktą kelią stūksojo balti kalnai kapotų kriauklių. Žmogui einant keliu, ir vaikai, žaidžią atvirame lauke priešais artelės valdybą, ir senis, taisąs tinklą, ir apskurusios moterys, susispietusios prie vienintelės kaime smulkių prekių krautuvėlės, – visi akimirką nustėro ir su nuostaba žiūrėjo jam įkandin. Bet žmogus visai nekreipė į juos dėmesio. Jį tedomino kopos ir vabzdžiai.

Tačiau keista buvo ne tik tas, kad kaimas taip plačiai išsimėtęs. Kelias staiga ėmė kilti. Tai irgi buvo visiškai netikėta. Juk jeigu kelias eina prie jūros, tai, žinoma, turi leistis žemyn. Rasi jis apsiriko, žiuredamas žemėlapyje? Jis užklausė lyg tyčia sutiktą merginą. Bet toji nulaido akis ir praėjo pro šalį, lyg neišgirdusi. Tiek to, eime toliau. Šiaip ar taip, ir smėlio spalva, ir žvejų tinklai, ir kalnai kriauklių – viskas rodo, kad jūra arti. Apskritai nerimauti nėra ko.

Kelias darėsi vis statesnis, ir aplinkui daugiau nieko nebuvo, tik smėlis.

Bet keista – toji vieta, kur stovėjo namai, nė kiek nekito. Tiktai kelias ėjo aukšty, o pats kaimas visą laiką tarsi liko žemumoje. Ne, ne tiktai kelias. Su juo kilo ir tarpunamiai. Atrodė, kad visas kaimas kyla į kalną ir vien tik namai lieka tame pačiame lygyje. Lipant aukšty, į kopos viršūnę, tas įspūdis vis stiprėjo, ir netrukus jam pasirodė, kad namai stovi didžiulėse smėly iškastose duobėse. Pagaliau kelias, kuriuo jis ėjo, ir tarpunamiai pasirodė besą viršum stogų. O namai vis giliau leidosi į smėlio duobes.

Staiga šlaitas pasidarė kone statmenas. Dabar nuo jo iki stogų šelmų buvo apie dvidešimt metrų, ne mažiau. „Bet koks ten gali būti gyvenimas?“ – pagalvojo jis ir sudrebėjo, žiūrėdamas į gilią duobę. Netikėtai smarkus vėjo šuoras užgniaužė jam kvapą, ir vyras skubiai pasitraukė nuo duobės krašto. Staiga toli apačioje jis pamatė blausią putotą jūrą, skalaujančią pakrantės smėlį. Žmogus stovėjo ant kopos keteros – kaip tik ten, kur veržėsi.

Kopos šlaitas nuo jūros pusės, iš kur pučia musonai, kaip paprastai, buvo status ir plikas. Bet nuožulnesnėse vietose augo siauralapių žolių krūmeliai. Atsigręžęs atgal, jis pamatė, kad didžiulės duobės – tuo gilesnės, kuo arčiau kopos viršūnės – keliais aukštais traukiasi į kaimo vidurį ir atrodo lyg avilio pjūvis. Kaimas sakytum lipa ant kopos. O gal kopa lipa ant kaimo? Šiaip ar taip, kaimo reginys žmogų slėgė, erzino.

Na, bet kopas, kaip norėjo, jis pasiekė, ir dabar viskas gerai. Pa-traukė didelį gurkšnį vandens iš gertuvės, giliai įkvėpė, ir oras, rodos, toks grynas, nudegino gerklę kaip švitras.

Žmogus norėjo papildyti savo kolekciją smėlynų vabzdžiais.

Smėliniai vabzdžiai nedideli, blankių spalvų, bet žmogaus, apsėsto kolekcionavimo manijos, netraukia margasparniai drugeliai ar laumžirgiai. Tokie žmonės nenori papuošti savo kolekcijų kokiais egzotiškais pavyzdžiais, jie nelabai domisi sisteminiu, neieško nė žaliavos vaistams, kuriuos vartoja kinų medicina. Entomologas turi savų, paprastų ir nuoširdžių džiaugsmų, jis trokšta surasti naują rūšį. Jeigu tai pasiseks, entomologijos atlase ties ilgu moksliniu naujai surasto vabzdžio lotynišku pavadinimu atsiras tavo vardas ir, visai galimas daiktas, liks tenai visiems laikams. O jei tavo vardas, tegu ir susijęs su vabzdžio pavadinimu, ilgai išliks žmonių atmintyje – vadinasi, pastangos nenuėjo niekais.

Daugybė beveik neskiriamų plika akimi vabzdžių rūšių teikia puikių galimybių naujiems atradimams. Štai ir jisai taip pat daug laiko paskyrė dvisparniams ir net paprasčiausioms naminėms musėms, ku-

rių taip nekenčia žmonės. Musių rūšių – devynios galybės. Bet kadan-
gi visų entomologų mintys sukasi beveik apie tą patį, tai jie kone jau
baigė tirti daugumą tų rūšių, tarp kitų ir labai retą aštuntąjį mutantą,
rastą Japonijoje. Galbūt taip yra dėl to, kad žmonių gyvenimas itin
glaudžiai susijęs su musių gyvenimu.

Geriausia pradžioje atkreipti dėmesį į šitą aplinką. Galimas daik-
tas, tiek daug musių rūšių yra todėl, kad jos labai sugeba prisitaikyti.
Jis tiesiog pašoko iš džiaugsmo, padaręs šį atradimą. Mano mintis ne
tokia jau kvaila. Tokiu puikiu musių sugebėjimu prisitaikyti kaip tik
ir galima paaiškinti, kodėl jos lengvai pakelia nepalankiausias sąlygas,
kuriomis kiti vabzdžiai negali gyventi. Na, sakysim, jos prisitaikė gy-
venti net ir dykumoje, kur žūsta visa, kas gyva...

Padaręs šį atradimą, jis ėmė ypačiai domėtis smėliu. Rezultatų ne-
ilgai teko laukti. Vieną kartą išdžiūvusioje upelio vagoje netoli namų
jis pamatė gelsvą mažutėlį vabzdį, panašų į ispaniškąją muselę, pri-
klausančią kietasparnių šeimai (*Cicindela Japonica*, Motschulsky).
Yra žinoma, kad ispaniškosios muselės būna visokių spalvų ir įvairaus
dydžio. Bet priekinės jų kojelės skiriasi labai nežymiai. Jos kaip tik
yra svarbus kriterijus klasifikacijai, nes priekinių kojelių formos skir-
tumas rodo ir rūšinį skirtumą. Vabzdžio, kritusio jam į akis, antrasis
priekinės kojelės sąnarys iš tikrųjų turėjo ypatingų požymių.

Ispaniškųjų muselių rūšies vabzdžių priekinės kojelės paprastai
plonos, juodos ir labai lanksčios, o šitos musės kojelės buvo apskri-
tos, storos, tarsi apsitraukusios tvirtu kiautu, ryškiai geltonos spalvos.
Galimas daiktas, ant jų prilipę kokių dulkelių. O gal vabzdys taip
prisitaikęs prie aplinkos, kad turi lyg ir plaukelius dulkelėms surinkti.
Jei apžiūrėdamas jis neapsiriko, tai rasi ir padarė svarbų atradimą.

Bet, deja, tos musės sugauti nepavyko. Jis buvo labai susijaudinęs,
o ir musė skraidė kažkaip visiškai neįprastai. Ji nulėkė. Paskui, lyg
būtų norėjusi pasakyti: „Na, imk ir sugauk mane“, grįžo ir laukė jo
prisiartinant. Kai jis patikliai priėjo, ji nuskrido, paskui grįžo ir vėl
ėmė jo laukti. Musė tarsi erzino jį ir pagaliau visai pasislėpė žolėje.

Taip jis pakliuvo į nelaisvę tai ispaniškajai muselei geltonomis priekinėmis kojytėmis.

Atkreipęs dėmesį į smėlinį dirvožemį, jis dar tvirčiau įsitikino, kad jo spėjimas teisingas. Juk ispaniškoji muselė – tipiškas dykumų vabzdys. Pagal vieną teoriją neįprastas tų muselių skraidymas – tik spąstai vilioti iš urvų mažiems gyvūnams. Pelės, driežai, šitaip musių maginami, nubėga toli nuo savo urvų į dykumą ir žūsta tenai iš bado ir nuovargio. Muselės to tik ir telaukia ir suryja žuvusius gyvūnus. Japoniškas tų muselių pavadinimas labai gražus – „laiskanešės“, bet jos, nors iš pažiūros ir atrodo gracingos, iš tikrųjų turi aštrius žandikaulius ir yra tokios kraugerės, kad ėda net viena kitą. Teisinga ši teorija ar ne, bet mįslingas ispaniškosios muselės skraidymas jį, be abejonės, pavergė.

Žinoma, jis dar labiau ėmė domėtis smėliu, kuriame gyvena ispaniškosios muselės. Ėmė skaityti literatūrą apie smėlį, ir kuo daugiau skaitė, tuo tvirčiau tikėjo, kad tai labai įdomus reiškinys. Sakysim, enciklopedijoje, straipsnyje apie smėlį, galima perskaityti štai ką:

„Smėlis – suirusių uolienuų telkinys. Kartais jame yra magnetito, kasiterito, rečiau auksingojo smėlio. Diametras nuo 2 iki 1/16 mm.“

Koks aiškus apibrėžimas! Trumpai sakant, smėlis, susidaręs iš suirusios uolienos, – tai lyg ir vidurys tarp smulkių akmenukų ir molio. Bet jei pavadinsi smėlį tarpiniu produktu – tai dar nebus išsamus paaiškinimas. Žemė susideda iš sudėtingų akmenų, smėlio ir molio junginių, bet kodėl iš šių trijų elementų tik smėlis gali laikytis izoliuotai ir sudaryti dykumas bei smėlingas vietas? Jeigu jis būtų tik tarpinis produktas, tai erozijos dėka tarp plikų uolų ir molynų, jiems smelkiantis vieniems į kitus, būtų atsiradusi begalė tarpinių produktų. Bet juk iš tiesų egzistuoja tik trys aiškiai skirtingos uolienuų rūšys: uolinės, smėlinės ir molinės. Nuostabu taip pat, kad smiltelės kone visada vienodo dydžio: tiek Enosimos salos pakrantėje, tiek Gobio dykumoje jų diametras vidutiniškai lygus 1/8 mm, ir plinta smiltelės kreive, artima Gauso kreivei.

Viename mokslo darbe jis rado itin suprastintą paaiškinimą, kaip erozija ardo dirvožemį: lengvi elementai išnešiojami dideliais atstumais. Bet jame visiškai nebuvo kalbama apie tai, kodėl smiltelių dydis lygus 1/8 mm. Kitame geologijos veikale aiškinama priešingai:

„Ir vandens, ir oro srautai sukuria turbulenciją. Mažiausias turbulencijos bangos ilgis ekvivalentiškas dykumos smėlio diametru. Dėl tos savybės iš dirvožemio iškeliamas tik smėlis, be to, iškeliamas stačiu kampu į srautą. Jeigu atskiri dirvožemio komponentai yra nestipriai sukibę, smėlį gali pakelti į orą net labai silpnas vėjas, kuris nepajudina akmenų ir molio. Paskui smėlis vėl nusėda žemėn, bet toliau, kur jį nuneša vėjas. Smėlio savybes, matyt, turetų nagrinėti aerodinamika.“

Cituokime apibrezimą toliau:

„... taigi suirusių uolienu dalelės yra tokio dydžio, kad gali kuo laisviausiai judėti.“

Kadangi žemėje visą laiką egzistuoja vėjas ir vandens srautai, tai smėlio susidarymas – neišvengiamas procesas. Ir kol pūs vėjai, tekės upės, jūros ritins bangas, iš žemės kils vis naujos ir naujos masės smėlio, kuris nelyginant gyva būtybė slinks į visas puses. Smėlis neturi poilsio. Nejučiom, bet atkakliai jis grobia ir ardo žemę...

Tas amžinai judančio smėlio reginys jį neapsakomai jaudino ir savotiškai kurstė. Smėlis, kaip paprastai manoma, nevaisingas, bet nevaisingas ne dėl to, kad sausas: kaltas čia nepaliaujamas jo judėjimas, kurio negali pakelti joks gyvis. Kaip tai panašu į niūrų žmonių gyvenimą: šie taip pat diena iš dienos kabinasi vienas už kito.

Taip, smėlis nelabai tinkamas gyventi. Bet ar rimtis absoliučiai būtina egzistavimui? Argi tą šlykščią konkurenciją kelia ne siekimas įtvirtinti rimtį? Jei atmesime rimtį ir pasiduosime smėlio judėjimui, tai baigsis ir konkurencija. Juk iš tiesų ir dykumoje auga gėlės, gyvena vabzdžiai ir žvėrys. Vis tai gyvos būtybės, nepaprastai sugebančios prisitaikyti ir to dėka ištrūkusios už konkurencijos ribų.

Jis nuolat vaizdavosi smėlio judėjimą ir jau ėmė regėti haliucinacijas – matė ir patį save šitame nesibaigiančiame sraute.

D 3

KOPA puslankiu juosė kaimą lyg tvirtovės pylimas. Nuleidęs galvą, žmogus vėl žengė tolyn jos ketera. Jis beveik visai nežiūrėjo, kas dedasi toluoje. Entomologui svarbu sukaupti visą dėmesį trijų metrų spinduliu apie savo kojas. O viena iš pačių svarbiųjų taisyklių – nestoti nugara į saulę. Jei saulė švies iš užpakalio, tai savo šešėliu gali nubaidyti vabzdžius. Todėl nosis ir kakta vabzdžių medžiotojams įdega juodai.

Žmogus lygiu žingsniu iš lėto ėjo į priekį. Kas žingsnis smėlis žiro jam ant batų. Aplinkui nebuvo jokio gyvo daikto, tiktai kur ne kur styrojo negiliai įsišakniję žolės kuokšteliai, kurie tuojau pat, regis, sužydėtų, kad tik būtų nors kiek daugiau drėgmės. Jei čia kas ir praskrisdavo, tai vien raudonos kaip vėžlio kiautas muselės, primasintos žmogaus prakaito kvapo. Bet kaip tik tokioje vietoje viltys neretai išsipildo. Tiesa, ispaniškosios muselės nemėgsta gyventi spiečiais, ir būna atvejų, kai viena muselė tenka ištisiems kilometrams smėlynų. Nieko nepaveiksi, reikia atkakliai ieškoti toliau.

Staiga jis sustojo. Žolėje kažkas sukruto. Voras. Vorai jam nereikalingi. Jis atsisėdo surūkyti cigaretės. Nuo jūros visą laiką pūtė vėjas, apačioje rantytos baltos bangos graužėsi į kopos papėdę. Ten, kur baigėsi vakarinis kopos kraštas, kūpsojo, pasidavusi gilyn į jūrą, nedidelė uolėta aukštuma. Joje, tarsi pluoštas nusmailintų strėlių, buvo pasiskleidę saulės spinduliai.

Niekaip negalėjo įbraukti degtukų. Dešimt sugadino – ir vis tuščiomis. Palei nusviestus degtukus beveik sekundinės rodyklės greičiu tekėjo smėlio srovelės. Jis pamatė nedidelę smėlio bangą ir, kai tik ji atsirito iki jo bato kulno, atsikėlė. Iš kelnių klosčių pabiro smėlis. Jis nusispjovė – burnoje lyg trintuve būtų kas perbraukę.

Vis dėlto ar ne pernelyg maža čia vabzdžių? Gal smėlis čia per daug greitai slenka? Ne, nusiminti dar anksti. Juk teoriškai čia negali nebūti vabzdžių.

Kopos ketera pasidarė lygesnė, kai kur ji gerokai nutoldavo nuo jūros. Genamas minties, kad prieky jo laukia laimikis, jis ėmė leistis nuolaidžiu šlaitu. Kur ne kur kyšojo užsilikę bambuko skydai smėliui sulaikyti, kiek žemiau matėsi terasa. Vyras žengė tolyn per smėlio ornamentus, išrašytus vėjo taip kruopščiai, jog rodės, kad juos darė mašina. Netikėtai viskas dingo iš akiračio, ir jis pajuto bestovįs ant gilios duobės krašto.

Duobė buvo netaisyklingos ovalinės formos, daugiau kaip dvidešimtys metrų pločio. Priešinga jos siena atrodė palyginti nuožulni, o ta, kur jis stovėjo, leidos žemyn beveik statmenai. Lenktas jos kraštas buvo lygus ir slidus tarsi porceliano puoduko, nuo jo slyščiojo kojos. Atsargiai, įsispyręs viena koja į patį skardžio kraštą, jis pažvelgė žemyn. Ir tik dabar suprato, kad, nors aplinkui šviesu, jau vakarėja.

Pačiame duobės dugne, niūrioje gelmės tyloje, stovėjo lūšna. Stogas vienu galu rėmėsi į nuožulnią smėlio sieną. „Visai kaip austrės geldelė, – pagalvojo jis. – Ką nori daryk, o smėlio dėsniai nepasipriešinsi...“

Vos tik jis ėmė taisyti fotografuoti, smėlis jam iš po kojų šnaredamas nuslinko žemyn. Išsigandęs jis atitrauke koją, bet smėlis valandėlę dar žiro. Kokia nepastovi ta smėlio pusiausvyra! Dusdamas iš susijaudinimo, jis nusišluostė sudrėkusius delnus į kelnes.

Už jo nugaros kažkas kostelejo. Gretimais, beveik liesdamas jam peti, stovejo nežinia iš kur atsiradęs senis, iš visko sprendžiant – žvejys iš kaimo. Jis pasižiūrėjo į fotoaparata, paskui į duobės dugną, ir jo nugairintas veidas susiraukšlėjo nuo šypsenos. Tarsi kokių gleivių prisirinko krauju pasrūvusių jo akių kampučiuose.

– Tai tikrinai?

Balsą sklaidė vėjas, jis skambejo dusliai, blankiai, tartum iš nešiojamo radijo imtuvo. Bet tarsena buvo aiški, suprasti galėjai nesunkiai.

– Tikrinu? – žmogus sumišęs pridengė delnu objektyvą ir ėmė taisyti graibštelį, kad senis jį pamatytų. – Ką jus norite pasakyti? Nelabai suprantu... Aš, matot, kolekcionuoju vabzdžius. Mano specialybe – vabzdžiai, kurie gyvena šitokiuose smėlynuose.

– Ką? – senis tarsi nieko nesuprato.

– Ko–lek–ci–o–nuo–ju vabz–džius! – pakartojo jis garsiai. – Vabzdžius, suprantate, vabz–džius! Aš juos gaudau!

– Vabzdžius? – senis, aiškiai nepatikėjęs, nukreipė akis ir nusispjovė. Arba, tikriaus sakant, jam ant lūpos pakibo seilė.

Pagriebta vėjo, ji nusidriekė kaip ilgas siūlas. Iš tikrųjų, ko jis taip susirūpinęs?

– Ar šitame rajone kas tikrinama?

– Ne, jeigu jūs nieko netikrinat, darykit, ką norit, man vis tiek.

– Ne, ne, aš ne iš inspekcijos.

Senis, nė nelinktelėjęs, nususuko ir iš lėto nuėjo kopos ketera, raudsydamas smėlį šiaudinių sandalų galais.

Už kokių penkiasdešimt metrų senio, matyt, laukė trys sutūpę vyrai vienodais drabužiais. Kada jie atsirado? Vienas jų turėjo lyg ir žiūroną, kurį visą laiką vartė sau ant kelių. Senis priėjo prie jų, ir visi keturi ėmė kažką tartis, smarkiai kasdami smėlį kits kitam iš po kojų: atrodė, jie karštai dėl kažko susiginčijo.

Jis jau ketino leistis toliau ieškoti savo musės, bet vėl uždusęs atlėkė senis.

– Palaukite, jūs tikrai ne iš prefektūros?

– Iš prefektūros?.. Ne, ne, jūs apsirikote.

Na, gana, nusprendė jis ir padavė įkyriam seniui vizitinę kortelę; krutindamas lūpas, šis ilgai ją skaitė.

– A–a, jūs mokytojas...

– Matot, aš neturiu nieko bendra su prefektūra.

Pagaliau jis, rodos, suprato; prisimerkęs, atkišęs ranką su kortele, senis grįžo prie vyrų. Vizitine kortele ir tie, regis, liko patenkinti. Visi pakilo ir nuėjo.

Tačiau senis vėl grįžo.

– Na, o dabar ką jus ketinat veikti?

– Taigi ieškosiu vabzdžių.

– Bet juk pavėlavot į paskutinį autobusą.

– O ar čia niekur negalečiau pernaktvoti?

– Pernaktvoti? Šitame kaime? – Senio veide kažkas suvirpėjo.

– Na, jei čia negalima, nueisiu į kitą.

– Į kitą?..

– Juk aš, tiesą sakant, niekur labai neskubu...

– Ne, ne, ko gi jums vargintis...

Senis staiga pasidarė paslaugus ir šnekus:

– Patys matot, kaimas neturtingas, nė vienos padorios trobos nėra, bet jeigu jūs sutinkate, aš padėsiu, tarsiu už jus gerą žodį.

Neatrodė, kad jis būtų sumanęs ką blogą. Jie tikriausiai ko nors bijo – galbūt laukia iš prefektūros valdininko, turinčio atvažiuoti kažko patikrinti. Dabar jiems baimė išsisklaidė, ir jie – vėl paprasti, malonūs žvejai.

– Būsiu labai dėkingas... Atsilyginsiu jums, žinoma... Aš labai mėgstu apsistoti tokiose va kaimo trobose.

D 4

SAULĖ nusileido, vėjas kiek aprimo. Vyras slampinėjo po kopą, kol tik matė smėlyje vėjo išrašytus ornamentus.

Laimikis apskritai nekoks.

Svirplys ir baltaūsė auslinda iš tiesiasparnių būrio.

Blakė – kareivėlis ir dar vienas vabzdys – jis neprisiminė tikslaus pavadinimo, bet irgi vienas iš blakių – kareivėlių rūšies.

Iš kietasparnių, kurių ieškojo, – tik straubliukai ir ilgakojės laiskanešės.

Neaptiko nė vieno egzemplioriaus išusių šeimos, nors mūsų, tiesą sakant, ir buvo jo kelionės tikslas. Gal rytojaus trofėjai pradžiugins...

Iš nuovargio jam prieš akis plevėno kažkokie blausūs atšvaitai. Staiga jis nejučiom sustojo ir įsistebeilijo į tamsios kopos paviršių. Nieko nepadarysi: vos tik pamačius ką judant, jam vaidenosi ispaniškoji muselė.

Senis, kaip buvo žadėjęs, laukė jo prie artelės valdybos.

– Atleiskite...

– Na ką jūs! Kad tik jums patiktų...

Valdyboje, matyt, vyko pasitarimas. Keturi ar penki vyrai sėdėjo ratu, skambėjo juokas. Virš prieangio kabojo didelis audeklas su užrašu: „Būk ištikimas tėvynės meilės dvasiai.“ Senis jiems kažką burbtelėjo – juokas iškart nutilo. Tarsi nenorom jis žengė į priekį, vyras – iš paskos. Kriauklelėmis nusėtas kelias skaisčiai baltavo tirštėjančiose sutemose.

Jie pasuko į dešinę – siauras takelis čia leidosi nuo keteros žemyn. Kiek laiko ėjo tylomis, paskui senis nėrė į tamsą, pliaukštelėjo delnais ir garsiai sušuko:

– Ei bobut, kur tu?

Apačioje, tiesiai po kojomis, juodoj tamsoj sušvito žibintas ir pasigirdo balsas:

– Čia, čia... Kopėčios prie maišų.

Iš tikrųjų, šito skardžio be kopėčių neįveiksi. Kokius tris namus, kaip tas apačioje, galėtum sustatyti vieną ant kito; net ir kopėčiomis nelengva ten nusigauti. Šlaitas beveik statmenas, o juk dieną, jis tą gerai atmena, atrodė visai lėkštas. Kopėčios nepatikimos, suraišiotos iš visokių virvagalių, ir jei prarasi pusiausvyrą, jos susipainios kur viduryje. Gyventi čia – tas pat kaip natūralioje tvirtovėje.

– Nesirūpinkite niekuo, ilsėkitės...

Senis nelipo žemyn, valandėlę pastovėjo ir nuėjo sau.

Vyras nuo galvos iki kojų buvo apibiręs smėliu, ir jam staiga pasirodė, lyg būtų grįžęs į savo vaikystę. Moterį, kuri jį sutiko su žibintu, jo palydovas pavadino bobute, ir jis jau vaizdavosi senę, bet pasirodė, kad tai maloni moteriškė, dar gana jauna, gal trisdešimties metų, neaukšta. Ji, matyt, pudravosi – pajūry gyvenančios moters veidas negalėjo būti toks baltas. Jis buvo jai dėkingas, kad sutiko jį maloniai, su tikru džiaugsmu.

Beje, kad ne toks širdingas priėmimas, jis nebūtų prisivertęs peržengti tos lūšnos slenksčio. Ko gero, būtų pamanęs, kad jį mulkina, ir iškart pabėgęs. Sienos apsilaupiusios; vietoj *fusumos* kabo dembliai; ramsčiai, laikantys stogą, išsiklaipę; visi langai užkalti lentomis; šiaudinės pynės, paklotos ant grindų, regis, tuoj iširs, ir kai per jas žengi, po kojomis tarsi čiuksi šlapia kempinė. Ir be to dar – šlykštus, dvisus sušutusio smėlio kvapas.

Bet juk viską lemia nuotaika. Moters maloningumas jį pavergė. Niekis, sakė pats sau, taip atsitinka tik vieną kartą gyvenime. O jei-gu pasiseks, ir kokį įdomų vabzdį pavyks rasti. Šiaip ar taip, tokioje aplinkoje vabzdžiai gyvena ir džiaugiasi.

* *Fusuma* – praskiriama pertvara japonų troboje, atstojanti duris

Nuojauta jo neapvylė. Vos tik spėjo atsisėsti į pasiūlytą vietą prie židinio, iškasto tiesiog asloje, pasigirdo garsas, tarsi aplinkui krapnotų lietus. Tai buvo blusų knibždėlynas. Bet to jis nebijojo. Entomologas visados pasiruošęs tokiems netikėtumams. Reikia tik išvirkščiąją drabužių pusę apibarstyti DDT, o plikas kūno vietas prieš miegą įtrinti tepalu nuo vabzdžių.

– Aš taisau valgyti, dėl to kol kas... – moteris pasilenkusi paėmė lempą, – pakentėkite truputį tamsoje.

– Tai jūs turite tik vieną lempą?

– Taip, deja...

Ji nusišypsojo lyg atsiprašydama – kairiajame skruoste pasidarė duobutė. Jei nežiūrėsi į akių išraišką, jos veidas labai patrauklus, pagalvojo jis. Bet gal toks jos žvilgsnis dėl to, kad nesveikos akys. Karščiuojančių vokų negalėjo pridengti nė pudra. Kad tik neužmiršus prieš miegą įsilašinti vaistų į akis...

– Bet prieš valgant norėčiau išsimaudyti.

– Išsimaudyti?

– O ką, negalima?

– Labai gaila, bet teks palaukti iki poryt.

– Iki poryt? Bet juk poryt manės čia nebebus, – nusijuokė jis nejučiom garsiai.

– Argi?

Moteris nusigrėžė, jos pečiai suvirpėjo. Nuliūdo, matyt. Tie kaimo žmonės nė nemėgina apsimetinėti. Jis pasijuto nesmagiai ir sutrikęs sučepsėjo lūpomis.

– Na, jei nėra kur nusimaudyti, tai man užteks tik apsilieti vandeniu. Aš juk visas smėliuotas...

– Vandens, jūs jau man atleiskite, belikęs vienas kibirėlis... Iki šulinio labai toli...

Kokia ji atrodo užguita! Tiek to, nieko daugiau nesakysiu. O netrukus jis įsitikino, kad maudytis čia visiškai neverta.

Moteris atnešė virtos žuvies ir moliuskų sriubos. Pajūrio valgiai – tas neblogai. Kai tik jis ėmė valgyti, moteris išskleidė virš jo didelį popierinį skėtį.

– Kam tai? – Turbūt toks vietos paprotys.

– Jei nebūtų skėčio, į valgį pribirtų smėlio.

– Kodėl? – jis nustebęs pakėlė akis į lubas, bet ten, rodos, jokių skylių nebuvo.

– Smėlis, suprantate... – moteris irgi pasižiūrėjo į lubas, – lekia iš visur... Nešluosi kokią dieną – ir viską nuguls per tris pirštus.

– Gal stogas prakiuro?

– Ne, kai jis ir naujas buvo, smėlis vis tiek čia biro... Iš tiesų nieko nėra baisiau už tą smėlį. Bjauriau už kinivarpas.

– Kinivarpas?

– Tokie vabaliukai, kur graužia medį.

– Tai tikriausiai termitai?

– Ne, tokie, žinote, kieti.

– Aa – a, tai ožiaragiai.

– Ožiaragiai?

– Rausvi, su ilgais ūsais. Ar tie?

– Ne, ne, šitie kaip ryžių grūdėliai ir rudos spalvos.

– Šit kaip. Tai čia bus vaivorykštinis vabalas.

– Jei numosi ranka ir nežiūrėsi, tai va tokią siją kaipmat supūdys.

– Kas, vaivorykštinis vabalas?

– Ne, smėlis.

– Kodėl?

– Jis prasismelkia pro viską. O kai vėjas pučia iš blogosios pusės, smėlio prineša ant aukšto, ir jeigu nešluosi, ten greit jo prisirinks tiek, kad lubos neatlaikys.

– Taip, žinoma, negerai, kad ant aukšto kaupušis smėlis... Bet ar jums neatrodo truputį keista sakyti, kad smėlis gali supūdyti siją?

– Kaipgi, supūdo.

– Bet juk smėlis turi kaip tik tą savybę, kad yra labai sausas.

– Vis tiek supūdo... Sakau jums, padėkite naujutėles *getas* ir nekratykite smėlio – po pusės mėnesio iš jų nieko nebeliks.

– Nesuprantu kodėl.

– Medis pūva, o kartu su juo pūva ir smėlis... Pamėginkit atkasti smėliu užnešto namo lubas, – ant lentų ten bus riebi žemė, nors agurkus augink.

– Nesąmonės! – apmaudžiai susiraukė vyras. Jam pasirodė, kad jos tamsumas yra lyg jo žinių apie smėlį išniekinimas. – Juk ir aš pats kiek nusimanau apie smėlį... Matot, smėlis taip ir slenka ištisus metus... Judėjimas – jo gyvenimas... Jis tiesiog negali užsilaikyti kokioj nors vienoj vietoj... Ar vandeny, ar ore – jis savaime juda... Štai kodėl paprastai gyvūnai ir negali gyventi smėlyje... taip pat nė puvimo bakterijos...

Smėlį galima pavadinti švaros įsikūnijimu, jis, galimas daiktas, net užkerta puvimui kelią, ir manyti, kad jis pūdo, tiesiog kvaila... O jūs dar sakote, kad jis pats pūva... Kas jau kas, bet smėlis – visiškai padorus mineralas.

Moteris sutrikusi tylėjo. Vyras po skėčiu, kurį ji vis dar laikė, skubiai baigė pietauti, neprataręs daugiau nė žodžio. Skėtis apsidengė tokiu smėlio sluoksniu, kad jame galėjai rašyti pirštu.

Tiesiog nepakenčiama drėgmė. Ne, smėlis ne drėgnas, pats kūnas prisisunkęs drėgmės. Virš stogo sukaukė vėjas, įkišo ranką kišenėn cigarečių – ten irgi pilna smėlio. Vyru pasirodė, kad dar neužsirūkes pajuto tabako aitrumą.

Turbūt reikia išimti vabzdžius iš skardinės su kalio cianidu. Kol jie dar nesudžiūvę, prismeigsiu juos smeigtukais ir ištaisysiu nors kojeles. Girdėti, kaip moteris stoginėje prie trobos plauna indus. Tikriausiai čia daugiau niekas negyvena.

Moteris vėl įėjo ir tylėdama ėmė kloti patalą kambario kampe. Jeigu čia miegosiu aš, tai kurgi ji pati gulsis? Na, žinoma, aname

* *Getos* – nacionalinis medinis apavas

kambaryje ant demblio. Daugiau kambarių, rodos, ir nėra. Tačiau keista – paguldyti svečią pereinamame kambaryje, kur durys į lauką, o pačiai miegoti tolesniame. Bet rasi ten guli sunkus ligonis, negalįs vaikščioti?.. Taip, ko gero, ir bus. Šiaip ar taip, toks spėjimas būtų pats paprasčiausias. Visų pirma, juk vargu ar vieniša moteris meilinsis pirmam sutiktam prašalaičiui.

– Ar čia dar yra kas nors?..

– Kas nors?..

– Iš šeimos...

– Nieko, aš visai viena.

Moteris, rodės, suprato jo mintis ir netikėtai sumišusi nusijuokė.

– Nuo šito smėlio viskas sudrėko, net antklodė...

– O jūsų vyras?

– Pernai per taifūną...

Ji dar ir dar sykį lygino ir purtė jau paklotą patalą, nors tai buvo visiškai nereikalinga.

– O taifūnai mūsų krašte baisūs... Smėlis užgriūva čia su trenksmu kaip krioklys. Nespėji nė susigriebti – per vakarą priverčia visą dzio, o kartais ir du.

– Bet juk du dzio – šeši metrai...

– Tokiu metu kiek nori kask smėlį, vis vien nieko nespėsi. Vyras man tąsyk suriko: „Vištidei pavojus gresia“, – ir kartu su dukteria, jinau jau vidurine mokyklą lankė, išlėkė iš trobos... O aš pati negalėjau išeiti – žiūrėjau, kad nors namas sveikas liktų... Pagaliau ėmė švisti, vėjas nuščiuvo, ir aš išėjau. Vištidės nė žymės nebuvo likę. Jų aš taip pat neradau...

– Užpustė?

– Taip, visiškai.

– Tai baisu... Siaubingas dalykas. Smėlis – ir še tau... Baisu...

Lempa staiga ėmė gesti.

– Vėl tas smėlis.

Moteris parklupo keturpėsčia, atkišo ranką ir nusijuokusi sučiupo pirštais dagtį. Lempa išsyk smarkiau įsidegė. Nepasikėlusi ji įdėmiai pažiūrėjo į liepsną, jos veide sustingo dirbtinė šypsena. Tikriausiai ji tai daro tyčia, norėdama parodyti duobutę skroste. Vyras nejučiom visas įsitempė. Ji pasirodė jam per daug ciniška – juk ką tik pasakojo apie savo artimųjų žuvimą.

EI, GIRDI, atvežėm kastuvą ir skardinių dar vienam. Ryškus balsas, nors ir buvo justi, kad žmogus kalba iš tolo – tikriausiai į garsintuvą, – išblaškė nejaukią nuotaiką. Paskui ėmė tarškėti kažkokie skardiniai daiktai, lekia žemyn. Moteris pakilo atsakyti.

Jis susierzino: čia dedasi kažkokie nesuprantami dalykai, nuo jo kažkas slepiama.

– Kas atsitiko? Vadinas, čia dar kažkas yra!

– Bet ką tik kažkas pasakė: „Dar vienam.“

– Aa – a. Tai... Tai apie jus.

– Apie mane?... Kuriam galui man tas kastuvas?..

– Niekis, niekis, nekreipkite dėmesio... Amžinai jie kišasi kur nereikia...

– Gal jie apsiriko?

Tačiau moteris neatsakė ir, klūpomis pasisukusi, nuleido kojas ant plūktinės aslos.

– Ar jums dar reikalinga lempa?

– Kaip nors apsieisiu... O jums ten jos prireiks?

– Ne, tas darbas man įprastas.

Užsidėjusi didelę šiaudinę skrybėlę, su kokiomis paprastai žmonės dirba laukuose, moteris išslinko į tamsą.

Vyras užsirūkė naują cigaretę. Nesupaisysi, kas čia darosi. Atsisojęs pasižiūrėjo už demblio. Tenai iš tiesų kambarys, bet lovos nėra. Vietoj jos – krūva smėlio, pribirusio pro plyšius sienoje. Jis nustėro apstulbintas... Ir šitas namas taip pat lyg miręs... Jo vidų jau perpus surijo visur prasismelkiantis savo čiuptuvais, amžinai srūvantis smėlis... Smėlis, neturintis savo formos, tik apie 1/8 mm diametrą... Bet niekas negali atsispirti tai beformei griaunamajai jėgai... O gal kaip tik beformiškumas yra aukščiausia jėgos apraiška...

Tačiau vyras greitai grįžo tikrovėn. Pala, jei tas kambarys negyvenamas, tai kur miegos moteris? Šit ji vaikšto į vieną ir kitą pusę už lentinės sienos. Jo rankinio laikrodžio rodyklės rodė dvi minutes devintos. Ko jai ten reikia tokiu metu?

Vyras nulipo ant aslos paieškoti vandens. Vandens bake – tik ant paties dugno, ir jame plauko rūdys. Betgi net ir toks geriau negu smėlis burnoj. Vandens likučius jis šliūkštelėjo sau ant veido, pasitrynė kaklą ir beregint pažvalėjo.

Palei aslą traukė šaltas vėjas. Lauke jį tikriausiai lengviau pakesti. Šiaip taip jis atidarė smėliu užneštas duris ir išsigavo į lauką. Vėjas, pūtęs nuo kelio pusės, iš tikrųjų buvo kur kas gaivesnis. Jis atnešė pikapo burzgesį. Geriau įsiklausius, galima išskirti žmonių balsus. Rasi jam tik rodosi, bet dabar ten didesnis sujudimas negu dieną. O gal tai šniokščia jūra? Dangus buvo nusėtas žvaigždėmis.

Pamačiusi lempos šviesą, moteris atsigręžė. Mikliai darbuodamasi kastuvu, ji bėrė smėlį į dideles skardines nuo žibalo. Už jos stūksojo tamsi aukšta smėlio siena. Apie tą vietą turbūt jis dieną gaudė vabzdžius. Pripylusi skardines, moteris paėmė abi drauge ir nunešė prie sienos. Eidama pro jį, pakėlė akis ir pasakė kimiu balsu: „Smėlis...“ Ji ištuštino skardines toje vietoje, kur kabėjo virvinės kopėčios, o viršuje buvo takelis, einantis į šią duobę. Skiausčia ranka nusibraukė nuo veido prakaitą. Kūpsojo gana didelė krūva jos prinešto smėlio.

– Smėlį kuopiate?

– Kiek nori kuopk, o galo vis tiek nėra.

Eidama pro šalį su tuščiom skardinėm, moteris lengvai kumštelėjo jam į šoną laisvąja ranka, tarsi erzindama. Iš netikėtumo jis šastelėjo į šalį, vos neišmetė lempos. Ar vis dar laikyti lempą, o gal pastatyti ant žemės ir jai taip pat kumštelėti. Jis suabejojo, kaip jam elgtis. Galiausiai vyras nusprendė, kad dabartinė jo padėtis visų palankiausia. Nutaisęs lyg šypsena, kurios reikšmės nė pats nesuprato, jis su lempa rankoje nedrąsiu žingsniu ėmė artintis prie moters, kuri vėl pastvėrė kastuvą. Kai priėjo, jos šešėlis uždengė visą smėlio sieną.

– Nereikia, – tarė ji neatsigręžusi, sunkiai alsuodama. – Kol nuleis krepšius smėliui, reikia dar šešias skardines pervilkti.

Vyras apniuko. Buvo nemalonu, kad jam, lyg tyčia, sugadino nuotaiką, nors jo žvalumas iš tikrųjų buvo dirbtinis. Bet netikėtai kažkas jam plūstelėjo į venas. Sakytum smėlis, prilipęs prie odos, prasismelkė į venas ir iš vidaus numaldė jaudulį.

– Gal aš jums truputį padėsiu?

– Nieko... Nedera jus spirti prie darbo pirmą dieną, kad ir truputį.

– Pirmą dieną?... Vėl tas pat... Aš gi būsiu čia tik šią naktį!

– Tikrai?

– Na, žinoma, aš juk dirbu... Duokit, duokit kastuvą!

– Jūsų kastuvas ana kur, bet gal nereikia...

Iš tiesų po stogine netoli durų atskirai stovėjo kastuvas ir dvi skardinės nuo žibalo su pririštomis ašomis. Tikriausiai tos pačios, kurios neseniai buvo numestos iš viršaus, kai jis girdėjo šaukiant: „Dar vienam.“ Viskas buvo paruošta itin kruopščiai, ir jam net susidarė įspūdis, kad jie numanė jo gerus ketinimus. Bet juk tada jis nė pats dar nežinojo, kad panorės dirbti. Vis dėlto, pagalvojo jis, toks elgesys žemina žmogų, ir jam pagedo nuotaika. Kastuvo kotas buvo storas, gumbuotas, patamsėjęs nuo ilgo vartojimo – jokio noro jį imti.

– Oi, krepšiai jau pas kaimynus! – sušuko moteris, lyg nė nepastebėjusi jo dvejojant. Jos balsas buvo linksmas ir tvirtas, visai ne toks kaip pirma. Tuo metu gyvi žmonių balsai, jau seniai sklidę iš tolo, suklegėjo visai šalia. Paeiliui kartojosi ritmingi šūksmai, tarp kurių kartais pasigirsdavo tylus šnabždesys ir duslus juokas. Darbo ritmas netikėtai pakėlė jam ūpą. Šiame paprastame pasaulyje turbūt niekas labai nesistebi, kad svečias, pasilikęs tik pernakti, ima į rankas kastuvą. Greičiau jau keistas čia pasirodytų jo dvejojimas. Kad lempa neparvirstų, jis kulnu įmynė smėlį ir įstatė ją į duobutę.

– Kasti turbūt galima bet kur, kad tiktai kasti, ar ne?

– Ne, ne bet kur...

– Na, va čia?

– Čia galima, tik žiūrėkit, nepakaskit sienos.

– Ar visame kaime smėlis kuopiamas šiuo metu?

– Taip, žinoma. Naktį smėlis drėgnas ir kasti lengviau... O kai smėlis sausas... – ji pasižiūrėjo aukštyn, – niekada nežinai, kokioje vietoje ir koku metu jis nugrius.

Iš tikrųjų palei pat skardžio kraštą kyšojo lyg pusnis išsišovęs smėlio stogelis.

– Bet juk tai pavojinga!

– E – e, niekis, – pašaipiai ir truputį koketiškai atkirto ji. – Žiūrėkite, rūkas pradeda kilti.

– Rūkas?..

Kol jie kalbėjosi, žvaigždės danguje praretėjo ir ėmė pamažu nykti. Kažkokia blausi migla draikėsi ir sukosi ten, kur dangus siekėsi su smėlio siena.

– Tai todėl, kad smėlis sugeria labai daug rūko... O kai sūrus smėlis prisisunkia rūko, jis pasidaro standus kaip krakmolas...

– Na jau...

– Tikrai, tikrai. Lygiai taip pat, kaip jūros krantas, kai nuo jo nusirita banga, – juo ramiai sau gali nors ir tankas važiuoti.

– Tikra tiesa... Todėl naktį toji atbraila ir didėja... O dienomis, kai vėjas pučia iš blogosios pusės, ji, tikrai sakau, nukąra visai kaip grybo kepuraitė... Dieną smėlis išdžiūsta, ir visas tas iškyšulys nugriūva žemyn. Jeigu jis nukris blogai – na, ten, kur stulpai, laikantys stogą, ploni ar dar kas, – tada baigta.

Ta moteris nepaprastai riboto akiračio. Bet vos tik pasineria savo gyvenimo aplinkoje, ji taip pagyvėja, kad negali atpažinti. Čia tikriausiai ir bus kelias į jos širdį. Tiesa, tas kelias nelabai jį traukė, bet moters žodžiuose buvo lyg koks elektros krūvis, kuris žadino jam geismą pajusti jos kūną, paslėptą šiurkščiuose darbo drabužiuose.

Vyras, užgulęs švarplėtą kastuvą, įniko kabinti smėlį.

KAI jis nutempė skardines nuo žibalo antrą kartą, pasigirdo balsai, ir viršuje ant kelio susiūbavo žibintas. Moteris pasakė, regis, gana griežtu balsu:

– Krepšius! Čia jau užteks, pagelbėkit man tenai!

Vyras tik dabar suprato, kam reikalingi smėlio pripilti maišai prie kopėčių viršuje. Per juos eina virvė, kai kelia ir leidžia krepšius. Prie kiekvieno krepšio triūsė po keturis žmones, ir tokių grupių buvo, matyt, dvi ar trys. Daugiausia čia dirbo, kaip jam pasirodė, jaunimas, dirbo mikliai ir sparčiai. Kol buvo pilamas smėlis į vienos grupės krepšį, kitas krepšys jau laukė savo eilės. Per šešis kartus smėlio krūva duobėje dingo kaip nebuvus.

– Ne vyrai, o ugnis!

Marškinių rankove jis nusibraukė prakaitą, jo balsas skambėjo geraširdiškai. Vyras pajuto simpatiją tiems vaikinams, kurie, regis, taip atsidėję dirbo ir nepratarė nė vieno pašaipaus žodžio apie jo pagalbą.

– Taip, mes visi griežtai laikomės priesako: „Būk ištikimas tėvynės meilės dvasiai.“

– O kas tai per dvasia?

– Meilė tai vietai, kur gyveni.

– Tai labai gerai!

Vyras nusijuokė, įkandin nusijuokė ir moteris. Bet ji, matyt, nė pati gerai nežinojo, iš ko juokėsi.

Tolumoje pasigirdo nuvažiuojančio pikapo tarškesys.

– Na, gal pailsėsime?..

– Negalima, apvažiavę visus, jie tuoj pat grįš su savo krepšiais...

– Tai kas, galima ir rytoj...

Jis numojo ranka, atsistojo ir buvo beeinąs į trobą, bet moteris nė nemanė sekti paskui jį.

– Taip nederą. Reikia nors kartą apeiti su kastuvu aplink visą namą.

– Aplink namą?

– Na taip. Negi galima leisti, kad namas sugriūtų?... Juk smėlis byra iš visų pusių...

– Bet mes prasiplūksim taip iki pat ryto.

Moteris, tarsi provokuodama, staigiai apsisuko ir nubėgo.

Ketina, matyt, grįžti prie skardžio ir toliau dirbti. Na, lyg ispaniškoji muselė, pagalvojo jis. Viskas suprantama, dabar jo šitaip neprigausi.

– Baisu! Ir taip kiekvieną naktį?

– Smėlis nesiilsi ir neleidžia ilsėtis... Ir krepšiai, ir pikapas visą naktį darbuojasi.

– Matyt, kad taip...

Iš tikrųjų taip. Smėlis niekada nesiilsi, niekada neleidžia pailsėti. Vyras sutriko. Jis jautėsi taip, lyg staiga būtų supratęs, kad gyvatė, kuriai lengvapėdiškai užmynė ant uodegos, palaikęs ją maža ir nenkenksminga, netikėtai pasirodė besanti didžiulė ir kad jos nuodinga galva kelia jam grėsmę iš užpakalio.

– Kaipgi čia išeina? Jūs gyvenate tik tam, kad kastumėt smėlį!

– Bet juk negalima pabėgti naktį.

Vyras buvo sukrėstas. Jis nejautė jokio noro įsitraukti į šitokią gyvenimą.

– Kaip negalima?... Argi tai sunku?... Jūs galite viską, jei tik panorėtumėte!

– Ne, taip negalima...

Moteris, alsuodama į taktą rankų judesiams, kalbėjo toliau abejingu balsu:

– Kaimas dar šiaip taip laikosi tik todėl, kad mes be atvangos kasam smėlį ir tuo sergim jį nuo pražuvimo... O jei paliausim kasę, tai nepraeis nė dešimties dienų, ir kaimą užpustys smėlis – ničnieko iš jo nebeliks... Na, o be to... Oi, rodos, eilė jau kaimynams atėjo...

– Labai jums dėkingas už įdomų pasakojimą... Tai dėl to ir krepšių nešiotojai dirba taip uoliai?

– Taip, bet jie, teisybė, gauna kažkiek už kiekvieną dieną iš kaimo valdybos...

– Jeigu kaimas turi tiek pinigų, tai geriau juk būtų rūpestingai sodinti miško juostas apsaugai nuo smėlio?

– Apskaičiavus tikriausiai išeitų, kad mūsų būdas daug pigesnis...

– Būdas?... Argi tai būdas?

Vyras staiga įniršo, įniršo ant tų, kas pririšo moterį prie šios vietos, ir ant moters, leidusios save pririšti.

– Jeigu šitaip, tai kuriam galui laikytis įsikibus į tą kaimą? Tiesiog nesuprantu, kam tatai... Smėlis ne toks jau paprastas dalykas! Labai klystate manydami, kad tai, ką jūs darote, gali sulaikyti smėlį. Nesąmonė!.. Tą niekų darbą reikia užbaigti... užbaigti galutinai. Aš net negaliu užjausti jūsų!

Nusviedęs kastuvą prie atokiau riogsančių skardinių ir nė nepažvelgęs, kokia moters išraiška, jis įėjo vidun.

Miegas neėmė. Vyras klausėsi, ką daro moteris. Jam buvo truputėlį gėda: o jeigu toks jo elgesys galiausiai yra ne kas kita, kaip tik pavydas tam, kas ją čia laiko, raginimas mesti darbą ir slapčia ateiti pas jį į patalą? Iš tikrųjų, tai, ką jis taip stipriai jautė, buvo ne tik pasipiktinimas moters kvailumu. Viskas čia kur kas sudėtingiau. Antklodės darėsi vis drėgnesnės, smėlis vis labiau lipo prie kūno. Kaip tai neteisinga, kaip pikta! Ir nėra ko kaltinti savęs, kad metė kastuvą ir parėjo namo. Tokios atsakomybės jis nesiims. Jam ir šiaip įsipareigojimų per akis. Kad jis susidomėjo smėliu ir vabzdžiais, tai galų gale irgi buvo tik mėginimas pabėgti, tegu ir trumpam, nuo sunkių pilko egzistavimo pareigų...

Niekaip neįmanoma užmigti.

Moteris be atvangos vis vaikšto į vieną ir kitą pusę. Keletą kartų leidžiamų krepšių garsas priartėjo, paskui vėl nutolo. Jeigu taip ir to-

liau bus, rytoj jis negalės dirbti. Juk reikia keltis vos prašvitus, kad diena nenuėitų perniek. Juo jis stengiasi užmigti, juo darosi žvalesnis. Ėmė graužti akis – jos ašarojo, mirksėjo, bet ašaros negalėjo nuplauti nepaliaujamai byrančio smėlio. Jis išlygino rankšluostį ir užsidengė veidą. Pasidarė sunku alsuoti. Bet taip vis dėlto geriau.

Pagalvosiu apie ką nors kita. Užmerki akis, ir linguodami ima plaukti kažkokie ilgi siūlai. Tai smėlio raštai, bėgantys per kopą. Visą pusdienį be perstogės žiūrėjo į juos, ir jie tikriausiai įsispaudė tinklainėje. Tokie pat smėlio srautai palaidojo, užvertė žydinčius miestus ir dideles imperijas. Tai vadinama, taip, tikrai, Romos imperijos sabuliacija... O miestai, apdainuoti Omaro Chajamo... Juose buvo siuvyklų, buvo mėsinių, turgų. Aplinkui juos raizgyte raizgėsi keliai, kurių, rodės, niekas nepajudins iš vietos. Kiek metų reikėjo kovoti su valdžia, kad pakeistų bent vieno iš jų kryptį... Senieji miestai, kurių tvirtumu neabejojo nė vienas žmogus... Bet galiausiai ir jie nepajėgė atsispirti judančio smėlio, turinčio 1/8 mm diametrą, dėsniai.

Smėlis...

Jei žiūrėsime pro smėlio prizmę, visi daiktai, turintys formą, ne-realūs. Realus tik smėlio, neigiančio bet kokią formą, judėjimas. Bet ten, už plonos lentinės sienos, moteris tebekasa. Na, ką ji gali padaryti tokiomis plonomis, gležnomis rankomis?

Būtų tas pat, jei stengtumeis išsemti jūrą, kad galėtum toje vietoje pasistatyti namą. Leidžiant laivą į vandenį, reikia žinoti, kas yra vanduo.

Ši mintis netikėtai jam išblaškė depresiją, kurią buvo sukėlęs moters kasamo smėlio šnaresys. Jeigu laivas tinka vandeniui, tai turi tikti ir smėliui. Jei atsikratysime varžančios nejudamo namo idėjos, atpuls reikalas kovoti su smėliu... Laisvas laivas, plaukiantis smėliu... Plaukiantys namai... Beformiai kaimai ir miestai...

Smėlis, žinoma, ne skystis. Todėl reikia tikėtis, kad jis ką nors laikys paviršiuje. Jeigu, sakysim, padėsi ant jo net kamštį, kurio lyginamasis svoris mažesnis negu smėlio, tai po kurio laiko ir jis nuskęs. Kad

galėtų plaukti per smėlį, laivas turi būti visiškai kitoks. Pavyzdžiui, statinės pavidalo namas, galintis riedėti... Jeigu jis nors truputį suksis, tai galės nusikratyti užbirusį smėlį ir vėl kilti į paviršių... Žinoma, jei visas namas be paliovos suksis, gyvenantys jame žmonės nesijaus tvirtai... Reikės tikriausiai išradingumo – na, sakysim, vieną statinę įdėti į kitą... Padaryti taip, kad vidinės statinės svorio centras liktų pastovus ir grindys visada būtų apačioje... Vidinė statinė nejudės, suksis tik išorinė... Namas, svyruojas kaip didžiulio laikrodžio švytuoklė... Namas lopšys... Smėlynų laivas...

Nuolat judantys kaimai ir miestai, susideda iš tų laivų telkinių...
Nejučiom jis užsnūdo.

D 7

VYRĄ išbudino gaidžio giedojimas, panašus į surūdijusių sūpuoklių girgždesį. Neramus, nemalonus nubudimas. Rodės, ką tik prašvitę, bet laikrodžio rodyklės rodė vienuolika valandų šešiolika minučių. Iš tikrųjų saulė šviečia kaip vidurdienį. O prieblanda čia todėl, kad tai duobės dugnas ir saulės spinduliai dar jo nepasiekė.

Jis pašoko. Nuo veido, galvos, nuo krūtinės šnarėdamas pasipylė smėlis. Apie lūpas ir nosį prilipęs nuo prakaito sukietėjęs smėlis. Trindamas jį atgalia ranka, vyras sutrikęs mirksėjo. Iš karščiuojančių akių be paliovos tekėjo ašaros, tarsi per vokus kas būtų perbraukęs koku šiurkščiu daiktu. Bet vienos ašaros nepajėgė išplauti smėlio iš drėgnų akies kampučių.

Jis nuėjo prie bako, stovinčio ant aslos, pasisemti bent kiek vandens ir staiga pamatė moterį, šnopuojančią prie židinio. Pamiršęs skaudamas akis, jis sulaikė kvapą.

Moteris buvo visiškai nuoga.

Pro akis dengiantį ašarų šydą ji pasirodė jam lyg neaiškus, paskidas šešėlis. Ji gulėjo ant demblio be jokio pakloto, aukštielninka, visas jos kūnas, išskyrus galvą, buvo tarsi išstatytas apžiūrėjimui, kairė ranka kiek dengė standaus pilvo apačią. Tos kūno kertelės, kurias žmonės paprastai slepia, aiškiai matomos, ir tik veidas, kurio niekas nesivaržo laikyti atviro, apsuktas rankšluosčiu. Tada, žinoma, nepribyra smėlio akys, burna, nosis, bet vis dėlto šitoks kontrastas dar labiau išryškina jos nuogumą.

Visą kūną dengia lengvas, plonas smėlio sluoksnis. Smėlis slepia detales ir pabrėžia linijų moteriškumą. Ji atrodo kaip skulptūra, pauksinta smėliu. Netikėtai iš po liežuvio jam nutiso lipnios seilės. Bet jis negalėjo jų praryti. Smėlis, susibrukęs į burną tarp lūpų ir dantų, sugėrė seiles ir pasklido po visą burną. Jis nusigrėžė į aslą ir ėmė spjau-

dyti seiles kartu su smėliu. Bet nors ir kiek spjaudė, burnoj vis vien tebejuto šiurkštumą. Kad ir kaip valė burną, smėlio vis tiek joje liko. Rodės, tarpdančiuose tolydžio randasi vis naujo ir naujo smėlio.

Laimė, bakas vėl buvo sklidinas vandens. Išsiskalavęs burną ir nusiprausęs veidą, vyras pasijuto grįžtas į gyvenimą. Niekados jis dar nebuvo patyręs, kad tokius stebuklus gali daryti vanduo. Vanduo, kaip ir smėlis, taip pat mineralas, bet tai tokia tyra, skaidri neorganinė medžiaga, kad jungiasi su kūnu kur kas lengviau negu kuris kitas gyvas organizmas... Leisdamas vandeniui pamažu lietis į burną, jis vaizdavosi, ką turi jausti gyvulys, mintas akmenimis...

Vyras vėl pasisuko ir dirstelėjo į moterį. Bet prisiartinti prie jos nepanoro. Malonu žiūrėti į moterį, apibirusią smėliu, bet liesti ją vargu ar malonu.

Nakties pyktis ir susierzinimas dabar, dienos šviesoje, jam atrodė neįtikimi. Turės ką papasakoti. Tarsi norėdamas geriau įsidėmėti ką matęs, jis dar kartą apsidairė ir ėmė skubiai rengtis. Marškinių ir kelnų nė pakelti negalima – tiek juose smėlio. Dėl tokių niekų nėra ko jaudintis. Bet pasirodė, kad iškratyti smėlį iš drabužių sunkiau, negu iššukuoti iš galvos pleiskanas.

Batai irgi buvo pribirę smėlio.

Prieš išeinant reikia turbūt ką nors pasakyti moteriai? Bet, antra vertus, jeigu išbudinsi miegančią, jai bus gėda. Taigi, bet kaip atsiųginti už nakvyne?.. O rasi geriau, grįžtant atgal, užsukti į artelės valdybą ir perduoti pinigus seniui, kuris vakar jį čia atvedė.

Patyliukais, stengdamasis nekelti triukšmo, jis išėjo į lauką.

Saulė, tarsi verdantis gyvsidabris, užkliudė smėlio sienos kraštus ir pamažu pasklido po duobės dugną. Netikėtai jį apžlibino šviesa, jis krūptelėjęs prisimerkė. Bet jau kitą akimirką užmiršo viską ir sutrikęs žiūrėjo į stūksančią priešais smėlio sieną.

Neįtikėtina! Naktį čia kabojusios virvinės kopėčios dingo.

Pusiau pripilti smėlio maišai, kuriuos jis buvo įsidėmėjęs, tebestovėjo senoje vietoje. Vadinas, jis nieko nepainioja. Nejau smėlis užpy-

lė tik vienas kopėčias? Jis puolė prie sienos ir ėmė ją rausti rankomis. Smėlis lengvai griuvo ir biro žemyn. Betgi jis ieško ne adatos, ir jeigu nieko nerado iškart, tai kiek nori kask – vis vien bus tuščias darbas. Stengdamasis užgniaužti kylantį nerimą, vyras sumišęs vėl ėmė žiūrinėti smėlio skardį.

Ar nėra tokios vietos, kur būtų galima užsiropšti? Keletą kartų jis apėjo aplink namą. Jei užlipsi ant stogo prie šiaurinės sienos, kur į jūros pusę, tai iš čia gal arčiausia iki viršaus, bet vis tiek bus apie dešimt metrų, o, ko gero, ir daugiau, be to, ši siena pati stačiausia. Ir dar kabo sunki smėlio kepurė, iš pažiūros labai pavojinga.

Palyginti lėkštesnė atrodo vakarinė siena, kiek lenkta kaip kūgio vidus. Pagal optimistiškiausius apskaičiavimus kampas čia – penkiasdešimt, mažiausia keturiasdešimt penkių laipsnių. Reikia pabandyti atsargiai žengti pirmąjį žingsnį. Palipo vieną žingsnį – nuslydo atgal puse žingsnio. Bet vis dėlto, jei pasistengsi, užlipti galima.

Pirmuosius penkis ar šešis žingsnius viskas ėjosi, kaip jis ir buvo manęs. Paskui kojos ėmė klimpti į smėlį. Nespėjęs gerai nė susivokti, ar palypėjo aukšty, jis įklimpo ligi kelių ir jau nepajėgė žengti toliau. Pabandė įveikti šlaitą ropomis. Karštas smėlis degino delnus. Visą kūną išpylė prakaitas, prie jo smėlis, užlipdė akis. O paskui mėslungis sutraukė kojas, ir visai nebegalėjo pajudėti.

Vyras sustojo atsipusti ir kiek pailsėti. Manydamas, kad gerokai bus palipęs aukšty, jis prasimerkė ir pasibaisėjo pamatęs, kad neužkopė nė penkių metrų. Kuriam galui jis plūkėsi tiek laiko? Pagaliau ir šlaitas besas dukart statesnis, negu atrodė iš apačios. O tas, kur virš jo, dar baisesnis. Jam reikia ropštis aukšty, bet visos jėgos, matyt, išeikvotos besikabinant į smėlio sieną. Smėlio iškyšulys, pakibęs tiesiog priešais, užkirto jam kelią.

Vyras palietė perdžiūvusį iškyšulį virš galvos, ir tą pačią akimirką smėlis išslinko jam iš po kojų. Paslaptina jėga išsviedė jį iš smėlio, ir jis nuvirto į duobės dugną. Kairysis petys trakstelėjo, lyg būtų perlūžusį valgomoji lazdelė. Bet didesnio skausmo jis nepajuto. Kurį laiką

smulkus smėlis šnarėdamas žiro šlaitu, tarsi stengdamasis numalšinti sukeltą jam skausmą. Paskui sustojo. Laimė, sužalojimas buvo menkas.

Nusiminti dar anksti.

Šiaip taip tvardydamasis, kad nesuriktų, jis pamažu grįžo į trobą. Moteris miegojo ta pačia poza. Iš pradžių tyliai, paskui vis garsiau ir garsiau jis ėmė ją šaukti. Užuoat atsakiusi, ji, lyg rodydama nepasitenkinimą, apsivertė ant pilvo.

Nuo jos kūno pabiro smėlis, lengvai apnuogindamas vietomis pečius, rankas, šonus, juosmenį. Bet jam ne tas buvo galvoje. Priėjęs jis nutraukė jai nuo galvos rankšluostį. Veidas, visas dėmėtas, buvo nemalonus, šiurkštus, ne toks kaip smėliu apsinešęs kūnas.

Jos veidas, keistu blyškumu nustebinęs jį vakar, lempos šviesoje,—neabejotinai pudruojamas. Dabar pudra kai kur nusitrynusi, likę jos tik lopai. Primena prastus, be kiaušinių sutaisytus kotletus, kuriuose baltuoja kvietinių miltų dėmės.

Pagaliau moteris pravėrė akis ir vėl prisimerkė nuo ryškios šviesos. Sugriebęs ją už pečių ir iš visų jėgų purtydamas, vyras greitai prašneko maldaujamu balsu:

– Klausykite, kopėčių nebėra! Kaip galima užkopti į viršų? Juk iš čia be kopėčių neišlipsi!

Moteris sutrikusi pagriebė rankšluostį ir netikėtai smarkiai kirto keliskart sau per veidą, paskui nusigręžė nuo jo ir parkrito kniūpsčia ant demblio. Gal ji susidrovėjo? Galėjo tai atidėti kitam kartui. Vyras pratrūko rėkti:

– Čia ne juokai! Jeigu tuoj pat neatiduosai kopėčių, bus blogai! Aš skubu! Kur tu jas dėjai, velniai tave rautų? Su tokiais pokštais liaukis! Atiduok tuoj pat!

Bet moteris tylėjo. Ji gulėjo ta pačia poza ir tik iš lėto lingavo galvą.

Staiga vyras sugniužo. Akys jam apsiblausė, spazmas užgniaužė gerklę, ir jis kone užduso. Suprato, koks tai tuščias kamantinėjimas.

Kopėčios juk buvo virvinės. Tokios kopėčios negali stovėti pačios... Net jeigu turėsi jas rankose, apačioje jų nepritvirtinsi. Vadinas, jas paėmė ne moteris, o kažkas kitas, kas buvo viršuje, ant kelio... Apsinešęs smėliu neskustas veidas gailiai persikreipė.

Moters elgesys, jos tylėjimas ėgavo neįtikėtinai kraupią prasmę. Kokią nors išeitį ras, mąstė jis, bet giliai širdyje suprato, kad blogiausi jo būgštavimai pasitvirtino. Kopėčios nuneštos veikiausiai su jos žinia ir, aišku, su jos sutikimu. Be jokios abejonės, ji – bendrininkė. Ir gulėti šita poza ją verčia ne gėda, o dviprasmiška jos padėtis. Tai, aišku, nusikaltėlės poza, o rasi ir aukos, pasiryžusios prisiimti bet kokią bausmę. Apsukriai jie viską sutvarkė. Papuolė jis į tuos prakeiktus spąstus. Patikliai pasidavė ispaniškosios muselės gundymui, ir jina atviliojo jį dykumon, iš kur neištrūksi. Dabar jis – lyg dvesianti badu pelė...

Jis pašoko, puolė prie durų ir dar kartą pasižiūrėjo į lauką. Pakilo vėjas. Saulė buvo beveik ties pat duobės viduriu. Nuo įkaitusio smėlio plaukė į viršų karšto oro bangos, mirguliuodamos lyg šlapios negatyvo juostos. Smėlio siena kilo vis aukštyr ir aukštyr. Ji viską žinojo ir tarsi kalbėjo jo raumenims ir kaulams, kad priešintis neverta. Karštas oras smelkės į kūną. Kaitra darėsi vis labiau nepakenčiama.

Netikėtai vyras ėmė rėkti lyg beprotis. Jis šūkalojo kažkokius beprasmiškus žodžius – jam trūko žodžių savo nevilčiai išreikšti. Jis tiesiog klykė visa gerkle. Jam rodės, kad tas baisus sapnas, nugąsdintas riksmo, išsisklaidys ir, atsiprašęs už netyčia iškrėstą pikta išdaigą, išmes jį iš smėlio duobės. Tačiau balsas iš neįpratimo šaukti buvo plonas ir silpnas. Be to, dar jį slopino smėlis, blaškė vėjas, ir vargu ar jis sklido toli.

Staiga pasigirdo baisus trenksmas, ir vyras nutilo. Kaip ir numatė vakar moteris, smėlio atbraila, kybojusi viršum šiaurinės sienos, išdžiūvo ir nugriuvo. Visas namas gailiai sudejavo, sakytum jį būtų užgulusi kokia paslaptinga jėga, ir, tarsi akivaizdžiai rodydamas jo skausmą, pro plyšius tarp karnizo ir sienos ėmė šnarėdamas sunktis

pilkas kraujas. Seilių prisirinko pilna burna, vyras drebėjo, tartum smūgis būtų kliuvęs jam pačiam...

Vis dėlto tai neįmanoma. Tiesiog neįsivaizduojamas atsitikimas. Negi žmogų, įtrauktą į šeimos sąrašą, dirbantį, mokantį mokesčius ir turintį teisę į nemokamą medicininį aptarnavimą, galima įvyti į spąstus kaip kokią pelę ar vabzdį? Neįtikėtina. Tikriausiai čia kokia klaida. Taip, žinoma, klaida. Tik ir teliko manyti: tai klaida.

Pirmiausia elgtis taip, kaip jie su manim pasielgė, – kvaila. Aš juk ne arklys ir ne jautis, ir varu niekas manęs neprivers dirbti. O jeigu greit aš būsiu nebetinkamas kaip darbo jėga, tai visai nevertės laikyti manęs uždaryto tarp šių smėlio sienų. Kam užkarti moteriai išlaikytinį?

Bet tvirto įsitikinimo kažkodėl nebuvo... Pasižiūrėjęs į smėlio sieną, supančią iš visų pusių, jis prisiminė, nors ir labai tas buvo nemalonu, kaip nesėkmingai mėgino ant jos užsiropšti... Kiek nori blaškykis prie sienos – nieko iš to nebus. Jį sukaustė bejėgiškumas... Matyt, čia kažkoks ypatingas pasaulis, kurį graužia smėlis ir kuriam įprastiniai kriterijai nepritaikomi... Dingsčių abejonėms kiek nori... Pavyzdžiui, jeigu tiesa, kad naujos skardinės ir kastuvai skiriami specialiai jam, tai tiesa ir tas, kad virvinės kopėčios nuneštos tyčia. Toliau, argi tas faktas, kad moteris nė vienu žodžiu nepaaiškino to, kas įvyko, kad ji su beviltišku nuolankumu lengvai ir tyliai susitaikė su savo likimu, – argi tai nerodo, kokia pavojinga jo padėtis? Galimas daiktas, ir jos vakarykščiai žodžiai, iš kurių galėjai suprasti, kad jis čia įkliuvo ilgam, nebuvo paprastas apsirikimas? Nugriuvo dar viena nedidelė smėlio lavina. Išsigandęs vyras grįžo į vidų. Jis priėjo tiesiai prie moters, tebegulinčios kniūpsčiom ant demblio, ir įpykęs užsimojo ant jos. Jį perėmusi neapykanta išsiliejo akyse, skausmingai nusmelkė visą kūną. Bet staiga jis pasijuto nebetekęs jėgų ir, neužkliudęs moters, sunkiai nuleido ranką. Žinoma, jis mielai užkirstų jai delnu. Bet gal moteris šito ir tikisi? Aišku, ji laukia. Juk bausmė yra ne kas kita, kaip pripažinimas, jog kaltė išpirkta. Jis nusigręžė nuo moters, parpuolė

ant grindų ir, susiėmęs rankomis galvą, tyliai sudejavo. Norėjo nuryti burnoj susirinkusias seiles, bet negalėjo – jos įstrigo gerklėje. Gleivinė pasidarė turbūt labai jautri smėlio skoniui ir kvapui; nors ir kiek jis čia išbūtų – vis vien prie smėlio nepripras. Rusvi putoti tenėšiai susiplakė burnos kampučiuose. Išspjovęs seiles, jis dar gyviau pajuto burnoj likusio smėlio šiurkštumą. Liežuvio galu laižė lūpas iš vidaus ir vis spjaudė, bet smėliui nebuvo galo. Tik burnoje pasidarė sausa ir ėmė skaudėti, lyg visa ji būtų apimta uždegimo.

Tiek to, nieko nepadarysi. Žūt būt pakalbėsiu su moterim ir pamėginsiu prispirti ją smulkiai viską papasakoti. Tik tada, kai padėtis visiškai išaiškės, jis galės rasti išeitį. Negalima veikti be plano. Padėtis nepakenčiamai kvaila... Bet ką daryti, jei moteris neatsakys?.. Tai būtų iš tikro baisiausias atsakymas. O taip visai gali būti. Tas jos atkaklus tylėjimas... Ir kodėl ji guli, sulenkusi kelius, tarsi bejėgė auka?..

Kniūpsčiomis gulinčios nuogos moters poza buvo pernelyg nepadori, kažkokia gyvuliška. Rodės, ji beregint atsiverstų aukštiekninką, jei tik jisai ją paliestų. Vien apie tai pagalvojus, jam užgniaužė kvapą iš gėdos. Bet staiga jam pasirodė, kad jis – budelis, kankinąs moterį, ir pamatė save ant jos kūno, vietomis apkritusio smėliu. Ir suprato... Anksčiau ar vėliau tai atsitiks... Ir tada jis praras teisę ką nors sakyti... Aštrus skausmas staiga nusmelkė jam papilvę. Šlapimo pūslė, rodės, sprogs, jeigu jos neištuštinsi.

KAI nusišlapino, vyras pajuto palengvėjimą, bet vis dar stovėjo, kvėpdamas sunkius garus... Jis nebesitikėjo, kad, jam bestovint, gali sušvisti kokia viltis. Tiesiog niekaip negalėjo prisiversti grįžti į vidų. Toliau nuo moters jis dar aiškiau suprato, kaip pavojinga būti šalia jos. Ne, pavojinga tikriausiai ne pati moteris, o keistas jos gulėjimas, ta jos poza. Jam nebuvo tekę matyti tokios nepadorios moters. Nieku gyvu nebeisiu į trobą.

Yra toks posakis: nei gyvas, nei miręs. Tai paralyžius, ištinkas kai kurių rūšių vabzdžius ir vorus, kai juos netikėtai kas užpuola... Sudaužytas portretas... Aerodromas, kur dispečerinė užgrobtą bepročių... Norėjosi tikėti, kad ji apėmęs stingulys gali sustabdyti visą judėjimą pasaulyje, panašiai kaip varlėms, įmigusioms žiemą, neegzistuoja žiema.

Kol jis mąstė, saulė ėmė kepinti dar baisiau. Vyras susilenkė trilinkas, lyg būtų slėpesis nuo deginančių spindulių. Paskui staigiai nunarino galvą ir, sugriebęs už marškinių apykaklės, smarkiai patraukė. Išlėkė trys viršutinės sagos. Kratydamas smėlį, subirusį už apykaklės, jis vėl prisiminė moters žodžius, kad smėlis niekad os nebūna sausas, kad jis visados gana drėgnas ir viską aplinkui pamažu pūdo. Nusitraukęs marškinius, vyras atleido diržą, kad kelnes bent kiek prapūstų vėjas. Bet apskritai vargu ar buvo ko taip nerimauti. Silpnumas, ūmai užėjęs, taip pat greit ir praėjo. Matyt, smėlio drėgmė nustoja savo velniškos galios, kai tik dvelkteli oras.

Jam atėjo į galvą, kad bus padaręs didelę klaidą. Per daug vienpusiškai jis išsiaiškino, kodėl moteris nuoga. Negalima, žinoma, pasakyti, kad ji neturi slapto noro įvilioti jo į spąstus. Bet galimas daiktas, kad nuoga ji guli tiesiog iš įpročio, susidariusio šitokio gyvenimo sąlygomis. Aišku, moteris gulasi tik auštant. Miegodamas žmogus greit

prakaituoja. O jeigu tenka miegoti dieną, ir dar įkaitusiame smėlyne, tai noras apsinuoginti visiškai natūralus. Ja dėtas, aš irgi nusirengčiau, jei tik galėčiau...

Šis atradimas iš karto jam išblaškė slogius jausmus, panašiai kaip švelnus vėjelis kad nubrėžia ant kūno aiškia ribą tarp smėlio ir prakaito. Nėra ko per daug vaizduotis baisybės. Tikras vyras sugeba pabėgti, išgriovęs kiek reikia plieno ir gelžbetonio sienų. Negalima pulti į neviltį vien pamačius spyną, reikia gerai ištirti, ar yra jai raktas, ar ne... Iš lėto, klimpdamas į smėlį, jis žengė namo link... Šį kartą kalbėsiu ramiai ir išgausiu iš jos visa, ko man reikia... Ji pasielgė teisingai, kad nepratarė nė žodžio, kai jis užsipuolė ją ir apšaukė... O rasi tylėjo tik dėl to, kad jai pasidarė gėda: nepasirūpino, kad jis nepamatytų jos nuogos.

APAKINTAM įkaitusio smėlio spindesio, kambary jam buvo gan tamsu, šurpu ir drėgna. Tvankus karštas oras atsidavė pelėsiams – tai ne lauke. Staiga jam pasirodė, kad prasideda haliucinacijos.

Moters niekur nebuvo. Akimirką jis apstulbo. Gana tų mįslių! Bet, tiesą sakant, jokios mįslės ir nėra. Moteris, žinoma, čia pat. Nuleidusi galvą, ji tylom stovėjo nugara į jį prie vandens bako greta prausyklės.

Jinai jau buvo apsirengusi. Nuo blyškiai žalsvo, ryškiais raštais išmarginto kimono ir su juo suderintų plačių kelnių, rodės, dvelkė gailus mėtinio balzamo aromatas. Nieko nepasakysi. Vėl per daug galvoja apie moterį. Bet šitomis be galo keistomis aplinkybėmis, ir dar neišsimiegojus kaip reikiant, jam negalėjo neišsaudrinti vaizduotė.

Viena ranka moteris atsirėmė į bako kraštą ir, žiūrėdama vidun, pirštu lėtai braižė ratus vandeny. Vyras, energingai mojuodamas sunkiais nuo smėlio ir prakaito marškiniais, stipriai apsivyniojo juos aplink ranką.

Moteris atsigežė sunerimusi. Jos veidas klauste klausė, maldavo, ir atrodė, kad visą amžių ji nugyveno būtent su tokia išraiška. Vyras norėjo kiek išgalėdamas taip laikytis, lyg nieko nebūtų atsitikę.

– Karšta, ar ne?... Per tokią kaitrą tiesiog nesinori marškinių vilktis.

Bet moteris vis dar žiūrėjo į jį iš padilbų, lyg su nepasitikėjimu ko klausų. Pagaliau droviai, dirbtinai sukikeno ir pasakė trūkčiojančiu balsu:

– Taip... tiesa... Kai suprakaituoji apsirengusi, visą kūną išberia...

– Išberia?

– Aha... Smėlinis išbėrimas... Oda parausta lyg po nusideginimo ir nusilupa.

– Hm, nusilupa?... Aš manau, ji tiesiog sušunta nuo drėgmės.

– Gal ir dėl to... – atrodė, moteris padrąsėjo, liežuvis jai kiek atsi-

palaidavo. – Kai tik imam prakaituoti, stengiamės nusimesti, ką tik galima... Na, juk matote, kaip mes gyvenam, – nėra ko bijoti, kad kas pamatys...

– Na, suprantama... Žinot, man nepatogu, tikrai, bet vis dėlto aš norėjau paprašyti jus išskalbti man šituos marškinius.

– Gerai, rytoj kaip tik atveš vandens.

– Rytoj?... Rytoj, ko gero, bus vėloka... – vyras numykė. Gudriu manevru jam pasisekė nukreipti kalbą norima linkme. – Beje, kada gi pagaliau mane pakels į viršų?... Man baisiai nepatogu... Toks paprastas tarnautojas kaip aš, net pusdieniui suardęs nustatytą dienotvarkę, gali susilaukti labai rimtų pasekmių... Aš nenoriu gaišti nė minutės... Kietasparniai – tai vabzdžiai, skraidą palei pat žemę... Jų labai daug smėlingose vietose, jūs žinote, kaip jie atrodo?... Aš norėjau kaip tik per šias atostogas surasti nors kokią naują tų vabzdžių rūšį...

Moteris pamažu krutino lūpas, bet nieko nesakė. Atrodė, ji viena sau kartoja nežinomą žodį „kietasparniai“. Bet vyras pajuto, kad ji vėl užsisiklėdė. Ir lyg netyčiom jis pradėjo kitą kalbą.

– Nejaugi jūs neturite jokių priemonių susižinoti su kitais kaimo žmonėmis?... O jei, sakysim, daužytumėt į skardines nuo žibalo?

Moteris neatsakė. Į vandenį mesto akmenis greičiau ji vėl pasinėrė į savo išganingą tylą.

– Kas yra, a?... Ko tylite? – jis tiesiog virė pykčiu ir vos ne vos valdėsi, kad neužriktų, – Nesuprantu, kas čia dedasi... Jeigu įvyko apsirikimas, laikysim tai apsirikimu – ir viskas gerai... Kas padaryta – padaryta, kelti skandalo aš neketinu. Todėl nieko nėra blogiau kaip tylėti. Na, gerai. Pasitaiko va lygiai tokių pat mokinių, bet aš jiems visada sakau: nors ir kiek jūs apsimetinėtumei, kad prisiimate kaltę, iš tikrųjų elgiatės kaip šiaudadūšiai... Jeigu jūs galite pateisinti savo elgesį, tai kas gi yra, sakykite iškart!

– Bet... – moteris nugrėžė akis, tačiau jos balsas nuskambėjo netikėtai tvirtai. – Jūs tikriausiai ir pats supratote?

– Supratau? – vyras nė nebandė slėpti, kaip jis sukrėstas.

– Taip, aš maniau, jūs jau turbūt supratote...

– Nieko aš nesupratau! – jis vis dėlto užriko: – Kaip aš galiu suprasti! Ar galima suprasti, kai niekas nieko nesako?

– Betgi iš tiesų vienai moteriai per sunku, kai toks va gyvenimas...

– Bet kuo aš čia dėtas?

– Taip, turbūt aš jums nusikaltau...

– Ką reiškia „nusikaltau“?.. – iš susijaudinimo jam susipynė liežuvis. – Vadinas, čia tikras sąmokslas?.. Į spąstus padėjo masalą... Manė, aš pulsiau į juos kaip šuo ar katė, jei tik ten bus pasodinta moteris...

– Teisingai, bet juk greit prasidės šiaurės vėjai ir smėlio audros – mes jų labai bijom... – ji dirstelėjo į atlapotas duris.

Iš jos monotoniško, tylaus balso buvo justi aklas užsispyrimas.

– Čia ne juokai! Net kvailystėms yra ribos! Tai ne kas kita, kaip neteisėtas sulaikymas... Tikras nusikaltimas... Lyg negalima buvo apsieiti be prievartos: na, sakysim, paimtumėt bedarbių už padienį atlyginimą, jų kiek tik nori!

– Būtų labai blogai, jeigu ten sužinotų, kaip čia pas mus...

– O jei aš, tai nepavojinga?.. Nesąmonė!.. Kaip tik labai klystate! Tegu tai ir liūdna, bet aš ne valkata! Aš ir mokesčius moku, ir nuolatinę gyvenamąją vietą turiu... Greit paduos pareiškimą dėl paieškos, ir jums visiems tada gerokai klius! Nejau nesuprantat? Netgi tokio paprasto dalyko?.. Įdomu, kaip jūs ketinate teisintis?.. Nagi, pašauk kaltininką... Aš jam gerai paaiškinsiu, kokią kvailystę jis sumanė!

Moteris nuleido akis ir tyliai atsiduso. Jos pečiai nusviro, bet pati nė nekrustelėjo. Tarsi vargšas vaikiūkštis, kuriam duotas neįkandamas uždavinys. Bet vyras dar labiau įsiuto.

– Na, ko delsi? Niekaip negali pasiryžti?.. Čia ne vien aš nukentėjęs. Vadinas, tu irgi tokia pat auka? Ar ne? Ką tik pati sakei, kad būtų blogai, jeigu ten sužinotų, koks čia gyvenimas... Argi tai nerodo, ką tu pati pripažįsti: taip gyventi negalima. Liaukis vaidinusi, kad viską atleidi, – juk tu čia irgi kaip vergė! Niekas neturėjo teisės tave čia įkišti!.. Na, tučtuojau ką nors šauk! Mes išsikapstysim iš čia!.. Aha,

suprantu... Bijai, taip?.. Niekai!.. Ko tau bijoti!.. Aš juk su tavimi!..
Aš turiu bičiulių, dirbančių laikraštyje... Mes visa tai iškelsim kaip
socialinę problemą... Na, ką?.. Ko tyli?.. Sakau gi tau, nėra ko bijoti!
Netrukus, lyg guosdama jį, moteris staiga pasakė:
– Tai aš išvirsiu pietus?..

TYLOMIS viena akim stebėdamas, kaip moteris skuta bulves, vyras niekaip negalėjo nuspręsti, ar turi jis valgyti, ką išvirs moteris.

Šiuo momentu kaip tik reikalinga ramybė ir šaltakraujiškumas... Moters kėslai aiškūs, ir jis turi liautis abejojęs, turi, užuot guodęsis tuščiomis viltimis, pasižiūrėti tiesai į akis ir susidaryti realų planą, kaip iš čia pasprukus... Kaltinimus dėl neteisėtų veiksmų palikim ateičiai... O alkis tik silpnina valią... kliudo įsidrąsinti. Bet, antra vertus, jeigu jis jokių būdu nesusitaikys su dabartine padėtimi, tai, matyt, turės atsisakyti valgio. Būtų tiesiog juokinga piktintis ir drauge valgyti. Net šuo, kai jį šeria, pabruka uodegą.

Bet neskubėkim... Nėra ko stoti į tokios niršios gynybos pozicijas, kol dar nežinia, kiek toli siekia moters sumanymai... Nieku gyvu negalima imti iš jos ką nors veltui, jokių geradarysčių... Mokėti tvarkingai už valgį... Ir jei pinigai užmokėti, jis gali nesijausti skolingas, nė truputėlio... Net bokso komentatorius per televiziją daug kartų sakė, kad ataka – geriausias gynybos būdas.

Taigi, radęs puikią dingstį neatsisakyti valgio, jis su palengvėjimu atsiduso. Netikėtai tarsi praregėjo, sugavo vis slystančios minties siūlą. Ar ne smėlis jo didžiausias priešas? O jeigu taip, tai nėra ko tuščiai sau kelti neišsprendžiamų uždavinių – na, pavyzdžiui, prasiveržti pro plienines užsklandas arba dar ką nors. Kadangi virvinės kopėčios nuimtos, galima pasidaryti medines. Kadangi smėlio siena per daug stati, galima ją nukasti, kad pasidarytų lėkštesnė... Jei nors kiek palaužai galvą, viskas išsisprendžia... Gal tai per daug paprasta, bet jeigu taip galima pasiekti tikslą, tai kuo paprasčiau, tuo geriau. Kolumbo kiaušinio pavyzdys rodo – teisingiausias sprendimas dažnai būna toks paprastas, jog atrodo net kvailas. Jei tik nebijai sunkumų... jei tik

kovoji kaip reikiant... tai dar nieko neprarasta. Moteris baigė skusti bulves, supjaustė jas ir, pridėjusi ridikų, susmulkintų su buroklapiais, viską sumetė į didelį geležinį katilą, kabantį ties židiniu. Ji rūpestingai išėmė iš polietileninio maišelio degtukus, užkūrė ugnį, vėl juos ten įkišo, suvyniojo ir suveržė guma. Paskui įpylė į graibštuką ryžių ir ėmė juos laistyti vandeniu. Tikriausiai kad išsiplautų smėlis. Viralas katile ėmė kliuksėti, nemaloniai pakvipo ridikais.

– Vandens, beje, truputį liko, gal jūs ir veidą nusiprausite?

– Ne, ne, geriau ne veidą prausiu, o atsigersiu...

– Oi, atleiskite... Geriamas vanduo kitoj vietoj. – Ji paėmė iš po prausyklės didelį katiliuką, susuktą į polietileną. – Jis nelabai šaltas, bet užtat aš jį išvirinau, kad būtų galima gerti.

– Bet jei nepaliksime nė kiek vandens bake, tai nebus kuo plauti indų.

– Ne, indus aš nutrinu smėliu, ir jie būna visai švarūs. Tai pasakiusi, moteris pasėmė prie lango saują smėlio, subėrė jį į lėkštę, kurią laikė kitoje rankoje, kelis kartus apsuko smėlį ir parodė jam lėkštę. Jis nelabai tesuprato, ar lėkštė pasidarė švari, bet nusprendė, kad tikriausiai švari. Šiaip ar taip, toks smėlio panaudojimas visiškai atitinka jo seną supratimą apie smėlį.

Valgė jis vėl po skėčiu. Virtos bulvės ir džiovinta žuvis... Viskas buvo su smėlio prieskoniu. Jie galėtų pavalgyti kartu, jeigu skėtis būtų prikabinas prie lubų, pagalvojo jis, tačiau bijojo, kad jai gali pasirodyti, jog mėgina suartėti. Prasta arbata, stipri tik pažiūrėti, buvo beveik be skonio.

Kai jis pavalgė, moteris atsisėdo prie prausyklės ir, užsimetusi ant galvos skiaute polietileno, ėmė tyliai valgyti. Dabar ji panaši į kažkokį vabzdį, pagalvojo jis. Nejaugi ji ketina taip gyventi iki amžiaus galo?.. Pažiūrėjus iš šalies, tai tik mažutėlis didžiulės žemės sklypelis, bet iš duobės matyti bekraštis smėlis ir dangus... Monotoniškas gyvenimas lyg nejudantis paveikslėlis amžiams įdėtas į akis... Ir šitaip gyvena moteris, neturinti nė ko prisiminti, – ji per visą savo amžių iš nie-

ko negirdėję šilto žodžio. Tikriausiai jai suvirpo lyg merginai širdis, kai susilaukė tokios didelės malonės – gavo mane, įviliotą į spąstus... Kaip jos gaila...

Jis panūdo pasakyti ką nors moteriai ir, kad lengviau butui rasti bendrą kalbą, nusprendė užsirūkyti. Iš tikrųjų čia būtinai reikalingas polietilenas – be jo neišsiversi. Nors ir kiek jis laikė uždegtą degtuką prie cigaretės, toji niekaip nedegė. Traukė taip stipriai, kad net skruostai įdubdavo tarp dantų, bet nors ir kaip stengėsi, vos vos tejaute dūmų skonį. Be to, šitie riebus nikotino dūmai tik erzino liežuvį, o parūkyti nebuvo galima. Nuotaika pagedo, ir ne tik kad neatsirado bendros kalbos, bet apskritai praėjo noras kalbėti.

Surinkusi nešvarius indus ir sudėjusi ant aslos, moteris neskubėdama ėmė berti į juos smėlį. Aiškiai prisiversdama, ji pasakė nerūžtingai:

– Žinote... Laikas jau nužerti smėlį nuo aukšto...

– Nužerti smėlį? A – a, na ką gi, prašom... „O kuo aš čia dėtas? – pagalvojo vyras abejingai. – Tegu pūva sijos, tegu griūva ramsčiai – kas man darbo?“

– Jeigu aš jums trukdau, gal man nueiti kur nors?

– Atleiskite, bet...

Nėra čia ko apsimetinėti! Juk nė nemirkstelėjo! O pačiai širdy – lyg supuvusio svogūno būtų atsikandusi... Tačiau moteris greitai, automatiškai – matyti, kad tai jai labai įprasta, – apsirišo veido apačią dvigubai sulenktu rankšluosčiu, pasikišo po pažastimi šluotele ir lentgalį, užsilipo ant sieninės spintos lentynos (spintos durų buvo likusi tik viena sąvara).

– Atvirai sakant, jei norit žinoti mano nuomone – toks namas verčiau tegu sugriūva!

Jam pačiam pasidarė nesmagu, kad, netikėto susierzinimo pagautas, išrėkė tuos žodžius, o moteris atsigręžė į jį dar labiau sutrikusi. Žiūrėk tu man, kad tik visai nepavirstų vabzdžiu...

– Ne, nemanykit, kad labiausiai aš pykstu ant jūsų vienos... Jūs

čia visi sumanėt užkarti žmogui grandines. Man nepatinka tokios intrigos. Aišku? Bet jeigu ir neaišku, man vis tiek. Norite, aš jums papasakosiu vieną įdomią istoriją... Tai atsitiko seniai. Kambaryje, kurį nuomojau, laikiau niekam tikusį sarginį šunį... Nepaprastai vešlūs buvo jo gaurai – neišsišerdavo nė vasarą... Jis visados atrodė toks niūrus, nelaimingas, ir aš sumaniau jį nukirpti... Ir šit kai aš jau pabaigiau kirpti ir ketinau išmesti gaurus, šuo, nežinau, kas jam pasivaideno, staiga kad sustaugė ir, įsikandęs tų gaurų tumulą, nubėgo į savo vietą... Galbūt jam pasirodė, kad nukirpti gaurai – jo paties kūno dalis ir jam pagailo su jais skirtis.

Vyras slapčiom dirstelėjo į moterį – kaip ji į tai reaguos? Bet ji nepakeitė pozos – kiūtojo nenatūraliai susilenkusi ant lentynos ir nė nekryptelėjo į jo pusę.

– Na gerai... Kiekvienas žmogus samprotauja savaip... Ar tai būtų smėlio kasimas, ar kas kita – prašom, elkitės savo nuožiūra. Bet aš tvirtai pasiryžęs – to nepakęsiu. Gana! Niekis, dar valandėlė – ir jūs tiek mane tematysite... Jūs apie mane per daug blogos nuomonės... Jei panorėsiu, pabėgsiu iš čia – lengvai pabėgsiu... Taigi! Va kaip tik baigiau cigaretes...

– Cigaretės, – jos naivumas kone prilygo kvailumui. – Bus vėliau, kai atveš vandens...

– Cigarečių?... Ir cigarečių taip pat?... – vyras nejučiom prunkstelėjo. – Aš ne apie tai... Aš apie nukirptus gaurus, nukirptus gaurus... Nejaugi nesuprantat?... Aš noriu pasakyti, kad dėl nukirptų gaurų nėra ko taip galuotis.

Moteris tylėjo, ir neatrodė, kad ji ketintų kaip nors teisintis. Ji kiek palaukė ir, įsitikinusi, kad vyras baigė kalbėti, vėl ramiai ėmėsi darbo, nuo kurio buvo atitraukta. Ji atstūmė angos dangtį lubose virš spintos, iki juosmens įlindo pro ją, paskui, laikydamosi ant alkūnių ir nerangiai tabaluodama kojomis, ėmė ropštis aukštyn. Šen bei ten plonomis srovelėmis pasipylė smėlis. Jis pagalvojo, kad ant aukšto tikriausiai gyvena koks nepaprastas vabzdys... Smėlis ir supuvusi me-

diena... Bet ne, gana, nepaprastų dalykų ir šiaip jau daugiau negu reikia!

Paskui nuo lubų daugybe juostų žemyn pažiro smėlis. Buvo labai keista, kad tas gausus srautas krinta kone be jokio garso. Akies mirksniu ant dengiančių grindis šiaudinių demblių lyg bareljefas atsispaudė lentinės lubos su visais plyšiais ir skylėmis nuo šakų. Smėlio prilindo į nosį, graužė akis. Vyras greit išlėkė laukan.

Pirmą kartą jis pasijuto, lyg būtų įpuolęs į laužą ir pėdos jau būtų ėmusios tirpti. Bet kažkur viduje liko cilindrinis ledukas, nepasiduo-dantis netgi tokiam karščiui. Kažkur viduje kirbėjo gėda. Ta moteris kaip gyvulys... Neturi ji nei vakar dienos, nei rytojaus – gyvena šia diena... Pasaulis, kur viešpatauja įsitikinimas, kad žmogų galima visiškai nutrinti nelyginant kreidą nuo grifelinės lentos... Ir nė sapne nesusapnuosi, kad mūsų dienomis kažkur dar gyvena tokie laukiniai. Tiek to... Jeigu tai ženklas, kad jis atsipeikėjo nuo sukrėtimo ir pagaliau atgaus ramybę, tai šita gėda ne tokia jau bloga.

Tačiau nėra ko gaišti laiką. Gerai būtų viską baigti ligi tamsos. Prisimerkęs jis nužiūrėjo, kokio aukščio banguota smėlio siena, apsi-traukusi plonu šydu tarsi lydytu stiklu. Kuo ilgiau jis žvelgė į ją, tuo aukštesnė ji atrodė. Sunku, žinoma, eiti prieš gamtą ir mėginti lėkštą šlaitą padaryti statų, bet jis nori statų šlaitą padaryti lėkštą – tik tiek. Svarbių priežasčių, dėl kurių reikėtų atsižadėti šito sumanymo, rodos, nėra.

Geriausia būtų pradėti nuo viršaus. Bet šitai neįmanoma, tad vienintelė išeitis – kasti nuo apačios. Pradžioje jis pakas kiek reikia apačioje papėdėje ir palauks, kol nuo viršaus nugrius smėlis, paskui vėl pakas apačioje, ir vėl nuo viršaus grius smėlis... Taip dirbdamas, jis kils vis aukščiau ir aukščiau ir galiausiai atsidurs viršuje. Žinoma, šiame kelyje jo laukia griūtys, ir smėlio srautai ne kartą nuneš jį žemyn. Bet nors jie ir vadinami srautais – smėlis vis dėlto ne vanduo. Jam nė sykio neteko girdėti, kad kas būtų nuskendęs smėlyje.

Kastuvas stovėjo šalia skardinių prie namo sienos. Išgaląsti pusapvaliai ašmenys spindėjo lyg porceliano šukė.

Kurį laiką jis kasė be atvangos, viską pamiršęs aplinkui. Smėlis juk labai purus, ir darbas ėjosi sparčiai. Kiekvienas kastuvo bedimas į smėlį, kiekvienas jo atsikvėpimas skaičiavo laiką. Bet netrukus rankas ėmė vis labiau mausti iš nuovargio. Jam rodės, kad kasa jau gana ilgai, bet rezultatų kažkodėl nebuvo žymu. Nugriuvo tik nedideli susigulėjusio smėlio luistai lygiai ties ta vieta, kur buvo pakasta. Tai visai neatitiko tos paprastos geometrinės schemos, kurią buvo nusibraižęs mintyse.

Nerimauti dar buvo anksti, jis nusprendė atsipūsti, pasidaryti duobės modelį ir patikrinti savo apskaičiavimus. Medžiagos, laimė, kiek nori. Jis pasirinko vietą po namo atbraila, pavėsyje, ir ėmė kasti duobutę, kokių penkiasdešimt centimetrų. Bet kažkodėl nesisekė padaryti reikiamo nuolydžio šlaitų. Daugiausia – keturiasdešimt penki laipsniai... kaip grūstuvės, platančios į viršų.

Kai jis pamėgino pakasti prie duobutės dugno, sienelėmis pasipylė smėlis, bet šlaitas liko nepasikeitęs. Rodės, smėliui egzistuoja kažkoks stabilus kampas. Smiltelių svoris ir pasipriešinimas, matyt, proporcingi. O jeigu taip, vadinasi, ir tos sienos, kurią jis ryžtasi įveikti, nuolydžio kampas toks pat.

Ne, negali būti... Nebent tai regėjimo apgaulė, bet ne, taip nebūna... Į kokį nori šlaitą žiūrėk iš apačios, jis visados atrodys statesnis, negu yra iš tikrųjų.

Ir apskritai gal čia tėra kiekybės klausimas?.. Jeigu skirtinga kiekybė, žinoma, skirtingas ir slėgimas. Jeigu skirtingas slėgimas, tai ir svorio bei pasipriešinimo proporcija būtinai keičiasi. Galimas daiktas, turi reikšmės ir smiltelių struktūra. Imkim, pavyzdžiui, raudonąjį molį. Raudonasis molis, koks jis yra gamtoje, ir raudonasis molis, jau iškastas, turi visiškai skirtingą pasipriešinimą slėgimui. Ir dar reikia turėti omenyje drėgnumą... Taigi modelis gali būti valdomas visiškai kitokių dėsnių.

Bet vis dėlto patirtis nenuėjo niekais. Jis suprato, kad sienos šlauto kampas superstabilus, o vien tai jau didelis laimėjimas. Ne taip jau sunku superstabilumą paversti paprastu stabilumu.

Vos tik lengvai paplaksi persotintą tirpalą, iškrinta kristalai, ir jis virsta prisotintu.

Staiga pajutęs, kad greta kažkas yra, jis atsigręžė. Moteris stovėjo tarpduryje ir įdėmiai žiūrėjo į jo pusę. Jis nė neišgirdo, kada ji išėjo. Užkluptas iš netyčių, jis sutrikęs pasitraukė atatupstas, neramiai žvalgydamasis. Ir tada pamatė, kad nuo rytinio smėlio skardžio žiūri žemyn trys galvos, apvyturiuotos rankšluosčiais, kurių galai dengė veido apačią, todėl jis nebuvo tikras, ar tai vakarykščiai seniai, ar kiti. Bet, rodos, tie patys. Akimirkas vyras suglumo, bet tučtuojau suėmė save į nagą ir nusprendė nekreipti į juos dėmesio, dirbti sau toliau. Tai, kad į jį žiūri, buvo jam net paskatinimas.

Prakaitas lašėjo nuo nosies galo, sruvo į akis. Nebuvo kada jo šluostytis, ir jis kasė užsimerkęs. Nieku gyvu negalima duoti poilsio rankoms. Pamatę, kaip mikliai jis dirba, seniai supras, kokie jie siaurapročiai ir niekšai.

Jis pasižiūrėjo į laikrodį. Nubraukė į kelnes smėlį nuo stiklo. Buvo dar tik dešimt minučių trečios. Vis taip pat dešimt minučių trečios, kaip ir anksčiau, kai paskutinį kartą žiūrėjo į laikrodį. Jis beregint prarado įsitikinimą, jog dirba sparčiai. Sraigės akimis, saulė skrieja tikriausiai beisbolo sviedinio greičiu. Jis čiupo kastuvą ir vėl įniko kasti smėlio sieną.

Netikėtai žemyn siūbtelėjo smėlio lavina. Pasigirdo duslus garsas, lyg būtų kritusi guma, ir kažkas sunkiai užgriuvo jam ant krūtinės. Kas gi atsitiko? Jis pakėlė galvą ir pasižiūrėjo aukštyn, bet niekaip nesusigaudė, kur viršus. Jis gulėjo sulinkęs per pusiaują savo paties vėmaluose, o aplink sklydėjo kažkokia blausi, matinė šviesa.

II dalis

Dziab, dziab, dziab, dziab.

Kas gi čia?

Varpelio garsas.

Dziab, dziab, dziab, dziab.

Kas gi čia?

Velnio balsas.

MOTERIS kažką vos girdimai niūniuoja. Ji be perstogės kartoja tą pačią frazę, griebdama nuosėdas iš bako.

Daina nutilo. Paskui pasigirdo, kaip moteris grūda ryžius. Vyras tyliai atsidūsta, apsiverčia ant kito šono ir laukia, visas įsitempęs iš nekantrumo... Dabar jinaį įeis tikriausiai su dubeniu vandens nutrinti jam kūno. Nuo smėlio ir prakaito oda taip sudirgusi, kad, rodos, tuoj kils uždegimas. Vien pagalvojęs apie šaltą drėgną rankšluostį, jis visas susigūžia.

Nuo to laiko, kai, prislėgtas smėlio, prarado sąmonę, jis visą laiką gulėjo. Pirmąsias dvi dienas jį kankino stiprus karštis, beveik trisdešimt devyni, ir nepaliaujamas vėmulys. Bet paskui temperatūra nukrito, ėmė atgauti apetitą. Jis susirgo, matyt, ne tiek nuo smėlio griūties sutrenkimo, kiek nuo neįprasto ilgo darbo po stačiais saulės spinduliais. Apskritai nieko pavojingo.

Galbūt todėl jis greitai sveiko. Ketvirtą dieną beveik paliovė skaudėję kojas ir juosmenį. Penktą dieną nebejautė jokių persirgtos ligos simptomų, gal nebent tik silpnumą. Bet iš patalo nesikėlė ir dėjosi dar sunkiai sergąs. Tam, žinoma, buvo priežasčių. Jis anaipol neatsižadėjo savo sumanymo bėgti.

– Jūs jau pabudot?

Moters balsas nedrąsus. Iš po nuleistų vokų jis žvelgė į apvalius jos kelius, vos žymius pro kelnes, ir, užuot atsakęs, tik neaiškiai sudejavo. Lėtai gręždama rankšluostį virš aplamdyto dubens, moteris paklausė:

- Kaip jaučiatės?
- Šiaip sau...
- Patrinti nugarą?..

Jis klusniai atsidavė į moters rankas, ir ne tik todėl, kad buvo dar ligonis, bet ir todėl, kad jam tai nebuvo nemalonu. Jis prisiminė skaitės eilėraštį apie tai, kaip berniukas, krečiamas drugio, susapnavo, kad jį vynioja į vėsų sidabrinį popierių. Oda, šutusi po prakaito ir smėlio sluoksniu, pamažu vėsta, ima alsuoti. Moters kūno kvapas tartum smelkiasi pro atgijusią odą, truputį jaudina.

Vis dėlto galutinai jis ir neatleido moteriai. Tai – viena, o šitai – kas kita, du skirtingi dalykai, ir nėra ko jų painioti. Trijų dienų atostogos seniai pasibaigė. Dabar jau skubėti vargu ar verta. Jo pirmasis planas pakasti skardį ir padaryti smėlio šlaitą lėkštesnį nesužlugo, bet tiesiog nebuvo kaip reikiant paruoštas. Jei nebūtų sukliudžiusios nenumatytos aplinkybės – saulės smūgis, – būtų puikiai pasisekė. Tiesa, kasti smėlį pasirodė šimtakart sunkiau, negu jis manė, tai velniškas darbas, ir viskas dabar pareis nuo to, ar jis ras parankesnę būdą. Štai ir šovė jam į galvą šis manevras – tariama liga.

Kai atsipeikėjęs pamatė, kad guli vis ten pat, moters troboje, jis baisiai įtūžo. Tie tipai iš kaimo nė neketina jam padėti. Jam tas galutinai paaiškėjo, ir iškart pribrendo sprendimas. Suprasdami, kad jo liga pavojinga, jie nepakvietė gydytojo. O dabar jis tuo pasinaudos, ir jie dar pasigailės. Naktį, kai moteris dirba, jis miegos. Užtat dieną, kai ji turi ilsėtis, jis trukdys jai miegoti, skųsdamasis nepakenčiamais skausmais.

- Skauda?
- Na taip, skauda... Stuburas tikriausiai sužalotas...
- Gal pabandyti ištrinti?

– Jokiū būdu! Tai specialisto darbas. Šitaip ir pakenkt galima. Juk stuburo smegenys – gyvybės kanalas. O jei aš imsiu ir numirsiu? Jums gi visiems bus blogiau. Pakvieskite gydytoją, gydytoją! Skauda... Baisiai skauda... Jei nepasiskubinsit, bus vėlu!

Moteris šitaip ilgai neištvers ir visai nusikamuos. Jos darbingumas sumažės, ir namas atsidurs pavojuje. O tada ir kaimas susirūpins. Užuoť gavę papildomą darbo jėgą, jie per savo kvailumą užsikrovė naują naštą. Ir jeigu jie neatsikratys jo dabar, tai paskui nebeatgaus ką praradę.

Bet ir šį planą įgyvendinti sekėsi ne taip sklandžiai, kaip jis buvo manęs. Naktį čia kur kas didesnis triukšmas negu dieną. Pro sieną girdėti, kaip dunksi kastuvas... Kaip sunkiai alsuoja moteris... kaip šūkauja ir čepsi vyrai, tempdami krepšius smėlio... Be to, dar vėjas neša iš toli pikapo tarškesį, šunų lojimą... Nors ir kaip jis stengdavosi užmigti, nieko neišeidavo – nervai buvo per daug įtempti, ir negalėdavo sudėti akių.

Naktį miegodavo blogai, todėl tekdavo numigti dieną. Blogiausia, kad vis mažiau jis beturėjo kantrybės: ėmė įtikinėti save, kad jei net ir tas planas sužlugs, vis vien sumanys dar kažin kiek būdų pabėgti. Nuo tos dienos jau praėjo savaitė. Kaip tik laikas duoti pareiškimą dėl paieškos. Pirmąsias tris dienas buvo teisėtos jo atostogos. Bet toliau – negrižimas be išpėjimo. Bendradarbiai dažnai ir be jokios dingsties pavydžiai seka, ką veikia jų draugai, tad vargu ar jie nutylės tą faktą. Tikriausiai kurį vakarą koks gerų norų žmogelis jau buvo užsukęs į jo namus. Tvankiame, popiečio saulės prikaitintame kambaryje tuščia – aišku, šeimininko nėra. Lankytojas dar turbūt instinktyviai pajus pavydą laimingajam, išsikrapščiusiam iš tos skylės. O kitą dieną jį už akių užgausiai apkalbinės ir smerks, kuždės nešvankybes, rauks antakius ir išdarinės pirštais dviprasmiškus judesius. Ir jis to nusipelnęs... Giliai širdy jau tada jautė, kad šitos nepaprastos atostogos sukels būtent tokią bendradarbių reakciją. Ir nėra ko stebėtis, juk mokytojų gyvenimas savotiškas, jį visą laiką ėda pavydo grybelis... Metai po metų pro juos,

tarsi upės vandenys, plaukia mokiniai, o mokytojai, nelyginant giliai įsirausę akmenys, lieka dugne. Jie kalba apie viltį kitiems, o patys nebedrįsta puoselėti vilties net sapne. Jaučia, kad jie – nereikalingi, ir arba užsidaro mazochistinėje vienatvėje, arba virsta puristais, į kitus žiūri įtariai, kaltina juos originalumo vaikymusi. Jie taip ilgisi veikimo laisvės, kad negali nejausti neapykantos veikimo laisvei.

... Nelaimingas atsitikimas turbūt... Ne, jeigu būtų nelaimingas atsitikimas, tai, matyt, kaip nors praneštų... O gal savižudybė?... Ne, vis dėlto apie tai jau, aišku, žinotų policija!.. Nereikia per daug gerai galvoti apie šį gana riboto proto vyriškį!.. Taip, taip, jis dingo be žinios savo noru, ir nėra ko kištis į svetimus reikalus... Betgi jau kone savaitė... Ir kas per žmogus, visados pridarys kitiems rūpesčių, ir juk nesužinosi, ką jis galvoja...

Vargu ar jie nuoširdžiai juo rūpinasi. Tai tik nepasotintas jų smalsumas pernoko lyg churma, laiku nenuskinta nuo medžio. Toliau įvykiai klostosi taip. Vyresnysis dėstytojas nueina į policiją pasiteirauti, kokios formos turėtų būti pareiškimas dėl paieškos. Iš jo šventeiviško veido trykšte trykšta džiaugsmas... „Pavardė ir vardas: Nikis Džiumpėjus. Amžius: 31 metai. Ūgis: 1 m 58 cm. Svoris: 54 kilogramai. Plaukai: reti, sušukuoti aukštin, briolino nevarioja. Regėjimas: dešniosios akies – 0,8, kairiosios – 1,0. Oda tamsi. Žymės: pailgas veidas. Truputį žvairuoja. Nosis trumpa. Žandikauliai kvadratiniai, po kairiąja ausimi apgamas, kitų ypatingų žymių neturi. Kraujo grupė: AB. Kalba kimiai, truputį mikčiodamas. Rimtas, atkaklus, bet negalima sakyti, kad nemoka elgtis su žmonėmis. Drabužiai: tikriausiai tie patys, kuriais vilki entomologiniame darbe. Fotografija anfas, dedama viršuje, daryta prieš du mėnesius.“

Žinoma, kaimo gyventojai griebėsi reikiamų atsargumo priemonių, jeigu taip ryžtingai varo toliau tą beprasmišką avantiūrą. Apdumti akis vienam ar dviem kaimo policininkams – nedidelis daiktas. Jie, be abejo, pasirūpino, kad policininkai be ypatingo reikalo neitų į kaimą. Bet šitokia dūminė uždanga tikslinga ir reikalinga tik tol, kol

jis sveikas ir pajėgia kasti smėlį. Kvaila rizika slėpti sunkų ligonį, jau visa savaitė gulintį lovoje. Jeigu jie nuspręs, kad jisai jiems neberekalingas, tai protingiausia būtų kuo greičiau atsikratyti juo, kol nekilo visokių painiavų. Dabar dar galima sugalvoti kokią nors įtikimą versiją. Galima, sakysim, pareikšti, kad žmogus pats įkrito į duobę ir nuo sutrenkimo jam prasidėjo keistos haliucinacijos. Be abejonės, tas paaiškinimas bus priimtas kur kas mieliau, negu visiškai fantastiškas jo tvirtinimas, kad jį gudrumu įkišo į duobę.

Subaubė karvė – tarsi į gerkle jai būtų įstatytas varinis vamzdis. Kažkur pragydo gaidys. Smėlio duobėje nėra nei atstumo, nei krypties. Tik tenai, išorėje, – įprastinis, normalus pasaulis, kur šalikelėje vaikai žaidžia klases, kur tam tikru metu išbrėkšta aušra ir jos spalvos susimaišo su verdančių ryžių kvapu.

Moteris trina jam kūną uoliai, net pernelyg uoliai. Ištrynusi sausai nugręžia drėgną rankšluostį, jis pasidaro kietas kaip lenta, ir sausu vėl trina taip rūpestingai, lyg valytų aprasojusį stiklą. Bundančio ryto garsai ir tie ritmingi judesiai jį pradeda migdyti.

– Taip, beje... – jis sulaiko žiovulį, kurį lyg replėmis kas būtų jam ištraukęs iš vidaus. – Kaip čia padarius?.. Seniai jau noris paskaityti laikraštį. Ar niekaip negalite tuo pasirūpinti?

– Gerai, aš paprašysiu, paskiau.

Jis iškart suprato: moteris nori parodyti nuoširdumą. Iš jos drovaus, baikštaus balso aiškiai buvo just, kaip stengiasi jo neįžeisti. Tačiau tai dar labiau jį įsiutino. „Paprašysiu“?! Vadinasi, ir laikraščio aš neturiu teisės skaityti be leidimo, ką?.. Bambėdamas jis nubloškė moters ranką. Jam tiesiog knietėjo apversti dubenį su visu vandeniu.

Tačiau jo padėtyje per daug tūžti nedera – gali suirti visi planai. Juk sunkus ligonis vargu ar taip jaudinsis dėl tokio menko nieko kaip laikraštis. Jis, žinoma, nori peržiūrėti laikraštį. Jei nėra peizažo, tai pasižiūrėti nors paveiksluką – tas juk taip būdinga žmogui. Kažkokioje knygoje buvo skaitęs, kad peizažinė tapyba suklestėjo tose vietose, kur gamta skurdi, o laikraščiai labiausiai paplito pramonės rajonuose,

kur žmonių tarpusavio ryšiai susilpnėję. O be to, galgi jis ras skelbimą, kad dingo be žinios žmogus. O jei pasiseks, tai, galimas daiktas, socialiniams klausimams skirto puslapio kampe apie jo dingimą bus išspausdintas straipsnis. Vargu, žinoma, ar tie kaimiečiai duos jam laikraštį, kuriame bus toks straipsnis. Bet svarbiausia dabar – kantrybė.

Dėtis sergančiam nelabai malonu. Tai tas pat, kas spausti šokančią iš rankų stangrią spyruoklę. Ilgai to neištversi. Palikti viską likimo valiai irgi negalima. Jis turi žūt būt pasiekti; kad šitie tipai patys suprastų, kaip jiems keblu čia jį laikyti. Va šiandien, nors ir kaip būtų sunku, jis neleis moteriai nė valandėlės užmerkti akių!

(Nemiegok... Miegoti nevalia!)

Vyras susirietė ir tyčiomis sudejavo.

PO SKĖČIU, pakabintu moters, jis ryte rijo plikančią tirštą daržovių ir ryžių sriubą, pagardintą jūrų dumbliais. Dubenėlio dugne liko smėlio nuosėdų.

Bet štai prisiminimai nutrūksta, ir viskas panyra ilgame slogiame košmare. Jis sapnuoja, kaip lekia raitas ant senų, sutrūkinėjusių valgomųjų lazdelių keistomis, nepažįstamomis gatvėmis. Ant tų lazdelių jis dumia tarytum skuteriu, ir jam ne taip jau blogai, bet vos tik kiek pakrinka dėmesys, jį beregint traukia žemėn. Čia pat gatvė atrodo raudona lyg plyta, bet toliau ji skendi žaliame ūke. Ta spalvų gama žadina nerimą. Pagaliau jis prilekia ilgą medinį trobesį, lyg ir kareivines. Kvepia pigiu muilu. Traukdamas smunkančias kelnės, jis užlipa laiptais ir įeina į tuščią kambarį, kur stovi tik vienas ilgas stalas. Aplinkui jį sėdi apie dešimt vyrų ir moterų, įsitraukusių į kažkokį žaidimą. Žmogus, sėdįs viduryje, veidu į jį, dalija kortas. Baigęs dalinti, paskutine kortą jis netikėtai įbruka jam ir kažką garsiai šūkteli. Nejučiom ją paėmęs, jis pamato, kad tai ne korta, o laiškas. Pačiupinėti laiškas keistai minkštas, ir, kiek stipriau spustelėjus pirštais, iš jo ištrykšta kraujas. Jis surinka ir pabunda.

Kažkoks nešvarus uždangalas kliudo žiūrėti. Jis pasijudino, sušnarėjo sausas popierius. Jo veidas buvo apklotas išskleistu laikraščiu. Velniai griebtų, vėl užmigo!.. Nusviedė laikraštį. Nuo jo pasipylė smėlio srovelės. Smėlio gana daug, taigi bus praėję nemaža laiko. Iš saulės spindulių, kurie smelkiasi pro sienos plyšius, galima spręsti, kad nebetoli vidudienis. Na, tiek to, bet kas čia per kvapas? Švieži spaustuvės dažai?.. Negali būti, pagalvojo jis ir dirstelėjo į datą. Šešiolikta, trečiadienis... Taigi šios dienos laikraštis! Sunku patikėti, bet faktas lieka faktu. Vadinas, moteris įvykdė jo prašymą?

Vyras pasikėlė, atsirėmęs alkūne į savo čiužinį, kiaurai permirkusį prakaitu. Galvoj pradėjo jam suktis minčių verpetas, ir jis ėmė probėgomis, tolydžio atsitraukdamas, žiūrinėti sunkiai gautą laikraštį.

„Papildyta Japonų – amerikiečių jungtinio komiteto darbotvarkė...“

... Kaip vis dėlto moteriai pavyko gauti laikraštį?.. Gal tie tipai pajuto turį jam kokių įsipareigojimų?.. Taip, bet, sprendžiant iš to, kaip buvo ligi šiol, visi ryšiai su išoriniu pasauliu nutrūksta po pusryčių. Viena iš dviejų: arba moteris kažkokiu nežinomu jam būdu gali susižinoti su išoriniu pasauliu, arba ji pati išsigavo iš čia ir nupirko laikraštį.

„Veiksmingos priemonės prieš stagnaciją transporte!“

Na gerai... Sakysim, moteris kaip nors išsigavo... Be virvinių kopėčių tai neįmanoma. Nežinau, kaip jai pasisekė, bet aišku viena – ji lipo virvinėmis kopėčiomis... Na, o jeigu taip... Mintis jam ginė mintį. Kalinys, tegalvojęs vien apie pabėgimą, – vienas dalykas. Bet juk moteris, kaimo gyventoja, nepakęstų, jei negalėtų laisvai išeiti iš duobės... Kopėčias nuėmė, suprantama, tik laikinai, norėdami mane čia įkalinti... Taigi, jei ir toliau dumsiu jiems akis – anksčiau ar vėliau tokia galimybė atsiras ir man.

„Svogūnų galvutės turi efektyvių medžiagų atominės radiacijos padariniams gydyti.“

Matyt, mano strategiją simuliuoti ligą sukomplikavo nenumatytos aplinkybės. Senovės žmonės labai teisingai sakė: jeigu sėkmė miega – palūkėk... Bet širdis kažkodėl į tai visai nelinko. Kažko buvo neramu. Ar tik ne dėl to baisaus, kažkokio nemalonaus ir keisto sapno?.. Ramybės jam nedavė mintis apie pavojingą – kodėl pavojingą, jis nė pats nesuprato – laišką. Ką gi reiškia toks sapnas?

Betgi tai nerimta – dėtis taip giliai į širdį paprasčiausią sapną. Ką pradėjai, visados varyk iki galo.

Moteris, tyliai šnupuodama, gulėjo kaip visada ant grindų netoli židinio, susisupus visa į nuskalbta kimono, susirietusi į kamuolį, apglėbusi rankomis kelius. Nuo tos dienos jis nė karto nematė jos

nuogos, bet po kimono ji, matyt, nieko neturėjo pasivilkusi.

Vyras greitai peržvelgė puslapį, skirtą socialiniams klausimams, vietinio gyvenimo skiltis. Nerado, žinoma, nei straipsnio apie savo dingimą, nei skelbimo, kad be žinios prapuolė žmogus. To jis tikėjosi ir nelabai tenusiminė. Tyliai atsikėlęs, nulipo ant aslos. Jis mūvėjo tik ilgomis apatinėmis dirbtinio šilko kelnėmis. Šitaip geriausia. Smėlio prisirenka toje vietoje, kur guma juosia kūną, ir tik čia oda paraudusi ir niežti.

Stovėdamas tarpduryje, jis pasižiūrėjo aukštyn, į smėlio sieną. Šviesa apžilpino akis, ir viskas aplinkui tarsi užsidegė geltona liepsna. Nė gyvos dvasios. Kopėčių, žinoma, taip pat nėra. Nieko nuostabaus. Norėjosi tik įsitikinti dėl viso pikto. Jokių ženklų, kad jos būtų buvusios nuleistos. Tiesa, kai pučia toks vėjas, nė penkių minučių nereikia bet kokiam pėdsakui užpustyti. Pagaliau ir čia pat už durų viršutinis smėlio sluoksnis nepaliaujamai srūva – lyg smėliui visą laiką būtų lupama odelė.

Jis grįžo į vidų ir atsigulė. Skrido musė. Mažutė ruda drozofila. Tikriausiai kas nors kur pūva. Paskalavęs gerkle vandeniu iš katiliuko, suvynioto į polietileną ir stovinčio galvūgaly, jis pašaukė moterį:

– Klausykite, gal jūs atsikeltumėt...

Moteris sudrebėjusi pašoko. Chalatas nuslydo, apnuogindamas krūtine. Ant padribusios, bet dar pilnos krūtinės matėsi mėlynos gyslelės. Moteris baugščiai, skubiai užsitraukė chalata, jos akys klaidžiojo, tarsi nebūtų dar išsiblaiviusi iš miegų.

Vyras sudvejojo. Ar dera jam piktai ir be užuominų paklausti ją dėl kopėčių... O gal geriau padėkoti už laikraštį ir paklausti ramiau, malonių balsu? Jeigu jis pabudino moterį tik tam, kad ji nemiegotų, tai teisingiausia bus elgtis agresyviai. O dingsčių priekabianti – kiek nori. Bet tai gali toli atitraukti nuo svarbiausio tikslo – dėtis sunkiu ligoniui. Negalima pasakyti, kad šitaip elgtusi žmogus sužalotu stuburu. Iš tiesų jis žūt būt turi juos įtikinti, kad yra visiškai nebetinkamas darbui, ir vienaip ar kitaip apdumti jiems akis; širdys jiems jau taip

sušvelnėjo, kad jie davė jam laikraštį, dabar reikia pasiekti, kad jie išvis negalėtų priešintis.

Bet visos jo šviesios viltys sudužo iškart.

– Ne, niekur aš nebuvau išlipusi. Vienas mūsiškis iš artelės kaip tik atnešė vaistų nuo medžio puvimo, seniai jau žadėjo... Jį aš ir paprašiau... Čia, kaime, laikraštį gauna tik keturios ar penkios trobos... Jis turėjo specialiai eiti į miestą jo nupirkti...

Toks sutapimas visai galimas. Bet ar tai nerodo, kad jis užrakintas narve, kuriam nepritaikysi visrakčio? Jei net vietiniai turi taikytis su tokiu įkalinimu, tai stačios smėlio sienos iš tiesų ne juokai. Vyrą pagavo įsiūtis, bet jis susitvardė.

– Šit kaip?.. Klausykite... Jūs gi čia šeimininkė, ar ne?.. O ne koks šuo... Sunku patikėti, kad jūs negalėtumėt iš čia išeiti ir grįžti, kada panorite! Arba jūs esat ko nors pridariusi, kad negalit savo kaimo žmonėms į akis žiūrėti?

Užmiegotos moters akys išsiplėtė iš nuostabos. Jos pasruvo krauju, tarsi įkaito, jam net pasirodė, kad kambaryje pašviesėjo.

– Na ką jūs! Negaliu žiūrėti į akis. Kokie niekai!

– Gerai, bet jei taip, tai ko jūs tokia baikšti?

– Jeigu ir išeisiu iš čia, aš tenai neturiu ko labai veikti...

– Galima šiaip pavaikščioti!

– Pavaikščioti?..

– Na taip, pavaikščioti... Pasivaikštinėti šen ten, argi tai maža?.. Aš klausiu, ar jūs, prieš man čia ateinant, išlipdavot, kada tik panorėdavot?

– Bet juk be reikalo vaikščioti – tuščias vargas...

– Aš juokų nekrečiu! Gerai pagalvokite apie save. Jūs negalite nesuprasti!.. Juk net šuo, ilgai uždarytas narve, išeitų iš proto.

– Bet aš gi vaikščiodavau! – sušuko moteris dusliu monotonišku balsu. – Tikrai, man leido vaikščioti, kiek noriu... Kol čia patekau... Ilgai vaikščiojau su kūdikiu ant rankų... Net nusikamavau bevaikščiodama...

Vyras to nesitikėjo. Kažkokia keista kalbėsena. Kai jinai žiūri taip į jį, trūksta jėgų atsakinėti.

Taip, iš tikrųjų... prieš dešimt metų, kai viešpatavo suirutė, visi ir tesvajojo, kad niekur nereikėtų eiti. Toks buvo jų laisvės supratimas. O ar galima sakyti, kad dabar jie persisotinę tos laisvės?.. Ir iš tiesų, gal į šį smėlio kraštą tu ir atsidanginai kaip tik dėl to, kad jau buvai nuvargusi besivaikydama tos tariamos laisvės... Smėlis... Begalinis judėjimas 1/8 mm... Tai išvirkštinis autoportretas filmo negatyve, pasakojantis apie laisvę gyventi niekur neišeinant. Juk net vaikas, galįs vaikščioti kiek tinkamas, tuoj ima verkti, jei paklysta.

Moters balsas staiga visai pasikeitė:

– Kaip jaučiatės? Viskas gerai?

Na, ko įsistebeilijai kaip avinas! Vyras įniršo. Nulaužysiu tau ragus ir priversiu prisipažinti, kad tu dėl visko kalta! Vien pagalvojus apie tai, visą kūną nukrėtė šiurpas, ir jam net pasivaideno traškesys, lyg nuo odos luptų pridžiūvusius klijus. Oda tarsi jautė žodžio „nulaužysiu“ sukeltas asociacijas. Staiga moteris virto siluetu, atsijusiu nuo fono. Dvidešimtmetį vyrą įaudrina mintys. Keturiasdešimtmetį – įaudrina oda. O trisdešimtmečiui pavojingiausia – kai moteris virsta siluetu... Jis gali ją apglėbti taip pat lengvai kaip pats save... Bet moterį seka daugybė akių... Ir jinai – tik lėlė, kurią vedžioja tų žvilgsnių siūlai... Vos tik ją apkabinsi – ir tave ims vedžioti už siūlo... Tada ir šitas melas, jog sužalotas stuburas, bemat iškils aikštėn. Nejaugi tokioje vietoje kaip ši jis gali užbraukti visą savo praeitį!

Moteris skersa pasislinko arčiau. Jos apvalūs keliai įsirėmė jam į šlaunį. Aplink pasklido sodrus pastovėjusio, sušvinkusio vandens kvapas, dvelkias jai iš burnos, nosies, ausų, pažastų, nuo viso jos kūno. Baikščiai, neryžtingai jos karšti it ugnis pirštai ėmė slyscioti jam stuburu aukštyn ir žemyn. Vyras visas įsitempė.

Staiga pirštai palietė jam šoną. Vyras sušuko:

– Oi, baugu!

Moteris nusijuokė. Ji ir švelniai meilinosi, ir truputį drovėjosi. Visa tai buvo pernelyg netikėta, ir jis dar nežinojo, kaip elgtis. Bet ko ji nori?.. Ar daro taip tyčia, ar pirštai nejučiom nuslydo?.. Ką tik ji mirksėjo stengdamasi išsiblaivyti iš miegų... Bet juk ir pirmąjį vakarą ji taip pat keistai juokėsi, kai, eidama pro šalį, kumštelėjo jam į šoną... Gal jos elgesys turi kokią ypatingą reikšmę? Galbūt giliai širdy ji dvejoja, ar jis iš tiesų ligonis, ir nori įsitikinti... Visaip gali būti... Žiopsoti neleistina. Jos pagundos – paprasčiausi spąstai, jie, šiaip ar taip, lygiai tokie pat kaip saldus lyg medus vabzdžiais mintančių augalų grobikų aromatas. Pirmiausia ji išprovokuos jį griebtis prievartos, sukels skandalą, o paskui jam ant rankų ir kojų bus uždėtos šantažo grandinės.

VYRAS supluko ir ėmė tirpti lyg vaškas. Iš visų porų jam sunkėsi prakaitas. Laikrodis sustojo, ir jis gerai nežinojo kelinta valanda. Ten, viršuje, gal dar pats vidudienis. O dvidešimties metrų gylio duobėje buvo jau prietema.

Moteris dar kietai miegojo. Rankos ir kojos jai nervingai virpčiojo – kažką sapnavo. Jis buvo benorįs ją išbudinti, bet vargu ar vertėjo. Ji vis vien jau išsimiegojusi.

Vyras atsikėlė, pasisuko į vėją. Kai jis vertėsi miegodamas, rankšluostis, matyt, nukrito nuo veido, ir dabar už ausų, apie nosį, burnos kampučiuose buvo prilipę tiek smėlio, kad nors gremžk. Jis įsilašino vaistų į akis ir prisidengė jas rankšluosčio galu. Bet kaip reikiant atsimerkti galėjo tik pakartojęs tai kelis sykius. Dar dvi trys dienos – ir akims lašų nebeliks. Jau vien dėl to norisi, kad greičiau viskas kaip nors baigtųsi. Kūnas toks sunkus, lyg su geležiniais šarvais gulėtum ant magneto. Jis žiūrėjo kaip galima įtempęs akis, tačiau blausioje šviesoje, kuri skverbėsi pro duris, hieroglifai laikraštyje atrodė lyg sustingusios nugaišusiųusių musių kojelės.

Tikrai, žinoma, reikėjo dar dieną paprašyti moterį, kad jam paskaitytų. Ir miegoti jai būtų pakliudęs. Vienu šūviu būtų du zuikius nušovęs. Bet, deja, jis pats užmigo pirmiau negu ji. Nors ir kaip stengėsi – viskas nuėjo vėjais.

Ir štai dabar vėl jį kamuos ta baisi nemiga. Jis mėgino alsavimo ritmu skaičiuoti nuo šimto atgal. Mėgino mintyse žingsnis po žingsnio nueiti įprastą kelią iš namų į mokyklą. Mėgino tam tikra eile vardyti jam žinomus vabzdžius, grupuodamas juos pagal rūšis ir šeimas. Bet įsitikinęs, kad visos pastangos tuščios, pradėjo dar labiau nervintis. Dusliai šlamščia vėjas palei duobės kraštus... Girgžda kastuvas, raikąs drėgną smėlį... Tolumoj loja šunys... Vos girdėti balsai, plevenantys

kaip žvakės liepsna... Be perstogės byra smėlis ir nelyginant Švitras galanda nervų galūnes... Ir visa tai jis turi ištverti.

Niekis, kaip nors ištvers. Bet tą akimirką, kai gaivūs melsvi spinduliai nuslydo žemyn nuo duobės krašto, viskas apvirto aukštyn kojomis – prasidėjo kova su snauduliu, kuris sunkėsi į jį kaip vanduo į kempinę. Ir jei tas ydingas ratas nebus kur nutrauktas, tai smiltelės, ko gero, sustabdys ne tik laikrodį, bet ir patį laiką.

Straipsniai laikraštyje vis tie patys. Iš jo nematysi, kad visą savaitę nesi nieko skaitęs. Jeigu tai langas į išorinį pasaulį, tai jo stiklai turbūt matiniai.

„Kyšininkavimas ryšium su mokesčiais persimetė iš privačių kompanijų į miesto valdžios organus“... „Paverskime universitetų miestus industrijos Meka“... „Įmonės viena po kitos nutraukia darbą. Profsajungų Generalinės tarybos posėdis artėja; jos požiūris bus paskelbtas“... „Motina nužudė du vaikus ir pati nusinuodijo“... „Pažinėjusios automobilių vagystės – naujas gyvenimo stilius ar nauja nusikaltimų rūšis?“... „Nežinoma mergina jau treji metai neša gėles prie policininko būdelės“... „Tokijo olimpinio biudžeto sunkumai“... „Šiandien vaiduoklis vėl papjovė dvi merginas“... „Studentai ardo sau sveikatą narkotikais“... „Akcijų kursą išjudino rudens vėjas“... „Garsus tenoras Bliu Džeksonas atvažiuoja į Japoniją“... „Pietų Afrikos Sąjungoje vėl neramumai; 280 užmuštų ir sužeistų“... „Nemokama vagių mokykla; įpainiotos moterys; baigimo atestatas – sėkmingai išlaikius egzaminus“.

Nė vieno straipsnio, kurį būtų gaila praleisti. Iliuzinis bokštas su kiauromis angomis, pastatytas iš iliuzinių plytų. Tarp kitko, jeigu pasaulyje egzistuočiau tik tai, ką gaila praleisti, tikrovė virstų trapiu stikliniu daikčiuku, kurį baisu paliesti. Bet gyvenimas – tie patys laikraščių straipsniai. Todėl kiekvienas, suprasdamas jo beprasmiškumą, kompasą centrą deda savo namuose.

Ir staiga į akis krito stulbinantis straipsnis.

„Keturiolikta dieną, apie aštuntą valandą ryto, gyvenamojo namo

statybos bare, Jokokavos gatvė Nr. 30, ekskavatorininką Tosirą Cutomu (28 metų), dirbusį Hinoharos kompanijoje, prislėgė smėlio griūtis ir sunkiai sužalojo. Jis buvo nuvežtas į artimiausią ligoninę, kur netrukus mirė. Pagal Jokokavos policijos nuovados tyrimus nelaimingas atsitikimas, iš visko spėjant, įvyko dėl to, kad, kasdamas dešimties metrų aukščio kalną, jis iškasė iš apačios per daug smėlio.“

Suprantama... Jie tyčia įbruko man tą straipsnį. Be reikalo nebūtų vykdę mano prašymo. Dar gerai, kad neapibrėžė jo raudonu rašalu. Didelius skandalistus, suprask, galima sutramdyti ir vėzdu... Odinį maišelį pripila smėlio – tokiu daikčiuku užtvosi ne blogiau kaip geležine ar švinine lazda... Nors ir kiek kalbėtų, kad smėlis teka, bet nuo vandens jis skiriasi... Vandeniui galima plaukti, o smėlis palaidoja žmogų, užmuša jį savo svoriu...

Per daug viltinga man atrodė padėtis.

BET taktikos pakeitimas sukėlė rimtų dvejonų ir pareikalavo nemaža laiko. Bus praėję turbūt apie keturias valandas, kai moteris išėjo kasti. Krepšiai su smėliu jau pakelti antrą kartą, nešiotojai, baigę savo darbą, nuėjo prie pikapo, įsiklausęs ir įsitikinęs, kad jie nebegrįžta, vyras tyliai atsikėlė ir apsirengė. Moteris buvo išėjusi su lempa, todėl viską teko daryti apgraibomis. Batai buvo pilni smėlio. Jis susikišo kelnes į kojines, pasiėmė getrus ir įsigrūdo į kišene. Reikmenis vabzdžiams gaudyti ir kitus savo daiktus nusprendė susidėti prie durų, kad paskui lengviau būtų rasti. Asla, ant kurios jis atsistojo, buvo nuklota smėlio kilimu, ir jam nereikėjo tykinti – žingsnių vis vien nesigirdėjo.

Moteris įnikus į darbą. Lengvai bedžioja kastuvą į smėlį... Kvėpuoja lygiai, lygiai... Prie kojų stovinčios lempos šviesoje šokčioja ilgas šešėlis... Vyras prigludo už namo kampo, sulaikė kvapą. Paėmęs rankšluostį už abiejų galų, smarkiai jį patempė į šalis. Suskaičiuosiu iki dešimties ir šoksiu... Reikia iškart užpulti tą akimirką, kai ji pasilenkusi pradės kelti kastuvą su smėliu.

Negalima, žinoma, tvirtinti, kad jokio pavojaus nėra. Iš tiesų, juk po kokio pusvalandžio jų elgesys su juo gali visiškai pasikeisti. Juk tebėra tas pats valdininkas iš prefektūros. Neatsitiktinai gi senis pradžioje jį palaikė tuo valdininku ir labai sunerimo. Jie, matyt, laukia greit atvažiuojant jų inspektuoti. O jeigu šitaip, tai, galimas daiktas, per tikrinimą kaimo žmonių nuomonės išsiskirs, slėpti jį pasirodys neįmanoma, ir jie galiausiai atsižadės laikyti jį nelaisvėje. Tiesa, nėra jokios garantijos, kad tas pusvalandis nepavirs pusmečiu, metais, o gal dar ilgesniu tarpu. Pusvalandis ar metai – šansai vienodi. Lažybų jis nekirstų.

Bet jeigu tikėsies, kad pagalbos ranka greitu laiku bus ištiesta, tai būtų kur kas naudingiau vis dar dėtis sergančiam. Kaip tik į tai jam visą laiką ir kryo mintys. Jeigu jis gyvena šalyje, kur egzistuoja tvarka ir įstatymas, tai visai natūralu tikėtis pagalbos. Tie žmonės, kurie pranyko nežinios ūkuose ir, neparodę gyvybės žymių, buvo priskirti prie dingusiųjų be žinios, dauguma atvejų patys to norėjo. Be to, jei nėra jokių nusikaltimo pėdsakų, į dingimą žiūrima ne kaip į kriminalinį, bet kaip į civilinį dalyką, ir policija per daug tuo nesidomi. Bet šiuo atveju aplinkybės visai kitokios. Jis trokšta pagalbos, jis meldžia jos visus – jam vis tiek, iš kur ji ateis. Netgi žmogus, nė sykio jo nematęs, negirdėjęs jo balso, viską iškart supras, vos tik įkels koją į jo namus, likusius be šeimininko. Nebaigta skaityti knyga – atverstas tas pats puslapis, kaip jis paliko... Kostiumas, su kuriuo jis eidavo į darbą, smulkūs pinigai jo kišenėse... Čekių knygutė, tegu ir su labai kuklia suma, iš kurios pastaruoju metu nė kiek neimta... Dėžė su nebaigtais džiovinimi, dar nesutvarkytais vabzdžiais... Naujų skardinių vabzdžiams užsakymas, neišsiųstas, bet su priklijuotu ženkliuku... Viskas palikę nebaigta, viskas rodo, jog šeimininko ketinta grįžti. Lankytojas, nori to ar nenori, negali neišgirsti pagalbos šauksmo, tiesiog skambančio tuose kambariuose.

Taip... Jeigu tik nebūtų buvę to laiško... Jeigu tik nebūtų buvę to kvailo laiško... Bet jis buvo... Sapnas pasakė tiesą, o dabar jis vėl stengiasi pats sau kažką įkalbėti. Kam? Gana išsisukinėjimų. Ką praradai – neatgausi. Savo paties rankomis jis jau seniai save pasmaugė.

Visa, kas buvo susiję su šiomis atostogomis, jis laikė didžiausioje paslapyje ir nė vienam bendradarbiui tyčia nepasakojo, kur važiuosias. Ir ne tik tylėjo, bet tiesiog sąmoningai stengėsi apgaubti savo kelionę paslaptimi. Tai puikus būdas – nieko geriau nesugalvosi, jei nori paerzinti tuos žmones, kurie savo kasdieniniame pilkame gyvenime patys pasidarė pilki nuo galvos iki kojų. Dabar jis niekino save: vertėjo pagalvoti, kad visoje toje pilkybėje ne jis, žinoma, o kiti galėjo būti ir kitokios spalvos: raudonos, žydros, žalios...

Vasara, nužerta akinančios saulės, juk būna tik romanuose ir kino filmuose. O gyvenime – tai kuklaus mažo žmogaus šventadieniai. Išvažiuoja jis į užmiestį, kur vis tas pats aitrių dūmų kvapas, ir guli ant žemės, atsiskleidęs prieš akis politikai skirtą laikraščio puslapį... Termosas su magnetine stiklinėle ir konservuotos sultys... po ilgo stovėjimo eilėje išsinuomota valtis – šimtas penkiasdešimt jėnų už valandą... Pakrantė, kur bangų mūša suplaka švinines putas, knibždančias nugaišusių žuvų... O paskui elektrinis traukinys, kimšte prisikimšęs mirtinai pavargusių žmonių... Visi viską puikiai supranta, bet, nenorėdami pasirodyti kvailiai, leidę save apmulkinti, uoliai piešia pilkoje drobėje kažkokias lyg ir iškilmes. Pasigailėtini, nesiskutę tėvai tuskina savo nepatenkintus vaikus, spiria juos kartoti, kaip puikiai praėjęs sekmadienis... Scenos, kurių kiekvienam bent kartą teko matyti elektrinio traukinio kampe... Beveik graudinantis pavydas svetimos saulės...

Bet jeigu kalbama būtų vien apie tai, itin giliai dėtis visko į širdį nevertėtų. Jeigu tas žmogus būtų nereagavęs į viską taip pat kaip ir kiti bendradarbiai, vargu ar jis būtų ėmęs taip spyriotis.

Tik juo jis be galo pasitikėjo. To žmogaus buvo giedros, tyros akys, veidas visados atrodė ką tiktai nupraustas. Jis labai aktyviai dalyvavo profsąjungų judėjime. Vieną kartą net mėgino rimtai ir nuoširdžiai atverti tam žmogui slapčiausias savo mintis.

– Tu taip manai?.. Mane va tiesiog kankina tokia problema: mokymas, grindžiamas gyvenimu...

– Ką reiškia „grindžiamas“?

– Na, taip sakant, mokymas, paremtas iliuzija, verčias neegzistuojančius dalykus laikyti esamais. Sakysim, kad ir smėlis – jis yra kietas kūnas, tačiau turi ir gan daug hidrodinaminių savybių. Dėl to jis kaip tik mane labai ir domina...

Žmogus apstulbo. Visados susikūprinęs kaip katė, jis dabar visai susirietė į kuprą. Bet veidas liko atviras. Niekuo neparodė, kad ta mintis jam bjauri. Kažkas sykį pasakė, kad jis panašus į Mebijaus

juosta. Mebijaus juosta – tai persukta viena kartą ir galais sujungta popieriaus juostelė, neturinti išviršinės ir atvirkštinės pusės. Galbūt šią pravardę jam prisegė dėl to, kad jis tarsi Mebijaus juosta sujungė draugėn profsąjunginę veiklą ir asmeninį gyvenimą? Joje buvo justiški ne tik švelnus pasiūlymas, bet ir pagyrimas.

– Gal turi omeny realistinį mokymą?

– Ne, imkim kad ir smėlį... argi pasaulis galų gale nepanašus į smėlį?... Smėlis, kai ramiai guli, niekaip neparodo savo esmės... Iš tiesų ne smėlis juda, o pats judėjimas yra smėlis... Geriau aš nesugebu paaiškinti...

– Aš ir taip supratau. Juk dėstymo praktikoje glūdi labai svarbūs reliatyvizmo elementai.

– Ne, taip nėra. Aš pats pavirsiu smėliu... Viską matysiu smėlio akimis... Žmogus miršti tik vieną kartą, o ne du...

– Ar tu ne idealistas?... Tu juk turbūt bijai savo mokinių, ar ne?

– Ogi todėl, kad man ir mokiniai kažkuo panašūs į smėlį...

Tada jis garsiai nusijuokė blykstelėdamas baltais dantimis, bet niekuo neparodė, kad tas pašnekesys jam ne prie širdies, nors mūsų požiūriai ir nesuartėjo. Ir šiaip mažos jo akutės visai pasislėpė tarp veido raukšlių. Aš, pamenu, irgi negalėjau nenusišypsoti. Tas žmogus iš tiesų buvo Mebijaus juosta. Ir gerąja, ir blogąja prasme. Reikėjo jį gerbti bent už jo gerąją pusę.

Bet net ir „Mebijaus juosta“ kaip kitus bendradarbius graužė nykus pavydas, kad jis eina atostogų. Tai jau visai nepanašu į Mebijaus juosta. Jis pavydėjo, bet kartu ir džiaugėsi. Vaikščiojanti dorybė dažnai erzina. Ir todėl kiršinti jį buvo vienas malonumas.

Ir dabar tas laiškas... Išmestos kortos nesusigražinsi... Vakarykštis košmaras tikrai ne be priežasties.

Būtų melas sakyti, kad jis ir toji kita moteris nemylėjo kito. Bet jų santykiai buvo blankūs ir sakytum neaiškūs, ir jis niekada nežinojo, ko galima iš jos tikėtis. Vos tik jis, pavyzdžiui, pasakydavo, kad vedybos iš esmės yra lyg plėšinių arimas, ji beregint kategoriškai

ir piktai atšaudavo, kad vedybos – tai išplėtimas namo, kuris pasidarė per ankštas. Pasakytų jis priešingai – ji ir tai, be abejo, užginčytų. Tai buvo žaidimas – katras katrą įveiks, ir tas žaidimas tęsėsi be perstogės jau dvejus metus ir keturis mėnesius. Gal teisingiau būtų pasakius, kad jų aistra ne praėjo, o tik buvo jų apmarinta, nes jie per daug ją idealizavo.

Ir štai tada visiškai netikėtai jam šovė į galvą mintis palikti laišką, kuriame parašė, jog neilgam išvažiuojas vienas, bet vietos nenurodė. Paslaptingas rengimasis išvykti atostogų, taip užtikrintai veikęs bendradarbius, negalėjo nepaveikti ir jos. Bet paskutinę akimirką, jau užrašęs adresą ir priklijavęs ženkliuką, jis pagalvojo, kad tai paikystė, ir paliko laišką ant stalo.

Nekaltas pokštas virto tarsi automatiniu užkoduotu užraktu, kurį atrakinti gali tik seifo savininkas. Laiškas tikrai turėjo kristi kam nors į akis. Į jį, žinoma, pažiūrėjo kaip į tyčiom paliktą įrodymą, kad jis dingo savo noru. Jis pasidarė panašus į neprotingą nusikaltėlį, kuris su kvaišu atkaklumu naikina pirštų atspaudus, nors jį ir matė nusikaltimo vietoje, ir tuo tik įrodo savo nusikalstamus kėslus.

Galimybė ištrūkti iš nelaisvės atitolo. Ir dabar, nors jis vis dar puoselėjo viltį, ta viltis duste duso nuo jo paties įduotų nuodų. Dabar jam telikęs vienas kelias – nelaukiant, kol kas atidarys duris, pačiam jas atsidaryti ir pasprukti iš čia, tegu net per jėgą. Dabar jokios dvejonės nebegali būti pateisinamos.

Visu svoriu atsistojęs ant kojų pirštų, – jie taip susmigo į smėlį, jog net suskaudėjo, – jis nusprendė: suskaičiuosiu iki dešimties ir pulsiau... Bet suskaičiavo iki trylikos – ir vis negalėjo pasiryžti. Pagaliau, suskaičiavęs dar keturis atsikvėpimus, išėjo iš po priedangos.

JO judesiai buvo per daug lėti tam, ką jis buvo sumanęs. Smėlis kaustė visas jėgas. Tuo metu moteris atsigręžė ir, pasirėmusi į kastuvą, su nuostaba įsmeigė į jį akis.

Jei moteris iš tikrųjų būtų norėjusi priešintis, tai rezultatai būtų buvę visai kitokie. Bet jis ne be reikalo pasiklioję netikėtumu. Tiesa, veikė pernelyg nervingai, bet ir moteris buvo taip pritrenkta, kad ją tarsi paraližavo. Jai nė į galvą neatėjo nuvyti jį kastuvu, kurį laikė rankose.

– Nešauk!.. Nieko tau nepadarysiu... Tyliai!.. – šnibždėjo jis slopiu balsu, skubomis grūdamas jai į burną rankšluostį. Bet ji nė nemėgino priešintis tiems nevikriems, akliems veiksams.

Pajutęs jos pasyvumą, vyras pagaliau susitvardė. Jis ištraukė rankšluosčio galą jai iš burnos, stipriai apvyniojo galvą ir kietai surišo mazgą ant pakaušio. Paskui getru, kurį turėjo pasiėmęs, kaip galėdamas stipriau surišo už nugaros rankas.

– O dabar greičiau į trobą!

Moteris, visa pastėrusi, klusniai davėsi jo rišama ir komanduojamai. Koks ten priešinimasis – nė ženklo protesto. Atrodė lyg užhipnotizuota. Vyras negalvojo, ką daro, ir nežinojo, ar daro tai, kas reikalinga, bet grubus smurtas, matyt, ir atėmė jai sugebėjimą priešintis. Jis prispyrė moterį pasikelti nuo aslos. Antru getru surišo kojas palei kulkšnis. Viską darė tamsoje, apgraibomis ir laisvu getro galu dėl viso pikto dar kartą apvyniojo kojas.

– Na va, sėdėk ramiai, aišku?.. Jei gerai elgsiesi, nieko tau nepadarysiu... Bet žiūrėk, su manim menki juokai...

Stebeilydamas į tą pusę, kur girdėjosi moters alsavimas, jis pasitraukė atbulas durų link, paskui išsoko laukan, pagriebė lempą ir kastuvą ir tuoj vėl puolė į vidų. Moteris pargriuvusi ant šono. Ji tan-

kiai ir sunkiai kvėpavo ir į kvėpavimo taktą vis kėlė ir lenkė galvą, įkvėpdama ji atkišdavo smakrą, tikriausiai kad neįtrauktų smėlio nuo demblio. O iškvėpdama – atvirkščiai, kad oras iš šnervių kuo smarkiau pūstų smėlį nuo veido.

– Na gerai, truputį pakentėsi. Palauksi, kol grįš tie su krepšiais. Po visko, ką aš iškentėjau, tau geriau tylėti. Be to, aš juk užmokėsiu už čia išbūtą laiką... Na, žinoma, tą, ką galiima pavadinti išlaidomis, tu pati man suskaičiuosi... Sutinki?.. Nesutinki?! Tiesą sakant, man nieko nereikėtų mokėti, bet aš tiesiog mėgstu, kad viskas būtų kaip reikiant. Todėl, nori ar nenori, vis tiek atiduosiu pinigus.

Apėmęs ranka sau kaklą, tarsi taip lengviau būtų kvėpuoti, vyras įdėmiai, neramiai klausėsi kažkokio triukšmo lauke. Taip, lempą geriau užgesinti. Jis pakėlė stiklą ir jau buvo bepučias liepsną... Ne, pažiūrėsiu dar kartą, kaip ten moteris. Kojos surištos gana tvirtai – piršto neužkiši: rankos taip pat gerai – riešai paraudonavę, iki pat gyvuonies nulūžę nagai tamsūs kaip senas sutirštėjęs rašalas.

Burna irgi neblogai užkimšta. Lūpos, ir šiaip jau blyškios, dabar taip ištemptos, kad nė lašelio kraujo nelikę, – tikra pamėklė. Ant demblio, kaip tik po skruostu, juoduoja dėmė nuo išdrikusių seilių. Virpančioje lempos šviesoje iš ten, kur buvo moteris, regis, girdėjosi tyli aimana.

– Nieko nepadarysi. Pati prisivirei košės... – Jis greitai, nervingai bėrė žodžius, – Tu mane mėginai apgauti, o aš – tave. Atsiskaitėm? Aš juk vis dėlto žmogus, negalima gi taip va be niekur nieko pririšti mane kaip šunį... Kiekvienas pasakytų, kad aš ginuosiu garbingai, teisėtai.

Netikėtai moteris kryptelėjo galvą, stengdamasi primerktos į akies kampeliu sugauti jo žvilgsnį.

– Na ką?.. Nori ką nors pasakyti?

Moteris kažkaip nenatūraliai palingavo galvą. Lyg norėjo ištartį „taip“, lyg „ne“. Jis prikišo lempą jai prie veido, mėgindamas suprasti iš akių. Pradžioje jis net nepatikėjo. Jose nebuvo

nei pykčio, nei neapykantos, tik begalinis liūdesys ir, rodės, maldavimas.

Negali būti... Tikriausiai taip tik rodosi... „Akių išraiška“ – tai tik gražus posakis... Ar gali būti akyse kokia išraiška, jei akies obuolys neturi raumenų? Vis dėlto vyras sudvejojo ir buvo betiesias rankas atleisti rankšluostį, veržiantį jai burną.

Bet tuojau pat atitraukė rankas. Skubiai užpūtė lempą. Artėjo smėlio krepšių nešiotųjų balsai. Kad lengviau būtų rasti užgesintą lempą, jis pastatė ją ant paties aukštėjančios aslos krašto ir, išsitraukęs iš po prausyklės katiliuką su vandeniu, pasilenkė prie jo ir ėmė godžiai gerti. Paskui pastvėrė kastuvą ir prigludo prie durų. Jis visas buvo sumuręs. Štai dabar... Dar penkios – dešimt minučių kantrybės... Ryžtingai patraukė prie savęs dėžę su vabzdžių kolekcija.

El! – pasigirdo kimus balsas. – Ką ten darote? – lyg aidas suskambo kitas, dar gana jaunatviškas.

Viskas čia žemai skendėjo tokioje neižvelgiamoje tamsoje, kad ją, rodės, galėjai apčiuopti, o aukštai jau tikriausiai bus patekėjęs mėnulis, nes tenai, kur susieina smėlis ir dangus, lyg pasklida dėmė juodavo būrelis žmonių.

Su kastuvu dešinėje rankoje vyras ėmė šliaužti duobės dugnu.

Viršuje pasigirdo nešvankūs juokai. Žemyn nusileido virvė su kabliu skardinėms kelti.

– Tetule, duok greičiau!

Tą akimirką vyras įsirežęs šoko prie virvės, net smėlis parūko.

– Ei, kelkit! – suriko jis, abiem rankom įsikibęs į šiurkščią virvę taip stipriai, kad jei čia būtų buvęs akmuo, pirštai būtų susmigę net į jį. – Kelkit! Kelkit! Kol nepakelsit, nepaleisiu... Moteris troboje guli surišta! Jei norite jai padėti – greičiau tempkite virvę! O iki tol nieko prie jos neprileisiu!.. Kas pabandys čia lįsti, tam kastuvu makaulę suknežinsiu... Jei bus teismas – aš laimėsiu! Pasigailėjimo nesitikėkite!.. Na, ko delsiate? Jei tuoj pat mane pakelsit, nepaduosiu į teismą, ničnieko neprasitarsiu... Neteisėtas sulaikymas – didelis nusikaltimas!.. Na, kas ten? Greičiau tempkite!

Krintantis smėlis plaka veidą. Po marškiniais, nuo kaklo žemyn, šliaužia kažkokia nemaloni glitumą. Karštas kvapas degina lūpas.

Viršuje lyg tariasi. Ir staiga – smarkus trūktelėjimas, ir virvė pakyla aukštin. Tabaluojančio kūno svoris, pasirodo, kur kas didesnis, negu jis manė: virvė sprūsta iš rankų. Vyras įsikimba į ją dvigubai stipriau... Mėšlungis sutraukia pilvą tarsi nuo tvardomo juoko, iš burnos į visas puses ištrykšta purslai... Visą savaitę trukęs blogas sapnas sklaidosi, tuoj dings... Gerai... Gerai... Dabar išgelbėtas!

Netikėtai jis pajuto nesvarumą ir ėmė plaukti per erdvę... Visą kūną persmelkė alpuly, kaip būna sergant jūros liga; virvė, ligi tol kone plėšusi odą nuo rankų, dabar laisvai gulėjo delnuose.

Tie niekšai ją nuleido!.. Persivertęs per galvą, jis nerangiai nukrito į smėlį. Vabzdžių dėžė po juo bjauriai sutraškėjo. Paskui kažkas praskrido, užkliudęs skruostą. Matyt, kablys, pririštas prie virvės galo. Ką jie daro, nevidonai! Gerai, kad nors neužgavo. Pasičiupinėjo šoną, kuriuo nukrito ant dėžės, – rodos, niekur labai neskauda. Pašoko it įgeltas ir ėmė ieškoti virvės. Jinai jau buvo pakelta aukštyn.

– Kvailiai!

Vyras sukliko ne savo balsu:

– Kvailiai! Patys gailėsitės!

Jokios reakcijos. Vien tylus kuždesys – žodžių neišskirsi – plaukia lyg dūmai. Iš to kuždesio nesuprasi, ar jie pasipiktinę, ar šaiposi. Ir tai nepakenčiama.

Pyktis ir pažeminimas tarsi plieniniais varžlankiais sukaustė jam kūną. Jisai vis dar šaukė, taip sugniaužęs kumščius, kad nagai susmigo į prakaituotus delnus.

– Dar nesupratot?! Žodžių jūs, aišku, nesuprantate, bet juk aš padariau dar ir taip, kad net jūs suprasite! Ar aš jums nesakiau, kad moteris surišta?.. Kol pakelsite mane aukštyn arba nuleisite kopėčias, jinai ir gulės surišta!.. Ir nebus kam smėlio kasti... Na kaip, patinka?.. Gerai pagalvokite... Jeigu čia viską užpils smėlis, jums tik blogiau bus, ar ne?.. Smėlio prižirs kupina duobė, jis pradės slinkti į kaimą!.. Ką tada darysite?.. Kodėl neatsakote?!

Užuot atsakė, jie nuėjo vilkdami per smėlį girgždančius krepšius.

– Kodėl?.. Kodėl jūs einate sau, nieko nepasakę? Gailus šauksmas, kurio jau niekas daugiau neišgirdo, tik jis pats. Drebedamas visas, vyras pasilenkė ir ėmė apgraibomis rinkti, kas išbiro iš sulūžusios dėžės vabzdžiams kolekcionuoti. Butelis su spiritu, matyt, buvo suskilęs: kai jį palietė, tarp pirštų išsiliejo maloni vėsa. Jis tyliai pravirko. Bet sielvartavo ne per ilgiausiai. Jam net atrodė, kad verkia kažkas kitas.

Smėlis šliaužė įkandin jo tarsi gudrus žvėris. Klydinėdamas juodoje tamsoje, jis šiaip taip nukėblino iki durų. Dėžę nulaužtu dangčiu apčiuopomis tyliai padėjo prie židinio. Vėjo staugsmas perskrodė orą. Iš tuščios dėžutės prie židinio jis išėmė suvyniotus į polietileną degtukus ir uždegė lempą.

Moteris tebegulėjo ta pačia poza, kiek daugiau pasilenkusi prie grindų. Ji kryptelėjo galvą į durų pusę, matyt, klausydama, kas dedasi lauke. Sumirksėjo nuo šviesos ir išsyk vėl stipriai primerkė akis. Kaip ji reagavo į tokį žiaurų ir grubų jo elgesį?.. Nori verkti – tegu verkia, nori juoktis – tegu juokiasi... Dar ne viskas prarasta. Aš, ir niekas daugiau, laikau uždelsto veikimo minos degiklį.

Vyras priklaupė ant kelio moteriai už nugaros. Kiek padvejojo, paskui atrišo rankšluostį, veržusį jai burną. Ir ne todėl, kad staiga pajuto sąžinės graužimą. Ir, žinoma, ne iš gailėsčio ar užuojautos.

Jis tiesiog nebeteko jėgų. Negalėjo ištverti tos begalinės įtampos. Užkimšti burnos, tiesą sakant, nereikėjo. Jeigu tada moteris ir būtų šaukūsis pagalbos, tai, galimas daiktas, jo priešai būtų sunerimę ir greičiau viską išsprendę.

Moteris, atkišusi smakrą, sunkiai alsavo. Nuo jos seilių, susimaišusių su smėliu, rankšluostis pasidarė pilkas ir sunkus lyg nugaišusi pelė. Mėlynės nuo įsispaudusio rankšluosčio, rodės, niekada neišnyks. Norėdama pramankštinti sustingusius skruostus, sukietėjusius kaip džiovinta žuvis, ji be perstojo krutino apatinį žandikaulį.

– Jau metas... – Paėmęs dviem pirštais rankšluostį, nusviedė jį ant aslos. – Metas jiems baigti tartis. Dabar atbėgs su virvinėmis kopėčiomis. Juk jeigu viskas liks kaip buvę, jiems patiems bus tik blogiau. Taip, tikrai... Nenorėjo rūpesčių – nereikėjo tada manęs tyčiom viliooti į tuos spąstus.

Moteris nurijo seiles ir apsilaižė lūpas.

– Bet... – Liežuvį ji dar vos galėjo apversti ir kalbėjo dusliai, tartum su kiaušiniu burnoje. – Ar žvaigždės patekėjo?

– Žvaigždės?.. Kuo čia dėtos žvaigždės?

– O jei žvaigždės nepatekėjo...

– Na ir kas, jei nepatekėjo?

Moteris pailsusi vėl nutilo.

– Kas gi yra? Jeigu jau pradėjote, tai nelaikykite žodžių už dantų! Norite sudaryti horoskopą? Ar gal tai čionykštis prietaras? Dar pasakysite, kad bežvaigždėmis naktimis negalima nuleisti kopėčių?.. Na, tai kas gi? Ak, negaliu suprasti, ko jums tylėti!.. Jei norite palaukti, kol patekės žvaigždės, ir paskui pasakyti – jūsų reikalas... Bet kas bus, jei, kol jūs lauksite, kils taifūnas? Tada jau nebus ko rūpintis žvaigždėmis!

– Žvaigždės... – Moteris tartum spaudė po lašą žodžius iš pustuštės tūbeles. – Jei šiuo metu žvaigždės dar nepatekėjusios, tai labai stipraus vėjo nebus...

– Kodėl?

– Žvaigždžių juk nematyti per rūką.

– Na ir pasakėte. Argi vėjas dabar pučia ne taip pat kaip pirmiau?

– Ne, pirmiau buvo kur kas smarkesnis. Girdit, jis rimsta...

Rasi ir tiesą ji sako. Žvaigždės matyti lyg pro rūką todėl, kad silpnas vėjas neišblaško garų ore. Šianakt vargu ar bus smarkus vėjas... Vadinas, ir jie ten, kaime, neskubės spręsti... Netikėtai paaiškėjo, kad tai, kas pradžioje atrodė nesąmonė, kvailystė, buvo protingas atsakymas.

– Iš tikrųjų... Bet aš visiškai ramus... Jeigu jie šitaip, tai ir aš galiu laukti. Jei praslinko savaitė, tegu praeis ir dešimt, ir penkiolika dienų – anoks čia skirtumas...

Moteris stipriai parietė kojų pirštus. Jie pasidarė lyg siurbėlės čiulptukai. Vyras nusijuokė. Ir nusijuokęs pajuto, kaip šleikštulys užgniauzė gerklę.

Na, ko kamuotis?.. Argi tu nesuuostei, kur priešų silpnoji vieta?.. Kodėl gi neapsiramini, nestebi?! Kai tu pagaliau laimingai sugrįši namo, juk tikrai vertės aprašyti, ką teko išgyventi.

...O! Mes priblokšti. Pagaliau jūs ryžotės kažką parašyti. Tikrai

išgyvenote nemažai. Bet iš patirties mokomės – juk net sliėkas neišsitiesia, jei niekas nesuerzina odelės... Dėkoju. Aš tikrai daug galvojau, net pavadinimą jau turiu... O! Na, koks pavadinimas? „Kopų velnias“ arba „Skruzdėlių pragaro siaubas“. Taip, intriguojantys pavadinimai. Bet ar nekelia jie įspūdžio, kad tai nelabai rimta?.. Jūs taip manote?.. Nors ir kokie siaubingi buvo išbandymai, neverta vien paviršutiniškai aprašinėti pačius įvykius. Be to, tragedijos herojai – ten gyvenantys žmonės, ir jeigu savo veikale jūs nenužymėsite bent kelio problemai išspręsti, – velniams tada visi tie jūsų sunkūs išbandymai... Kiaulystė!.. Kas?..

Taip, rodos, kažkur valomas nutekamasis griovys? O gal vyksta ypatinga cheminė reakcija tarp koridoriuje išpurkštų dezinfekcinių medžiagų ir česnako kvapo, einančio jums iš burnos... Kas?.. Nieko, nieko, prašom nesirūpinti. Nors ir kiek rašiau, matau, kad rašytojas nebūsiu... Vėl visiškai nereikalingas kuklumas, tai jums netinka. Nereikia, man regis, manyti, kad rašytojai – tai kažkokie ypatingi žmonės. Jei rašai – vadinasi, tu rašytojas... Įsigalėjusi tokia nuomonė, kad kas kas, o jau mokytojai tai mėgsta rašyti – tik duok jiems valią... Taip yra tikriausiai dėl to, kad savo profesija jie palyginti artimi rašytojams... Tai tas pats kūrybiškas mokymas? Ir nors patys nė dėžutės kreidai nemoka pasidaryti... Dėžutės kreidai, dievaži. Argi jau vien tai, kad tau atveriamos akys į patį save, nėra puiki kūryba?.. Ir aš gaunu naujų įspūdžių, keliančių naują skausmą... Bet ir žadinančių viltį!.. Tegul ir nesvarbu niekam, išsipildys ta viltis ar ne... Jei nuo pat pradžios visi mes netikėsime savo jėgomis... Na, gana save apgaudinėti. Nė vienam mokytojui neleistina tokia yda... Yda?.. Aš kalbu apie knygų rašymą. Noras tapti rašytoju – paprasčiausias egoizmas: siekimas tapti lėlininku ir šitaip atsiskirti nuo kitų marionečių. Tas pat, dėl ko moterys griebiasi kosmetikos... Ar ne per daug griežtai? Bet jeigu jūs žodžiui „rašytojas“ teikiate tokią prasme, tai gal, jūsų manymu, vienas dalykas būti rašytoju, o kitas – tik rašyti. ...Galbūt ir būtent todėl aš norėjau būti rašytoju! Jei negalėsiu, tai nė rašyti neverta! ...Beje, kaip atrodo vaikas, negavęs, kas jam buvo žadėta?

LAUKE lyg kas sparnais suplazdeno. Pačiupęs lempą, vyras išlėkė pro duris. Duobės dugne gulėjo kažkas susukta į demblį. Viršuje – nė gyvos dvasios. Nepalietęs ryšulio, jis garsiai sušuko. Jokio atsako. Atrišo virvę, kuria buvo suveržtas demblys. Paketas nežinia su kuo – tai sprogmenys, prie kurių prikištas degiklis, vadinamas smalsumu. Nejučiom giliai širdy suruseno viltis: gal kokie įtaisai išsikapstyti iš duobės... Tie kaimiečiai numetė visa, kas reikalinga, ir nubėgo.

Bet ten buvo tik mažas paketėlis, suvyniotas į laikraštį, ir kokio litro butelis, užkimštas mediniu kamščiu. Pakete trys pakeliai po dvidešimt „Sinsėjaus“ cigarečių. Ir daugiau, nors ir sunku buvo patikėti, nieko. Jis dar kartą paėmė demblį už krašto ir smarkiai papurtė – pasipylė tik smėlis... Blogiausiu atveju bent raštelis turėtų būti, vis dar vylėsi jis, bet ir jo nerado. Butelyje buvo bjauri degtinė, atsiduodanti prarūgusiais ryžių paplotėliais.

Kam visa tai?.. Gal koks sandėris?.. Jis kadaise girdėjo, kad indėnai, reikšdami draugiškumą, apsiukeičia pypkėmis. Pagaliau ir degtinė visur yra šventės ženklas. Taigi visiškai pagrįstai galima spėti, kad šitokiu būdu jie rodo savo pastangas kaip nors susitarti.

Paprastai kaimiečiai varžosi reikšti savo jausmus žodžiais. Šia prasme jie labai atviraširdžiai.

Bet kol kas į šalį bet kokius susitarimus – pirmiausia cigaretės. Kaipgi jis visą savaitę ištvėrė be jų? Įprastiniu judesiu plėšdamas pakelio kampą, pajuto popieriaus slidumą. Stuktelėjęs į apačią, išmušė cigaretę. Pirštai ją paėmė, virpčiojo. Užsidegęs nuo lempos, jis iš lėto ir giliai užsitraukė, ir nukritusių lapų aromatas pasklido po visą kūną. Lūpos sustingo, prieš akis pakibo sunki aksominė uždanga. Tarytum nuo smūgio apsvaigo galva, ėmė krėsti šiurpas.

Stipriai prisispaudęs butelį, vos ne vos išlaikydamas pusiausvyrą, jis lėtai nuėjo į trobą. Kojos nelinko. Galva, tarsi suveržta lanku, vis dar svaigo. Jis norėjo pažiūrėti ten, kur buvo moteris, bet niekaip negalėjo pasukti galvos. Moters veidas, kurį jis tepamatė viena akimi, pasirodė nepaprastai mažas.

– Dovana, štai... – jis aukštai iškėlė ir pakratė butelį. – Puikiai sugalvota, ar ne? Dabar, ačiū jiems, mes galim iš anksto viską atšvęsti... Be žodžių aišku... Aš iš pat pradžių viską supratau... Kas praėjo, tas praėjo... Na kaip, gal išmesim po taurelę?

Užuot atsakiusi, moteris tik stipriai sumerkė akis. Galimas daiktas, ji pyksta už tai, kad jis neatrišo jos? Kvaila moteriškė. Jeigu ji nors į vieną klausimą būtų kaip reikiant atsakiusi, jisai juk būtų iškart ją paleidęs. O gal jai tiesiog skaudu? Ką gi, taip sunkiai susigautas vyras rengiasi sprukti, ir ji priversta – nieko nepaveiksi – jį paleisti. Kokių nors sumetimų ji tikriausiai turi... Jai gi apie trisdešimt metų, našlė. Ant kulkšnių iš užpakalio jai kažkokie keisti, ryškūs įdubimai. Jį vėl nei iš šio, nei iš to pagavo juokas. Kodėl jos kojos tokios keistos?

– Norite užsirūkyti? Pridegsiu.

– Ne, nenoriu, ir taip gerklė džiūsta... – tyliai atsakė ji papurčiusi galvą.

– Gal duot atsigerti?

– Nereikia.

– Nesivaržykit. Aš juk su jumis pasielgiau taip ne todėl, kad labai pykčiau ant jūsų. Jūs pati turite suprasti, kad tai buvo reikalinga strategijos požiūriu. Ir va jie dabar lyg ir nusileido...

– Ten, kur yra vyrų, kartą per savaitę duoda degtinės ir tabako.

– Duoda?... – Didelė musė, kuri tariasi skrendanti, nors iš tikrųjų daužosi galva į stiklą... Mokslinis pavadinimas Muština stabulans... Jos akys beveik nieko neskiria, daiktus mato atskiromis mažomis dalelėmis...

Nė nesistengdamas slėpti sutrikimo, jis nerimastingai paklausė:

– Bet kam gi taip vargintis dėl mūsų?! Ar ne geriau būtų, jei žmonės patys galėtų pirktis, kas reikalinga?

– Darbas labai sunkus, ir jo daug – niekam daugiau nebelieka laiko... O ir kaimui naudinga: dalį išlaidų padengia lyga.

Jeigu šitaip, tai čia visai ne susitarimas, o kaip tik atvirkščiai – pasiūlymas kapituliuoti!.. Ne, ne, ko gero, dar blogiau. Galimas daiktas, jis jau virto vienu iš ratukų, sukančių kasdienį gyvenimą, ir jau įtrauktas į visus sąrašus.

– Taip, dar norėčiau aiškumo dėlei paklausti. Ar man pirmam čia taip atsitiko?..

– Ne. Šiaip ar taip, rankų juk trūksta... Ir tie, kurie turi savus ūkius, ir vargšai – visi, kas gali dirbti, vienas paskui kitą bėga iš kaimo... Kaimelis skurdus – vien smėlis...

– Na, tai kaip... – Net balsas jo įgavo apsauginį atspalvį – prisitaikė prie smėlio spalvos... – Ar, be manęs, jūs dar ką nors esate sučiupę?

– Taip, tas buvo pernai, rudens pradžioje... atvirukų pardavėjas...

– Atvirukų pardavėjas?

– Na taip, vienos kompanijos, kuri leidžia atvirukus turistams, agentas atvažiavo į svečius pas čionykštį lygos vadovą... Nuostabi gamta, sako, reikia tik išreklamuoti miestiečiams...

– Ir jį sugavo?

– Kaip tik vienoje troboje, mūsų eilėje, trūko darbininko...

– Ir kaip buvo toliau?

– Rodos, netrukus mirė... Jis mat iš pat pradžių nelabai tvirtas buvo... O tada, kaip tyčia, dar taifūnų metas pasitaikė, na ir persidirbo...

– Ko gi jis iškart nepabėgo?

Moteris neatsakė. Taip viskas aišku, kad ir atsakyti nėra ko. Nepabėgo dėl to, kad negalėjo pabėgti... Žinoma, tik dėl to.

Turima omeny Visos Japonijos lyga paniekintųjų bendruomenėms remti. Kaip žinoma, po 1868 metų parijų kasta (eta) buvo formaliai likviduota. Bet ji tebeegzistuoja ir dabar. Kaimo gyventojai priklauso šiai kastai.

- O be jo?
- Taip... pačioje metų pradžioje buvo čia vienas studentas, jis, rodos, pardavinėjo knygas.
- Iš tų vaikščiojančių prekiautojų?
- Kažkokias plonytes knygutes, viso labo po dešimt jėnų. Jose prieš kažką buvo parašyta...
- Studentas – sąjūdžio už grįžimą į tėvynę dalyvis... Jį irgi sugavo?
- Jis ir dabar tikriausiai gyvena trečiame nuo mūsų name.
- Ir virvinės kopėčios taip pat nuimtos?
- Jaunimas čia niekaip nepripranta... Nieko nepadarysi, mieste geriau moka, o ir kinas, restoranai kasdien atidaryti...
- Bet negali būti, kad nė vienam žmogui dar nebūtų pavykę iš čia pabėgti?
- Kodėl ne, buvo vienas vaikinai, draugai jį išvedė iš kelio, ir jis pabėgo į miestą... Kažkam jis ten peilį suvarė – net laikraščiai rašė... Kalėjimo gavo, o paskui buvo sugrąžintas čia, gyvena sau ramiai, turbūt tėvų namuose...
- Ne to aš klausiu! Aš klausiu apie tuos, kurie pabėgo iš čia ir negrįžo!
- Tai buvo seniai... Atmenu, visa šeima gudriai pabėgo naktį... Namas ilgai buvo tuščias, kilo didelis pavojus, bet nieko nepadarysi... Tikra tiesa, didelis pavojus... Jei nors viena vieta čia grius – tai tas pat kaip skylė užtvankoje...
- Ir po to, sakote, nebuvo?
- Manau, kad ne...
- Tiesiog absurdas! – Gyslos jam išsoko ant kaklo, pasidarė sunku alsuoti.
- Staiga moteris persilenkė pusiau lyg vapsva, dedanti kiaušinį.
- Kas yra?... Skauda?..
- Taip, skauda...
- Jis palietė jos pabalusią ranką. Paskui užkišo pirštus už mazgo ir surado pulsą.

– Jaučiate? Pulsas visai geras... Mano manymu, nieko rimto. Suprantu, kad elgiuosi blogai, bet man reikia, kad jūs pasiskūstumėte tiems iš kaimo – juk jie dėl visko kalti.

– Atleiskite, gal pakasytumėt man kaklą, už ausies?

Netikėtai užkluptas, jis negalėjo atsisakyti. Tarp odos ir smėlio luobelio buvo sluoksnis tiršto prakaito, panašaus į ištirpusį sviestą. Jis jautėsi taip, lyg nagai būtų smige į persiko žieve.

– Atleiskite... Bet ar tikrai iš čia dar niekas neišsikapstė?..

Ūmai durų kontūrai virto blausia neaiškia linija ir nuplaukė. Tai buvo mėnulis. Dulsvos šviesos šukė lyg skruzdėlės sparnelis. Akys pažū apsirato su prieblanda, ir buvo matyti, kaip visas smėlio taurės dugnas traukiasi drėgnu žvilgesiu, panašiai kaip sodrių jaunų lapų paviršius...

– Na ką gi, tai aš būsiu pirmas!

LAUKTI sunku. Ringso begalinės laiko kilpos tarsi gyvatės viduriai. Į priekį galima judėti tik lankstas po lanksto. Ir kiekviename lankste įvairiausios abejonės slepia kiekviena savo ginklą. Labai nelengva žengti priekin, ginčijantis su tomis abejonėmis, ignoruojant jas ar atmetant.

Baisiai nukamavo ilga laukimo naktis. Pagaliau išaušo. Pro langą juokėsi rytas, šliaužiantis jo kakta ir nosimi lyg baltas sraigės pilvukas.

– Atleiskite, vandens...

Kas tai? Turbūt miegojo valandėlę. Marškiniai, kelnės per kelius sudrėkę. Smėlis, prilipęs prie suprakaitavusio kūno, ir pažiūrėti, ir pačiupinėti – tarsi gerai neiškepes kvietinis paplotėlis. Jis pamiršo prisidengti veidą, ir todėl nosis, burna išdžiūvo kaip ryžių laukas žiemą.

– Atleiskite, labai prašau...

Moteris, nuo galvos iki kojų apkritusi smėliu, drebėjo lyg drugio purtoma. Jos kančios tarsi laidais persidavė ir jam. Jis numovė nuo katiliuko polietileną ir pirmiausia pats godžiai pakėlė jį prie lūpų. Įgėrė truputį praskalauti burnai, bet vieno, netgi dviejų kartų nepakako. Visą laiką spjaudė smėlio grumulais. Paskui numojo ranka ir prarijo smėlį drauge su vandeniu. Tai buvo tas pat, kas ryti akmenis.

Nuo išgerto vandens tuoj pat išpylė prakaitas. Karščiuojančią odą – nuo menčių per visą nugarą, nuo raktikaulių per visą krūtinę, ant šonų iki juosmens – taip skaudėjo, lyg kas būtų lupęs ją sluoksniais.

Pagaliau jis atsigėrė ir, nesmagiai pasijutęs, pridėjo katiliuką prie burnos moteriai. Ji sugriebė jo kraštą dantimis ir, nepaskalavusi burnos, ėmė gerti, gokčiodama kaip balandis. Trim gurkšniais išmaukė visa, kas buvo likę. Jos akys, žvelgiančios į vyrą iš po pabrinkusių vokų, pirmąkart rūščiai smerkė. Ištuštėjęs katiliukas pasidarė lengvas, lyg būtų popierinis.

Norėdamas nusikratyti nemalonių kaltės jausmų, vyras nulipo ant aslos purtydamas smėlį. Gal nors veidą nušluostyti jai drėgnu rankšluosčiu? Žinoma, tai kur kas protingiau, negu leisti jai dusti nuo prakaito. Teigiama, kad civilizacijos lygis proporcingas odos švarumo laipsniui. Jei žmogus turi sielą, ji, be abejonės, gyvena odoje. Tik pagalvokit apie vandenį, ir nešvariai odai tarsi išauga dešimtys tūkstančių spenelių jam čiulpti. Šaltas ir skaidrus kaip ledas, švelnus kaip pūkas, – puikus būstas sielai... Dar valandėlė – ir ant viso jo kūno oda supus ir atkris.

Jis pažvelgė į baką ir nusiminęs staiga suriko:

– Ten tuščia!.. Visai tuščia!

Įkišo į baką ranką. Nuo juodo smėlio, susikaupusio dugne, tik susitepė pirštų galai. Po oda, ištroškusia vandens, sukirbėjo miriadais sužeistų šimtakojų.

– Niekšai, vandenį užmiršo!.. Gal jie vėliau žada jo atvežti?

Jis puikiai suprato, kad tuo nori tik nuraminti save. Pikapas visados baigia darbą ir grįžta į kaimą vos prašvitus. Tų niekšų kėsmai suprantami. Jie, matyt, nusprendė nebeduoti vandens ir jį įsiutinti. Prisiminė – juk šie žmonės, puikiai žinodami, kaip pavojinga kasti smėlio skardį iš apačios, net nepamanė, kad reikia jį perspėti. Jiems nė į galvą neateina pasirūpinti, kad jam nieko neatsitiktų. Jie turbūt nė neketina kada nors išleisti iš čia žmogų, perpratusį jų paslaptį, ir jeigu jau pasiryžo taip daryti, tai nieku būdu nenusileis.

Vyras sustojo tarpduryje ir pasižiūrėjo į dangų. Ryto saulės spinduliai paliejo raudonus dažus, ir juose vos begalėjai įžiūrėti papurusius baikščius debesėlius... Dangus lietaus nežada. Sulig kiekvienu iškvėpimu kūnas, rodės, netenka dalies vandens.

– Bet ką gi jie sugalvojo?! Gal nori nužudyti mane?!

Moteris vis taip pat tylėdama drebėjo. Rasi dėl to, kad ji viską puikiai žino. Žodžiu tariant – nusikaltimo bendrininkė, apsimetusi auka. Na ir kankinkis!.. Tavo kančios – tik teisingas atpildas.

Bet visos jos kančios nereikalingos, jeigu apie jas nesužinos tie niekšai iš kaimo. O ar galima guldyti galvą, kad jie sužinos? Maža to, jeigu jiems prireiks, jie, visai galimas daiktas, be jokios atodairos paaukos ir moterį. Ko gero, dėl to ji taip ir įsibauginusi. Žvėris pernelyg vėlai sužinojo, kad plyšys, pro kurį įlindo tikėdamasis ištrūkti į laisvę, – narvo durelės... Žuvis, daug sykių atsitrenkusi nosimi, pagaliau suprato, kad akvariumo stiklas – neįveikiama kliūtis... Jis antrą kartą nieko nepesė. Ir dabar ginklas jų rankose.

Tačiau baimintis nėra ko. Sudužusio laivo keleiviai žūsta ne tiek iš bado ir troškulio, kiek iš baimės, kad maisto ir vandens neužteks. Tik pamanyk, kad pralošei, ir tą pat akimirką patirsi pralaimėjimą. Nuo nosies galiuko nukrito prakaito lašas. Svarstyti, kiek kubinių centimetrų drėgmės prarasta, – tai tiesiog pakliūti priešui ant meškerės. Reikėtų pagalvoti, per kiek laiko išgaruotų stiklinė vandens. Tuščiai krimsdamasis juk nepavarysi greičiau to kuino – laiko.

– Gal atišti, a?

Moteris netikėdama nustėro, užgniaužė kvapą.

– Nenorite – man vis vien... Norite – atišiu... Bet su viena sąlyga... Be leidimo kastuvo į rankas neimsit... Na kaip, prižadate?

– Labai prašau, na, būkit malonus! – Moteris, kantriai, šuniškai viską kentusi, staiga, lyg skėtis, išskleistas vėjo gūsio, ėmė gailiai prašyti: – Prižadu ką tik norite! Labai prašau, na, būkit malonus!..

Nuo virvių liko tamsiai raudoni randai. Iš viršaus jie buvo apsidengę balzgana pienele. Tebegulėdama aukštielninka, moteris trynėsi kulkšnis vieną į kitą. Paskui ėmė pirštais mankštinti riešus. Kad nesudejuotų, ji sukando dantis, veidą jai išmušė prakaitas. Štai iš lėto apsisvertė ir atsistojo keturpėsčia: iš pradžių ant kelių, paskui ant rankų. Pagaliau vos ne vos pakėlė galvą. Valandėlė ji taip laikėsi, pamažu siūbuodama.

Vyras tylomis sėdėjo ant aslos pakylos. Jis kaupė burnoje seiles ir rijo. Po kelių gurkšnių seilės pasidarė tšios kaip klijai ir įstrigo gerklėje. Jis nenorėjo miego, bet iš nuovargio sąmonėje viskas liejosi,

tarsi drėgname popieriuje. Prieš akis šmėkščiojo kažkokios blausios dėmės ir linijos. Lyg mįslingas paveikslėlis. Yra moteris... Yra smėlis... Yra tuščias bakas nuo vandens... Yra išglebęs gyvulys... Yra saulė... Ir kažkur – o kur, nė pats nežino, – yra, aišku, ir žemo atmosferos slėgimo rajonas, ir trūkimo linijos. Iš kokios pusės imtis spręsti lygtį su daugeliu nežinomųjų?

Moteris atsistojo ir lėtai žengė į duris.

– Kur eini?!

Ji kažką suburbėjo, kad tik jis paliktų ją ramybėje, bet jis nesuprato. Jam pasidarė aišku, kodėl visą laiką jai buvo taip bloga. Už lentinės sienos tuoj pat pasigirdo, kaip ji tyliai šlapinasi. Ir staiga viskas jam pasirodė baisiai niekinga.

D 19

TAI tikra tiesa: laikas nešoka staiga lėkti šuoliais kaip arklys. Bet ir nesivelka lėčiau už rankinį vežimėlį. Pamažu ryto kaitra pasiekė aukščiausią tašką; ji užvirino akis ir smegenis, ištirpdė vidurius, uždegė plaučius.

Smėlis, sugėręs nakties drėgmę, garina ją į atmosferą... Dėl šviesos lūžimo jis spindi lyg šlapias asfaltas... Bet iš tikrųjų toji, be jokių priemaišų, 1/8 mm, sausesnė nei keptuvėj paspraginti miltai.

Ir štai pirmoji smėlio griūtis... Įprastas garsas, be jo neprasideda nė viena diena, bet vyras nejučiom susižvalgė su moterimi. Vieną dieną nekasė smėlio – kokios bus pasekmės?.. Nieko ypatingo, pamanė jis, bet vis dėlto sunerimo. Moteris, nuleidusi akis, tyli. Visa savo povyza rodo – jaudinkis kiek nori. Na, jeigu taip – tegu viskas eina po galais, jis nieko neklausinės. Smėlio srautas, susiaurėjęs iki plonutės gijos, vėl išsiplėtė iki *obio* platumo – ir taip keletą sykių, kol galiausiai nutrūko.

Apskritai visai nebaisu. Jis su palengvėjimu atsiduso. Netikėtai pajuto tvinksėjimą ir peršulį skruoste. Prasta degtinė, apie kurią jis ligi šiol stengėsi negalvoti, staiga ėmė nenumaldomai jį traukti lyg žiburėlis tamsoje. Šiaip ar taip, gerklę suvilgyti ne pro šalį būtų. Kitaip visas kraujas iš kūno išgaruos. Jis puikiai suvokė, kad tai – būsimų kančių sėkla ir kad paskui teks gailėtis, bet nebeįstengė atsispirti geismui. Ištraukė kamštį, pakėlė butelį prie burnos ir ėmė gerti tiesiai iš gurklio. Bet liežuvis vis dar tebebuvo ištikimas sarginis šuo – ėmė tampytis, išsigandęs netikėto įsibrovėlio. Ir jis užsirijo. Tarsi nuo deguonies pertekliaus. Žmogus neatsispyrė pagundai nuryti ir trečią gurkšnį. Geria už kažką siaubinga...

Obis – kimono juosta, 30–40 cm pločio medžiagos atraiža.

Teko pasiūlyti ir moteriai. Bet ji, žinoma, griežtai atsisakė. Ir tokia mina, lyg jai būtų kas pasiūlę nuodų. Kaip jis ir bijojo, alkoholis, nukritęs į skrandį, tuojau pat lyg ping pongo kamuoliukas pašoko į galvą ir ėmė zyzti ausyse it vapsva. Oda darosi šiurkšti kaip kiaulės. Kraujas genda!.. Kraujas garuoja!

– Kažką reikia daryti! Pačiai turbūt irgi nedidelis malonumas? Virves aš juk atrišau – daryk dabar ką nors!..

– Gerai... Bet jei aš nepaprašysiu atvežti vandens ką nors iš kaimo...

– O argi to negalima padaryti?!

– Tik tada, jei pradėsime dirbti...

– Liaukis juokavusi!.. Na, sakyk... Argi turi kas tokias teises?

Moteris nuleido akis ir kietai sučiaupė lūpas. Na, ką gali daryti? Skaisčiai žydras dangaus lopinėlis, matomas pro patį durų viršų, paliko balzganas ir žvilgantis kaip jūros kriauklės vidus. Sakysim, pareiga – žmogaus pasas, bet kodėl jį turi vizuoti jam tie tipai!.. Žmogaus gyvenimas – ne išmėtytos popieriaus skiautės... Tai kruopščiai subrošiūruotas dienoraštis, rašomas pačiam sau... Vieno pirmojo puslapio vienam egzemplioriui visiškai pakanka... Ir kuriam galui vykdyti savo pareigą tuose puslapiuose, kurie neturės tęsinio... Niekaip neužtektų laiko, jei norėtum būti prie kiekvieno artimo, mirštančio badu...

Velniai rautų, kaip norisi gerti!.. O kiek miršta iš troškulio – jeigu jam reiktų laidoti visus numirėlius, tai nors ir kiek jis turėtų kūnų, vis vien jų neužtektų.

Prasidėjo nauja griūtis.

Moteris atsistojo ir paėmė šluotą, stovėjusią prie sienos.

– Neužsimanyk dirbti! Juk, rodos, žadėjai?

– Ne, tik nuo antklodės...

– Nuo antklodės?

– Jeigu jūs nė trupučio nepamiegosite...

– Panorėsiu miego – pats viską pasidarysiu!

Staiga lyg susiūbavo žemė – netikėtas smūgis sudrebino visą namą. Ūmai akis aptemdė smėlis, pasipylęs nuo lubų. Štai kas darosi, kai nenukastas smėlis. Neturėdamas kur nutekėti, jis prasimušė žemyn. Namų sijos ir ramsčiai, slegiami smėlio, gailiai subraškėjo. Bet moteris stebeilijo į viršudurį ir, regis, per daug nesijaudino. Tikriausiai todėl, kad slėgimas atsiliepė dar tik pamatui.

– Niekšai, bjaurybės... Kiek galima?... Jiems, matyt, viskas niekai...

Kaip daužosi širdis... Rodos, ims ir išlėks tarsi išgąsdintas kiškutis... Nebesitverdama savo urvelyje, įmanytą ji nulįsti bet kur – į burną, į ausis, į žarnas. Seilės pasidarė dar tasesnės. Bet gerklė išdžiūvo ne ką labiau. Tikriausiai todėl, kad išgėrė degtinės ir šiek tiek apsvaigo. Bet kai tik alkoholis išgaruos, gerklę ims deginte deginti. Ir ugnis ji pavers pelenais.

– Šitaip padarė... ir džiaugiasi... Nė pelės smegenų jie neturi... O ką jie darys, jei aš čia kojas pakratysiu?!

Moteris pakėlė galvą, ketindama kažką sakyti, bet vėl nutylėjo. Pagalvojo turbūt, kad atsakyti neverta. Savo tylėjimu ji tarsi tvirtino, kad visos kalbos tuščios, kad atsakymas tegali būti blogas. Gerai... jei vis, tiek tas pats galas, kodėl gi jam neišmėginti visko, kas tik įmanoma?!

Vyras dar kartą gurkstelėjo iš butelio ir įsidrąsinęs išlėkė laukan. Į akis tvokstelėjo srovė išlydyto švino, jis susverdėjo. Jo pėdose iškart ėmė suktis smėlio sūkuriukai. Va ten jis naktį puolė moterį ir ją surišo... Ten kažkur turi būti užneštas kastuvas. Griūtis, regis, apstojo, bet nuo skardžio į jūros pusę smėlis vis dar nesiliovė žirės. Tarpais turbūt tą srautą pagriebia vėjas, ir jis, atitrūkęs nuo sienos, plaikstosi ore lyg audeklo skiautė. Bijodamas, kad nepasipiltų nauja lavina, jis atsargiai ėmė bato galu rausti smėlį.

Neseniai smėlis nugriuvo, vadinas, ieškoti reikia tikriausiai giliau, bet koja už nieko nekliuvo. Statūs saulės spinduliai degino nepakenčiamai. Susitraukę ligi taškelio vyzdžiai... Skrandis, virpuliuojantis lyg medūza... Aštrus skausmas, veržiantis kaktą... Negalima daugiau

prarasti nė lašo prakaito... Tai riba. Taip, bet kurgi dingo mano kastuvas?... Iš tikrųjų, aš jį laikiau rankose kaip ginklą, pasiryžęs kautis... Na, vadinasi, jį užpylė kažkur ten... jis ėmė dairytis po duobę ir iškart pamatė vienoje vietoje pailgą, kastuvo formos smėlio krūvelę.

Vyruui užėjo noras nuspjauti, bet jis susitvardė. Visa, kas turi bent lašelį drėgmės, reikia stengtis sulaikyti organizme. Tarp dantų ir lūpų jis šiaip taip atskyrė smėlį nuo seilių ir tik tai, kas buvo prilipę prie dantų, nukrapštė pirštu.

Kambario kampe moteris, nusigrėžusi į sieną, kažką daro savo drabužiui. Gal, atleidusi kimono juosmenį, purto smėlį, kurio ten prilindo. Vyras paėmė kastuvą už rankenos vidurio ir pakėlė jį sulig petimi. Ir vos tik nusitaikė ašmenimis į laukuję sieną prie durų...

Jam už nugaros sukliko moteris. Jis smogė kastuvu užguldamas jį visu svoriu. Kastuvas lengvai susmigo į medinę sieną. Nė kiek ne sunkiau būtų smigęs į drėgną vaflių. Iš lauko nuplauta smėlio, siena atrodo lyg nauja, bet iš tikrųjų jau beveik visai supuvusi.

– Ką jūs darote?!

– Sudaužysiu ją į šipulius ir turėsiu iš ko pasidaryti kopėčias.

Išsirinkęs kitą vietą, pamėgino dar kartą. Tas pat. Matyt, moteris teisybę sakė, kad smėlis pūdo medį. Jei supuvusi net ši siena, saulės pusėje, tai galima įsivaizduoti, kokios kitos. Kaip dar tas laužas stovi... Pakrypęs į šoną, lyg viena pusė būtų suparaližuota... Pastaruoju metu, kai imta statyti namus tik iš popieriaus ir plastiko, gal ir būna konstrukcijų, kurios laikosi nežinia kaip...

– Na ką gi, jei lentos netinka, pabandysim skersines sijas.

– Negalima! Liaukitės!

– Tai kas, smėlis vis vien ją greit prislėgs. Nekreipdamas į ją dėmesio, jis užsimojo kirsti į rąstą, bet moteris šaukdama puolė prie jo ir pakibo ant rankos. Jis ištraukė alkūnę ir staigiai pasigrėžė norėdamas ją nublokšti. Bet neišlaikė pusiausvyros ir, užuot parmetęs moterį, nuvirto pats. Tučtuojau pašokęs, puolė prie jos, bet jinais įsitvėrė į kastuvą geležiniais gniaužtais. Kas yra?... Juk jėga ji neturėtų jo įveikti...

Jie keletą sykių persirito per aslą, ir tą akimirką, kai jis jau tarėsi ją nugalėjęs ir prispaudęs prie žemės, moteris, stumtelėjusi kastuvu kaip skydu, lengvai nusimetė jį nuo savęs. Ką tu pasakysi!.. Tikriausiai tai dėl to, kad degtinės išgėrė... Ir, jau nepaisydamas, kad jo priešininkas – moteris, jis iš visu jėgų smogė jai keliu į pilvą.

Moteris aiktelėjo ir iškart susmuko. Negaišdamas nė akimirkos, jis šoko ant jos ir prispaudė iš viršaus. Jos krūtinė apsinuogino, ir vyro rankos nuslydo per suprakaitavusį nuogą kūną.

Staiga jos sustingo, kaip būna kine, kai sugenda projektorius. Dar valandėlė – ir grumtynės dėl kastuvo galėjo virsti visai kuo kitu. Bet ji staiga pasakė kimiu balsu:

– O juk miesto moterys visos gražios, ar ne?

– Miesto moterys?.. – Jis netikėtai sumišo... Ir atvėso... Pavojus tarsi praėjo... Jis nemanė, kad melodrama gali egzistuoti ir čia, šituose smėlynuose. Bet matyt, nėra tokios moters, kuri, net skėsdama kojas, nebūtų įsitikinusi, kad vyras ją tinkamai įvertins tik tada, jei bus suvaidinta melodrama. Ta gaudi ir naivi iliuzija kaip tik ir daro moterį vienašališkos dvasinės prievartos auka... Moters naivumas paverčia vyrą jos priešu.

KIETAS, lyg iškrakmolytas veidas, uraganiškas alsavimas, deginto cukraus skonio seilės... Išėikvota baisybė energijos. Išprakaituota ne mažiau kaip stiklinė vandens. Moteris lėtai atsikėlė nuleidusi galvą. Jos smėlėtas veidas buvo sulig jo akimis. Netikėtai ji nusišnypštė pirštais ir nusišluostė ranką smėliu. Paskui pasilenkė, ir plačkelnės nuslydo žemyn. Vyras susierzinęs nukreipė akis. Nors sakyti „susierzinęs“ būtų ne visai teisinga. Ant liežuvio liko keistas pojūtis, bet ne troškulys – kas kita... Jis neaiškiai jautė, kad yra dvi lytinio potraukio rūšys. Pavyzdžiui, „Mebijaus juostos“ tipo vyrai, asistuojami merginai, dažniausiai pradeda nuo paskaitų apie mitybą ir skonį. Sakysim, alkanam žmogui, svarsto jie, yra tik maistas apskritai, jam viskas vieno skonio – ir jautiena iš Kobės, ir Hirosimos austrės... Bet vos tik pasisotinęs jis pradeda skirti maisto skonį. Tas pat su lytiniu potraukiu: yra lytinis potraukis apskritai, ir jau paskui kyla lytinis potraukis konkrečiai... Apie seksą irgi negalima spręsti apskritai. Viskas priklauso nuo vietos ir laiko: kartais reikalingi vitaminai, kitais atvejais – ungurys su ryžiais. Tai buvo tobula, giliai apmastyta teorija, bet nors kaip liūdna, ligi šiol neatsirado nė vienos merginos, kuri būtų pasiūliusi jam save, kad jis galėtų išbandyti pagal šią teoriją lytinį potraukį apskritai arba konkrečiai. Ir visiškai suprantama. Nei vyro, nei moters negalima patraukti vien teorija. Juk naivusis „Mebijus“ taip pat viską puikiai suprato ir tik todėl, kad jam buvo šlykšti dvasinė prievarta, vis beldėsi į tuščius namus. Jis ir pats nebuvo, žinoma, toks romantikas, kad svajotų apie tyrus lytinius santykius. Jie įmanomi tik tada, kai viena koja jau esi grabe... Pradėjęs džiūti bambukas skuba auginti vaisius... Dvesiančius iš bado pelės migracijos metu pasiutiškai poruojasi... Džiovininkai visi kaip vienas labai aistringi... Gyvenantis bokšte karalius arba valdovas, tegalys tik nusileisti laiptais, atsideda haremo

statybai... Bet, laimė, žmogaus ne visados tyko mirtis. Jeigu žmogaus nebaugina ateinanti žiema, jis gali atsikratyti ir sezoninių meilės periodų. Bet kai baigiasi kova, ginklas pavirsta našta. Atėjo vadinamoji tvarka ir vietoj prigimtės davė žmogui teisę kontroliuoti iltis, nagus ir lytį. Ir lytiniai santykiai pasidarė nelyginant sezoninis priemiestinio traukinio bilietas: kiekvieną kartą, kai važiuoji, turi komposteruoti. Reikia, be to, dar įsitikinti, ar bilietas nepadirbtas. Ir tas tikrinimas visiškai atitinka įsigalėjusios tvarkos griozdiškumą. Įvairių įvairiausi dokumentai: kontraktai, licencijos, asmens liudijimas, leidimas, pažymėjimas dėl laipsnio patvirtinimo, registracijos dokumentas, nario bilietas, apdovanojimo dokumentai, vekseliai, skoliniai pasižadėjimai, draudimo polisas, pajamų deklaracija, kvitai ir net genealogija – žodžiu, reikia pasitelkti visus popierius, kokie tik gali ateiti į galvą. Taip ir lytiniai santykiai dingsta po krūva dokumentų nelyginant drugio maišininko lervos. Ir būtų dar pusė bėdos, jeigu tuo viskas baigtųsi. Bet gal rašteliai reikalingi ir toliau?.. Ar neužmiršta dar kas nors?.. Ir vyrą, ir moterį graužia niūrus įtarimai, kad kita pusė nepakankamai uoliai rinko dokumentus... Ir, norėdami parodyti savo sąžiningumą, jie prasimano vis naujų ir naujų... Ir niekas nežino, kurgi tas paskutinis dokumentas... Ir nėra galo tiems dokumentams... (Anoji moteris kaltino mane nereikalingu priekabumu. Bet aš nepriekabiauju, taip iš tiesų yra!) Bet argi ne tokios yra meilės pareigos? Jokių būdu! Meilė – tai, kas lieka, kai išskirties metodu atmetami draudimai. Jei netikėsi tuo, vadinasi, netikėsi niekuo. Būtų, žinoma, neprotinga tiek toli nueiti, kad galėtum pakęsti blogo skonio dalykus – viskam, kas susiję su lytimi, klijuoti etiketes, jog tai dovana. Kas rytą stropiai lyginsim meile laidyne... Kiek padėvėta, ji pasensta... Bet išlyginsi raukšles – ir ji vėl kaip nauja... Ir vos tik atsinaujina – bemat vėl ima senti... Argi kam privalu rimtai klausytis tokių nešvankybių? Žinoma, jei tvarka garantuotų gyvenimą tiems, kas ją palaiko, tai dar vertėtų eiti į kompromisus. Bet kaip yra iš tikrųjų? Mirties dygliai krinta iš dangaus. O ir žemėje visokių būna mirčių. Tą pat imi jausti lytiniame

gyvenime. Tarsi rankose – fiktyvus vekselis. Tada ir prasideda netikro sezoninio bilieta dirbimas – kai vienas nepatenkintas. Na ką gi, tai rimtas požiūris. Arba pripažįstama, kad neišvengiamas blogis, dvasinės prievartos būtinybė. Be šito beveik nė vienos vedybos nebūtų įmanomos. Bemaž taip elgiasi ir tie, kurie propaguoja laisvąją meilę. Jie tik gražia dingstimi kiek galint racionalizuoja savitarpio prievartą. Jeigu tarsime, kad taip ir turi būti, tai jina, matyt, gali teikti tam tikrą malonumą. Tačiau tokia laisvė, kai nuolatos nerimauji, ar gerai užtrauktos užuolaidos, sukelia tik psichinį sutrikimą. Moteris, rodės, subtiliai reagavo į vyro jausmus. Ji tarsi jau neketino rištis juostos, laikančios plačkelnes. Atsileidusios juostos galas karojo jai tarp pirštų. Triušio akimis ji pažvelgė į vyrą. Jos akys panėšėjo į triušio ne tik dėl paraudusių vokų. Vyras davė jai atsaką tokiu žvilgsniu, kuriame sustojo laikas. Aplink moterį sklido aštrus kvapas: lyg virtų gyslota mėsa. Tebelaikydama rankomis juostą, ji praėjo pro vyrą, užlipo į kambarį ir ėmė autis plačkelnes. Taip laisvai, natūraliai, tarsi tik baigtų daryti, ką pradėjo pirmiau. Juk čia – tikra moteris, dingtelėjo jam. Ir jis ryžosi. Mulkis, dar žiopsosi – ir po visko. Jis irgi greit atsileido diržą. Dar vakar jis tikriausiai būtų nusprendęs, kad tai įprastas moters spektaklis, – kaip ir duobutė skruoste, ir drovus juokas. O gal taip ir yra. Bet jis nenorėjo taip galvoti. Laikas, kai jis galėjo panaudoti ją kaip derybų objektą, jau praėjo... Dabar vis ką nulemti gali tik jėga... Jis turėjo rimtą pagrindą manyti, kad derybų reikia atsižadėti, kad jų santykiai bus grindžiami tarpusavio pasitikėjimu... Atsiklaupusi ant vieno kelio, moteris susuktu rankšluosčiu braukėsi nuo kaklo smėlį. Ūmai pasipylė nauja lavina. Visas namas sudrebėjo ir sugirgždėjo. Apmaudi kliūtis!.. Moters galva akimirksniu apžiro balta pudra. Smėlis plevėno ore tarsi rūkas. Pečiai ir rankos taip pat apsidengė plonu smėlio sluoksniu. Apsikabinę jie laukė, kada baigsis griūtis. Prilipęs smėlis prisigėrė prakaito, o iš viršaus vis žiro žiro... Moters pečiai virpėjo, vyras irgi buvo įkaite – štai tuoj užsidegs... Vis dėlto nesuprantama, kodėl jį tiek masina jos šlaunys... Masina taip stipriai, kad jis

įmanytų traukti iš savęs nervą po nervo ir vynioti aplink jos šlaunis... Tai lyg plėšraus žvėries rajumas. Jis jautėsi pilnas jėgos lyg suspausta spyruoklė... Su ana nė karto šito nebuvo patyręs... Griūtis liovėsi. Vyras, tarsi to ir telaukęs, puolė padėti moteriai šluostyti smėlio nuo kūno. Ji juokėsi kimiu balsu. Nuo krūtinės link pažastų, paskui link šlaunų – vyro rankos darėsi vis atkaklesnės. Moters pirštai stipriai susmigo jam į kaklą; tarpais ji tyliai spygčiojo. Kai jis baigė, atėjo eilė moteriai nušluostyti nuo jo smėlį. Jis prisimerkęs laukė, kedendamas jai plaukus. Jie buvo vešlūs ir šiurkštūs. Mėšlungis... Kartojasi tas pats... Visados taip atsitinka, kai jis, užsisvajojęs apie ką nors, daro ką kita: valgo, eina, miega, žagsi, santykiauja su moterimi...

MATYT, jis valandėlę numigo, neramiai vartydamasis, visas suprakaitavęs ir aptekęs gleivėmis, panašiomis į apkartusius žuvis taukus. Jis regėjo sapną. Sapnavo sudužusią stiklinę, ilgą koridorių prasiskyrusiomis grindimis, išviete su unitazu, iki viršaus pilnu išmatų, vonią, kurios niekaip negalėjo rasti, nors visą laiką girdėjo, kaip teka vanduo. Kažkoks vyriškis prabėgo su gertuve. Jis paprašė gurkšnio vandens, bet tas piktai dėbtelėjo ir nustraksėjo lyg žiogas. Vyras pabudo. Kažkokie karšti glitėsiai degino liežuvį. Vėl troškulys, kur kas didesnis... Gerti!.. Spindintis lyg krištolas vanduo... Sidabriniai oro burbuliukai, kylantys iš stiklinės dugno... O jis pats – vandentiekio vamzdis apleistame, griūvančiame name, pridulkėjęs, apsitraukęs voratinkliais, užtroškęs kaip išmesta iš vandens žuvis... Jis atsistojo. Rankos ir kojos sunkios lyg guminiai pagalviai, pilni vandens... Jis paėmė nuo aslos katiliuką, pakėlė prie burnos, užsivertė. Per kokią trisdešimt sekundžių ant liežuvio galo nukrito du trys lašai. Bet liežuvius juos sugėrė kaip nuspaudžiamasis popierius. O gerklė, taip laukusi tų lašelių, konvulsyviai traukėsi, tuščiai mėgindama juos praryti. Ieškodamas vandens aplink prausyklę, vyras išnaršė visa, kas tik pakliuvo po ranka. Paprasčiausias iš visų cheminių junginių – vanduo. Jo negalima nerasti, kaip negali būti, kad stalčiuje nesimėtytų dešimties jėnų moneta. Aha, pakvipo vandeniui. Tikrai, vandens kvapas. Vyras mikliai išgrandė iš bako dugno drėgną smėlį ir prisikimšo burną. Ėmė pykinti širdį. Jis pasilenkė, pilvą sutraukė spazmas. Jis pravimo tulžimi, pasruvo ašaros. Galvos skausmas tarsi švino lukštas prispaudė akis... Fizinis artumas galiausiai tik sutrumpino kelią į pražūtį. Staiga vyras, parklupęs keturpėsčias, ėmė lyg šuo rausti smėlį ant aslos. Iškasęs duobę ligi alkūnės, jis pamatė, kad smėlis čia tamsus ir drėgnas. Nulenkęs galvą, prispaudęs prie smėlio karštą kaktą, vyras giliai trau-

kė jo kvapą. Jei šitaip ilgiau pakvėpuosi, skrandyje deguonis būtinai susijungs su vandeniliu.

– Velniai griebtų, kokios purvinos rankos! – Jis įkibo nagais į delną ir pasisuko į moterį. – Na, ką gi pagaliau daryti? Ar vandens iš tiesų niekur nebėra?! Užsitraukusi ant kojų kimono ir susirietusi, moteris sušnibždėjo:

– Ne, nėra visai...

– Nėra? Ką gi, tu ir ketini tenkintis tuo „nėra“?! Juk čia ir gyvastį greit gali palydėti... Prakeikimas!.. Tuoj man parūpink – kad ir iš kažin kur! Prašau tave... Girdi? Sakau kol kas „prašau“.

– Bet jeigu tik mes pradėsime darbą, tai iškart...

– Gerai, pasiduodu!.. Nieko nepaveiksi, pasiduodu!.. Nenoriu virsti džiovinta silke... Taip nudvesti – nieku gyvu. Juk tai kapituliacija ne iš tikros širdies. Jei tik duotų vandens, galiu net beždžionių šokių pašokti – tegu sau žiūri. Pasiduodu, garbės žodis... Bet laukti to meto, kai visados atveža vandenį, – dievaži ne... Pirmiausia šitaip išdžiūvę mes nė dirbti negalim, ar ne? Daryk kaip nori, bet greit susižinok su jais... Tau pačiai tikriausiai irgi gerklė išdžiūvo?

– Jei imsime dirbti, jie iškart sužinos... Visą laiką kas nors iš gaisrinės bokšto stebi pro žiūroną.

– Gaisrinės bokšto? Ne geležiniai vartai, ne aklinos sienos, o maža akutė duryse – štai kas geriau už viską įtikina žmogų, kad jis kalėjime.

Vyras susigūžęs ėmė mintyse dairytis po apylinkes. Horizonte – dangus ir smėlis, daugiau nieko... Nėra ten jokio gaisrinės bokšto. O jeigu jo nematyti iš čia, tai vargu ar iš ten mus kas mato...

– Pažiūrėkite nuo šitos skardžio sienos ir viską suprasite...

Vyras greit pasilenkė ir pakėlė kastuvą. Galvoti dabar apie savo orumą – tas pat, kaip rūpestingai lyginti laidyne supurvintus marškinius. Jis išlėkė laukan, tarsi jį kas vytusi. Smėlis degė lyg tuščia keptuvė ant ugnies. Karštis užgniaužė kvapą. Oras atsidavė muilu. Bet reikia eiti į priekį. Tik šitaip galima priartėti prie vandens. Sustojęs prie skardžio į jūros pusę ir pakėlęs akis aukštyn, jis iš tikrųjų įžiūrėjo

pačią juodo bokšto viršūnę, ne didesnę kaip mažojo pirštelio galiukas. O mažutėlis kyšuliukas viršuj – galimas daiktas, stebėtojas. Jau tikriausiai pamatė. Jis turbūt nekantriai laukė to momento. Vyras pasisuko į juodą kyšuliuką ir, pakėlęs kastuvą, energingai pamojavo. Stengėsi laikyti jį tokiu kampu, kad stebėtojas pamatytų blizgant išgalastą geležtę... Akyse sklydi karštas gyvsidabris... Ką ten daro moteris? Galėtų ateiti į pagalbą... Staiga užkrito šešėlis lyg drėgna nosinė: debesis, ne didesnis kaip nubiręs lapas, vėjo genamas per dangų. Velniai griebtų, užeitų lietus, nereikėtų šito daryti... Ech, atkištų jis rieškučias, ir tos jau pilnos vandens... Vandens čiurkšlės ant lango stiklo... Vandens srovė, pliaupianti iš latako... Lietaus purslai, rūkstantys ant asfalto... Jis sapnuoja – o gal vizija virto tikrove – netikėtai aplink jį kilo triukšmas ir bruzdesys. Atsipeikėjęs pamatė, kad stovi vidury smėlio lavinos. Puolė į stoginę ir prisiglaudė prie sienos. Kaulai pasidarė minkšti kaip konservuotos žuvies. Troškulys jau plastėjo smilkinuose. Ir maži jo gabaliukai pažiro sąmonės paviršiuje lyg tamsios dėmės. Atkišęs smarką, uždėjęs rankas sau ant pilvo, jis laikėsi, kad nepravimtų. Pasigirdo moters balsas. Pasisukusi į skardį, ji kažką šaukė. Vyras šiaip taip pakėlė sunkius vokus ir pasižiūrėjo į tą pusę. Tas pats senis, kuris jį čia atvedė, atsargiai leido žemyn virve kibirą. Vanduo!.. Atnešė pagaliau!.. Kibiras pasviro, ir smėlio šlaite atsirado šlapia dėmė. Tikras, tikriausias vanduo!.. Vyras sušuko ir puolė prie kibiro. Kai kibiras nusileido tiek, kad jį buvo galima pasiekti, jis atstūmė moterį ir, išžerges kojas, ėmė atsargiai, abiem rankomis, jį laikyti. Atrišo virvę ir, degdamas nekantrumu, iškart panėrė veidą į kibirą, ir visas kūnas tarsį pavirto siurbliu. Pakėlė galvą, atsikvėpė ir vėl prilipo prie kibiro. Kai trečią kart atkilo nuo kibiro, iš nosies ir lūpų liejosi vanduo, jis duso. Keliai sulinko, akys užsimerkė. Dabar buvo eilė moteriai. Jinai traukė ne prasčiau už jį: burbuliuodama, lyg jos kūnas būtų guminis atūmoklis, akies mirksniu nugėrė pusę kibiro. Pastvėrusi kibirą, moteris nuėjo į vidų, o senis ėmė traukti virvę aukštin. Bet vyras pakibo ant jos ir ėmė gailiai melsti:

– Palaukite! Aš noriu, kad jūs mane išklausytumėte. Tik išklausytumėte. Palaukite, dėl dievo meilės! Senis nesipriešindamas sustojo. Sutriko, sumirksėjo, bet jo veido išraiška liko beveik tokia pat.

– Kadangi jūs atnešėt vandens, aš padarysiu, ką turiu padaryti. Aš tai prižadu ir noriu, kad jūs mane išklausytumėt. Jūs tikrai klystate... Aš mokytojas... Turiu draugų, priklausau profsajungai, pedagogų tarybai, Tėvų ir pedagogų asociacijai, ir visi manęs laukia... Ką gi, jūs manote – visuomenė tylės sužinojusi, kad aš dingau? Senis perbraukė liežuvio galu per viršutinę lūpą ir abejingai nusišypsojo. Ne, turbūt tai nebuvo šypsena – jis tik primerkė akis, kad vėjas nepripūstų smėlio. Bet susijaudinęs vyras būtų įžiūrėjęs ir menkiausią raukšlėlę.

– Kaip? Kas yra?.. Argi jūs nesuprantat, kad tai jau beveik nusi Kaltimas?

– Ką? Nuo to laiko jau dešimt dienų praėjo, o iš policijos nieko nėra... – senis kalbėjo iš reto, žodis po žodžio.

– O jeigu ir po dešimties dienų nieko nėra, tai ką jau ten...

– Ne dešimt dienų, o savaitė! Bet senis neatsakė. Iš tiesų toks pašnekesys nieko gero dabar neduos...

Vyras stengėsi nesinervinti ir kalbėjo kaip galėdamas ramiau:

– Tiek to, nesvarbu... Geriau gal jūs nusileiskite čia, ir mes, ramiai susėdę, pasikalbėsime? Aš jums nieko nepadarysiu. O jei ir norėčiau ką nors padaryti – vis vien negalėčiau. Prieš jus aš bejėgis... Prižadu.

Senis tylėjo. Vyras ėmė tankiau alsuoti.

– Juk aš suprantu, kaip svarbu kaimui kasti smėlį... Šiaip ar taip, čia gyvybinis reikalas... Labai opus klausimas... Puikiai suprantu... Jeigu manęs neverstumėt varu, gal aš pats panorėčiau būti kartu su jumis... Užtikrinu jus! Kiekvienas, pamatęs, koks čia gyvenimas, iš paprasto žmoniškumo panorės jums padėti. Bet argi tai, ką aš darau, galima laikyti tikra pagalba?.. Abejoju... Kodėl jūs nepagalvojate apie kokius nors kitokius, labiau priimtinius bendradarbiavimo būdus?.. Žmones reikia protingai rikiuoti... Geriausias noras padėti nueis niekais, jei žmogui neatsiras tinkamos vietos... Juk taip, ką?.. Argi nega-

lėjot sugalvoti geresnio būdo įtraukti mane į darbą, kam reikėjo tokio nežmoniškai rizikingo žingsnio?

Senis, nutaisęs tokią miną, kad nesuprasi, klausosi ar ne, pasuko galvą ir mostelėjo ranka, lyg vytų šalin išžaidusį kačiuką. O gal jis baiminasi stebėtojo bokšte? Gal jo akivaizdoje bijo čia leistis į kalbas?

– Sutikite... Iš tikrųjų smėlio kasimas – svarbus darbas... Bet tai priemonė, o ne tikslas... Tikslas – kaip nors apsaugoti gyvybę nuo baisaus pavojaus... Juk taip? Laimė, aš gana ilgai tyrinėjau smėlį. Labai domėjausi šiuo klausimu. Todėl ir atvažiavau į šias vietas. Šiaip ar taip, smėlis mūsų dienomis traukia žmogų... Galima sėkmingai tuo pasinaudoti... Paversti šį kraštą nauju turistiniu rajonu... Bet reikėtų taikytis prie smėlio, o ne priešintis jam... Trumpiau sakant, pamėginti visiškai pakeisti galvosena... Senis pakėlė akis ir tarė abejinga mina:

– Koks čia turistinis rajonas, jeigu nėra karštųjų versmių... Be to, kas nežino, kad iš turizmo pelnosi tik prekybininkai ir ateiviai... Vyriui pasigirdo jo žodžiuose pašaipa, ir tuoj pat jis prisiminė moters pasakojimą apie atvirukų pardavėją, kurį ištiko toks pat likimas, ir apie tai, kad jis susirgo ir mirė.

– Taip... Žinoma, aš daviau tik pavyzdį... Ar jūs kada nors galvojote apie specialias žemės ūkio kultūras, kurios atitiktų smėlio savybes? Juk nėra jokio reikalo žūt būt laikytis senojo gyvenimo būdo...

– Mes čia visaip galvojam. Sodiname ir žemės riešutus, ir svogūnius augalus... Pamatytumėt, kaip čia auga tulpės...

– O kaip organizuojami darbai apsisaugoti nuo smėlio?... Tikri darbai apsisaugoti nuo smėlio... Vienas mano draugas yra korespondentas... Laikraštis gali padėti išjudinti viešąją nuomonę. Tai visiškai įmanoma.

– Nors ir kiek ta jūsų viešoji nuomonė mūsų gailėtusi, viskas eis niekais, jei mes negausim piniginės paramos.

– Aš kaip tik ir siūlau pradėti kampaniją už tokių subsidijų teikimą.

– Valdžia nepripažįsta, kad vėjo nešamas smėlis yra stichinė nelaimė, ir nuostolių nepadengia.

– Reikia ją priversti!

– Bet negi iš mūsų nuskurdusios prefektūros ką nors išgausi... Mes nebetikim... Dabar darom tai, kas pigiausiai atsieina... O jeigu lauksim valdžios paramos, tai, kol jie ten galvos ir svarstys, smėlis mus visai užpustys...

– Bet aš, aš juk turiu savo vietą! – sušuko vyras visa gerkle. – Štai jūs, argi jūs ne tėvai savo vaikams? Jūs negalite nesuprasti, kas yra mokytojo pareiga. Tą pat akimirką senis patraukė virvę aukštyn. To visai nesitikėjęs, vyras ją paleido. Kas gi čia?... Nejau senis dėjos klausęs jo tik tam, kad, nutaikęs progą, ištrauktų jam iš rankų virvę?... Apstulbęs jis mostagavo iškeltomis rankomis.

– Jūs bepročiai... Jūs nenormalūs... Juk net beždžionė, jeigu ją išmokytum, galėtų kasti smėlį... Aš sugebu kur kas daugiau... Žmogus privalo dirbti pagal savo sugebėjimus...

– Aha... – vangiai pratarė senis, visa savo povyza rodydamas, kad tie plepalai jam nusibodo.

– Na gerai, atleiskite, jei kas ne taip. Viską, ką galėsime, mes jums padarysim...

– Palaukit! Gana juokauti! Ei, palaukit, meldžiamieji!.. Jūs dar gailėsitės! Jūs gi nieko nesupratot!.. Prašau jus... Na, palaukit!.. Bet senis nė neatsigrėžė. Susikūprinęs, tarsi neštų ant pečių sunkią našta, atsistojo ir nuėjo. Už trijų žingsnių išnyko jo pečiai, o po ketvirtojo jis visai dingo iš akių. Vyras nuilsęs atsišliejo į sieną. Rankas ir galvą jis panėrė į smėlį, ir smėlis ėmė birti už apykaklės, lyg pagalvis išsipūtė marškiniai apie kelnių juosmenį. Staiga prakaitas srūte pasruvo per veidą, kaklą, tarpkoją. Išsiliejo visas ką tik išgertas vanduo. Iš smėlio ir prakaito susidarė lyg ir garstyčių trauklapis, lipte prilipęs prie odos. Oda išbrinko ir atrodė kaip glotnus guminis lietpaltis. Moteris jau dirbo. Vyruui staiga pasivaideno, kad ji bus išgėrusi paskutinį vandenį. Pagautas panikos, jis puolė į trobą. Vanduo buvo nepaliestas. Vienu

mauku jis nugėrė tris keturis gurkšnius, ir vėl jį nustebino to skaidraus mineralo skonis. Jis negalėjo užgniaužti nerimo. Iki vakaro to vandens jokia būdu neužteks. O apie valgio virimą nėra ko nė galvoti. Tiksliai tie tipai numatė. Troškulio baimė – tai vadelės, kuriomis jie ketina valdyti mane kaip panorės. Užsimaukšlinęs ant pat akių didelę šiaudinę skrybėlę, jis išbėgo laukan tarsi vejamas. Troškulio baimė jo mintis ir samprotavimus pavertė menkutėmis snaigėmis, nukritusiomis ant karštos kaktos. Jei dešimt stiklinių – šleikštus sirupas, tai viena stiklinė – veikiau rimbas.

– Na, kurgi kastuvas?..

Moteris parodė į stoginę, vos ne vos šyptelėjo ir nusibraukė rankove nuo kaktos prakaitą. Nors ji buvo visai nusikamavusi, bet nė akimirkos nepamiršo, kur dedami įrankiai. Tai įprastinė galvosena, savaime susiformuojanti žmogui, gyvenančiam smėlynuose. Tą akimirksnį, kai paėmė į rankas kastuvą, jo pavargę kaulai sutrumpėjo lyg sulenkiamas trikojis. Tikriausiai todėl, kad praėjusią naktį jis visai nesudėjo akių. Bet kokiomis aplinkybėmis reikia turbūt pirmiausia susitarti su moterimi dėl darbo minimumo – kiek jis būtinai turi padaryti. Bet jam buvo stačiai sunku šnekėti. Gal dėl to, kad, kalbėdamasis su seniu, išsikvojo tiek jėgų, balso stygos jam suskido į galiukus lyg supuvę verpalai. Tartum automatas jis atsistojo šalia moters ir ėmė darbuotis kastuvu. Jie kasė, sutartinai slinkdami į priekį tarp skardžio ir namo, lyg būtų vienas su kitu surišti. Lentinės namo sienos, minkštos kaip ne visai iškepęs ryžių paplotėlis, virto grybų daigynu. Pagaliau jie sužėrė smėlį į vieną krūvą. Paskui ėmė jį berti į skardines ir nešti į nuvalytą vietą. Nuvilkę visas skardines, vėl ėmė kasti. Neapgalvoti, beveik automatiškai judesiai. Burna pilna putotų seilių, kurių skonis lyg žalio baltymo... Seilės teka per smakrą ir laša ant krūtinės, bet jis nekreipia į tai dėmesio.

– Žinot, paimkite jį kaire ranka va taip, kiek žemėliau... – tyliai pamokė moteris. – Tada jos galima nejudinti, o dešinioji bus kaip svertas, ir pavargsite kur kas mažiau. Sukranksėjo varna. Geltona švie-

sa netikėtai virto žydra. Skausmas, lyg nufilmuotas stambiu planu, ištirpo gamtovaizdyje. Palei pakrante žemai nuskrido keturios varnos. Jų sparnų galai buvo tamsiai žalio atspalvio, ir vėjas kažkodėl prisiminė kalio cianidą vabzdžių skardinėse. Taip, kol neužmiršo, reikia sudėti jas į kitą dėžutę ir suvynioti į polietileną. Šiaip jos nuo karščio bemat suskeldės...

– Šiai dienai turbūt užteks...

Tai pasakiusi, moteris pasižiūrėjo į skardžio viršų. Jos veidas pasidarė visai sausas. Nors skruostai buvo apnešti smėliu, vyras suprato, kad jie labai išblyškę. Aplinkui viskas patamsėjo, lyg būtų apsitraukę rūdimis. Apgraibomis, pro aptemusios sąmonės tunelį, jis nusigavo pagaliau į savo nešvarų guolį. Kada grįžo moteris – jau negirdėjo.

JEI tarpus tarp raumenų užlietum gipsu, tai savijauta tikriausiai būtų maždaug tokia pat. Akys tarsi atmerktos, bet ko gi taip tamsu? Kažkur pelė velka kažką į savo urvą... Degina gerkle, tarsi kas būtų patraukė per ją brūžikliu... Iš burnos eina toks kvapas kaip iš šiukšlių duobės... Norisi užsirūkyti... Ne, pirmiau, žinoma, atsigersiu... Vanduo!.. Jis tučtuojau atsipeikėja... Šit kaip yra. Tai ne pelė – moteris dirba!.. Kiek laiko ji miegojo?.. Pamėgino atsikelti, bet kažkokia baidi jėga vėl sviedė jį ant čiužinio... Susiprotėjes ūmai nusitraukė nuo veido rankšluostį. Pro atlapas duris liejosi vaiski mėnulio šviesa, lyg perleista per želatiną. Nejučiom vėl atėjo naktis. Greta jo guolio buvo padėta katiliukas, lempa ir butelis vandens. Jis greit pasikėlė ant alkūnės ir išskalavo burną. Vandenį išspjovė kuo toliau, prie židinio. Lėtai, pasigardžiuodamas nuriijo keletą gurkšnių. Pagrabaliojo apie lempą, užčiuopė minkštą ryšulį – degtukai ir cigaretės. Uždegė lempą, prikišo liepsną prie cigaretės. Patraukė kelis gurkšnius iš butelio. Iš sudužusios sąmonės gabalų pamažu ėmė formuotis kažkokia visuma. Ryšuly buvo ir valgio. Dar šiltos trys bandelės iš ryžių ir miltų, dvi džiovintos silkės, apdžiūvęs, susiraukšlijęs marinuotas ridikas ir truputis virtų kartokų daržovių – turbūt džiovinti to paties ridiko lapai. Vienos silkės ir bandelės užteko. Skrandis susitraukė sulig gumine pirštine. Kai jis atsikėlė, sąnariai sutraškėjo lyg skardinis stogas nuo vėjo gūsio. Vyras būgštaudamas pažvelgė į baką. Tas buvo vėl sklidinas. Vyras sudrėkino rankšluostį ir prisidėjo prie veido. Šiurpas pervėrė visą kūną kaip kibirkštis dienos šviesos lempą. Jis nusišluostė kaklą, šonus, iškrapštė smėlį iš tarpupirščių. Galbūt tokiomis valandėlėmis ir reikia apmąstyti, kokia gyvenimo prasmė.

– Arbatos nenorite? – moteris stovėjo tarpduryje.

– Nereikia... Pilvas kaip būgnas – vandens prisipliaupiau.

– Ar gerai miegojot?

– Kada kėleisi, reikėjo ir mane pažadinti...

Nuleidusi galvą, moteris atsakė kikendama, lyg ją kas kutentų.

– Aš per naktį triskart kėliausi, taisiau jums ant veido rankšluostį. Taip koketuoja trejų metų vaikas, vos ne vos išmokės pamėgdžioti suaugusių juoką. Iš sutrikusio jos veido buvo matyti, kad stačiai nežino, kaip geriau išreikšti širdy netelpantį džiaugsmą. Vyras paniuręs nukreipė akis.

– Padėti kasti?.. Ar gal nešioti skardines?

– Betgi... jau laikas. Greitai turėtų krepšius nuleisti...

Pradėjęs dirbti, jis nusistebėjo, kad nejaučia jokie noro priešintis, nors ir tikėjosi jį pajusiąs. Iš kur tokia permaina? Gal iš baimės likti be vandens ar iš pareigos moteriai, o gal čia kaltas paties darbo pobūdis? Iš tiesų darbas padeda žmogui susitaikyti su bėgančiu laiku, net kai jis slenka tuščiai. Vieną kartą „Mebijaus juosta“ jį nusivedė į kažkokią paskaitą. Vieta, kur vyko ta paskaita, buvo aptverta žemais surūdijusiais vielos pinučiais, už kurių mėtėsi tiek popiergalių, tuščių skardinių, bala žino kam tinkamų skudurų, kad žemės visai nebuvo matyti. Kodėl projektuotojui šovė į galvą padaryti čia aptvarą? Ir, tarsi pamatęs jo suglumimą ir atsakydamas jam į klausimą, pasirodė kažkoks žmogus padėvėtu švarku, persilenkė per pinučius ir uoliai ėmė braukyti per juos pirštais. „Mebijaus juosta“ jam šnipštelėjo, kad tai esąs civiliniais drabužiais persirengęs policininkas. Lubose buvo pasklidę rudi kaip kava lietaus pataikai – tokių didelių jis kaip gyvas nebuvo matęs. Ir štai tokioje aplinkoje lektorius kalbėjo: „Nėra kito kelio pakilti virš darbo, kaip per patį darbą. Ne pats darbas vertingas, o darbo įveikimas darbu... tikroji darbo vertė – tai savęs neigimo jėga.“ Nuaidėjo šaižus švilpesys. Susikišęs pirštus į burną, kažkas davė sutartą ženklą. Smėlio krepšius keliančių vyrų nerūpestingi šūkčiojimai darėsi tuo tylesni, kuo artėjo prie duobės. O leido jiems krepšius jau visiškoje tyloje. Jis juto, kad yra sekamas, bet šaukti, atsigręžus į sieną, dabar buvo dar beprasmiškiau negu pirma. Kai į viršų buvo

sėkmingai pakelta tiek smėlio, kiek reikėjo, įtampa atlėgo, atmosfera tarsi praskaidrėjo. Niekas nieko nepasakė, bet buvo toks įspūdis, kad abi pusės viena kitą suprato. Moteris elgėsi irgi visai kitaip.

– Pailsėkim... Aš arbatos atnešiu.

Ir jos balsas, ir judesiai buvo žvalesni. Jai, regis, magėjo pakoketuoti, ir ji šito netgi neslėpė. Vyras buvo persisotinęs, lyg cukraus apsirijęs. Bet kai moteris ėjo pro šalį, vis dėlto švelniai paplekšnojo jai per užpakalį. Kai įtampa per daug pakyla, perdega saugiklis. Nieku gyvu nereikia jos taip apgaudinėti. Jis jai kaip nors papasakos apie sargą, saugojusį iliuzinę tvirtovę. Buvo tvirtovė... Ne, nebūtinai tvirtovė – gamykla, bankas, lošimo namai – nesvarbu kas. Ir vietoj sargo visai gali būti šiaip koks prižiūrėtojas ar budėtojas. Taigi sargas, laukdamas priešo puolimo, visą laiką budriai saugojo. Pagaliau tiek ilgai lauktas priešas atėjo. Sargas tuojau pat davė signalą trimitu. Bet, nors keista, iš pagrindinių pajėgų jokio atsako nebuvo. Žinoma, priešas lengvai, vienu gaištu sudorojo sargą. Paskutinę savo valandą jis tarsi pro rūką matė, kad priešas, nesutikęs pasipriešinimo, nelyginant oras veržiasi pro vartus, sienas, namus. Bet iš tiesų oras buvo ne priešas, o tvirtovė. Sargas, vienišas lyg sausas medis plyname laukė, visą gyvenimą saugojo pamėklę... Vyras atsisėdo ant kastuvo ir ėmė degtis cigaretę. Nuo trečio degtuko ji pagaliau įsidegė. Nuovargis lyg tušas, įpiltas į vandenį, pasklido ratilais, išsipleikė tarsi medūza, virto įmantriu ornamentu, atomų branduolių schemomis ir pagaliau dingo. Nakties paukštis, pamatęs laukinę pelę, bjauriu balsu šaukiasi draugę. Kimiai loja kažko sunerimęs šuo. Šniokščia, susidūrę aukštai danguje, oro srautai. O žemėje aštrus vėjas lyg peilis sluoksnį po sluoksnio diria ploną smėlio odele. Vyras nusišluostė prakaitą, išsišnypstė pirštais, nusipurtė nuo galvos smėlį. Smėlio raštai jam po kojomis atrodė lyg ūmai sustingusių bangų keteros. Jeigu tai būtų garso bangos, kokią muziką jos atneštų? Jei užspaustom nosį žarijų gnyplėmis, užkimštum ausis kraujo krešuliais, išmuštum plaktuku dantį po danties, tada ir žmogus rasi galėtų padainuoti šią melodiją... Nors tai

be galo žiauru, melodija vis vien bus ne ta... Staiga jam pasirodė, kad jo akys lyg paukščiai pakilo aukštai į dangų ir iš ten įdėmiai žiūri į jį. Ir ne kas kitas, o tiktai jis pats, mąstęs apie tai, kokie keisti čia dedasi dalykai, gyvena labai keistą gyvenimą.

Got a one-way ticket to the blues, woo woo...

Nori dainuoti – prašom. O iš tikrųjų žmogus, kuriam įbruktas bilietas į vieną galą, nieku gyvu taip nedainuos. Kas turi bilietą tik į vieną galą, tų puspadžiai labai ploni, ir jie spygčioja, užmynę ant mažiausio akmenuko. Toliau – nė žingsnio. Jie norėtų sudainuoti bliuzą apie bilietą į abu galus. Bilietas į vieną galą – tai išskidęs į dalis gyvenimas, kai nebėra ryšio tarp vakarykščios ir šios dienos, tarp šios ir rytojaus dienos. Ir tik i žmogus, suspaudęs kumštyje bilietą atgal, tegali dainuoti liūdnoką dainelę apie bilietą į vieną galą. Tai jau tikras dalykas. Kaip tik todėl jis visą laiką nerimastauja – bijo, kad nepames-tų pusės bilieto kelionei atgal arba jos kas nepavogtų; jis perka akcijas, apsidraudžia gyvybe, veidmainiauja prieš profsąjungą ir vadovybę. Jis užsikemša ausis, kad negirdėtų, kaip kraupiai šaukiasi pagalbos iš nu-tekamųjų griovių ir atmatų duobių tie, kam bilietai į vieną galą. Stengdamasis nieko negalvoti, jis visu garsumu įsijungia televizorių ir visa gerkle dainuoja bliuzą apie bilietą į vieną galą. Ir galima neabejo-ti, kad kiekvienas kalinys dainuos bliuzą apie bilietą į abu galus. Vos tik nulikęs valandėlę, vyras dabar slapčiom daro virvę. Jis suplėšė į drūžes viršutinius marškinius, surišo, dar pririšo juostą nuo velionio moters vyro kimono – ir išėjo kokie penki metrai. Ateis laikas, ir jis pririš prie virvės galo senas surūdijusias žirkles, jos turės būti kiek praskėstos, – tam jis įkiš į jas skiedrą ir užspaus. Virvė dar trumpa. Kad susidarytų reikiamas ilgumas, teks pririšti ir šiaudine virve, kuri ištiesta virš aslos ir ant kurios džiūsta žuvys bei javai, ir dar virve bal-tiniams. Ta mintis jam šovė į galvą visiškai netikėtai. Bet juk ne visa-

Nusipirkau bilietą į vieną galą dangun, vūū, vūū...

dos turi pasisekti vien tie planai, kurie bręsta ilgą laiką. Kadangi neįmanoma suvokti kelio, kaip mintyse klostosi planas, toks netikėtas praregėjimas turi pagrindą pats savyje. Netikėti sumanymai kur kas daugiau turi šansų pasisekti negu tie, kurie šimtus kartų svarstomi ir apgalvojami. Dabar beliko vienas klausimas – kada imtis vykdyti planą. Išsikrapštyti iš duobės geriausia dieną, kai moteris miega. Tai nuspręsta. Bet eiti per kaimą dar nesutemus – būtų neprotinga. Geriausia turbūt padaryti taip: išlipti į viršų prieš pat nubundant moteriai, pasislėpti saugioje vietoje ir, palaukus, kol nusileis saulė, sprukti iš kaimo. Tamsoje, iki patekės mėnulis, galima bus gana lengvai nusi-gauti iki plento, kuriuo eina autobusai. Visą tą laiką vyras stengėsi išklausti iš moters, koks šių vietų reljefas ir kaip išsidėstęs kaimas. Kuo verčiasi kaimas, jeigu neturi nė vieno žvejų laivo, nors stovi ant jūros kranto?.. Nuo kada jis atsidūrė tokioje padėtyje?.. Kiek žmonių gyvena kaime?.. Kas ir kur augina tulpes?.. Koku keliu eina vaikai į mokyklą?.. Sudėjęs į krūvą šitaip išgautas netiesiogines žinias apie kaimą ir tai, ką vos ne vos prisiminė iš tos vienintelės dienos, kai matė jį savo akimis, jis šiaip taip nusibraižė mintyse apytikrą vietos planą. Būtų, žinoma, idealu, jeigu jis galėtų bėgti ne per patį kaimą, o aplinkui jį. Bet vakaruose kelią kerta skardingas kyšulys, ir nors jis ne itin aukštas, tačiau bangos, grauždamos jį nuo neatmenamų laikų, padarė iš jo statų uolyną. Ten, tiesa, yra takelių, kuriais ropščiasi kaimiečiai rinkti žabų, bet tie takai eina per krūmynus ir juos ne taip lengva rasti. Per daug įkyrūs klausinėjimai gali sukelti moteriai įtarimą. Į rytus nuo kaimo – toli, kokius dešimt kilometrų sausumon įsiterpusi įlanka, juosiamą negyvenamų kopų. Staigus jos posūkis siekia kone pačią kaimo pradžią. Taigi kaimas yra tartum smėlio maiše, viršuj suveržtame stačių uolų ir įlankos. Todėl, užuot tuščiai klaidžiojus ir davus tiems tipams progą surengti gaudynes, kur kas saugiau būtų drąsiai veržtis per centrą. Betgi dar negalima tvirtinti, kad problema jau išspręsta. Na, kad ir tas stebėtojas nelemtame gaisrinės bokšte. Be to, reikėtų manyti, kad moteris, sužinojusi apie jo pabėgi-

mą, pakels triukšmą, ir jis bus sugautas dar pačiame kaime. Galbūt tas dvi problemas pavyks galų gale sujungti į vieną. Pirmieji smėlio nešiotojai vandenį ir visa, kas reikalinga, paprastai atveža gerokai po saulės laidos. Ir jeigu moteris panorės pranešti apie jo dingimą dar jiems neatėjus, galės tai padaryti tik per stebėtoją gaisrinės bokšte. Todėl visų svarbiausia stebėtojas. Laimė, toje vietoje, matyt, dėl staigaus temperatūros pasikeitimo, kokį pusvalandį, o kartais ir visą valandą prieš saulėlydį žemę dengia lengvas rūkas. Taip būna dėl to, kad silicio rūgštis smėlyje, turinčiame mažą šiluminį talpumą, greitai išgarina per dieną sugertą šilumą. Nuo bokšto visa vietovė matoma šviesos atspindžio kampu, ir net menkiausias rūkas stebėtojui virsta stora balta danga, pro kurią tas nieko negali įžiūrėti. Dėl viso pikto jis dar kartą įsitikino tuo užvakar. Atsistojęs prie skardžio, kur į jūros pusę, jis valandėlę mojavo rankšluosčiu, tartum signalizuotų kažką, bet, kaip ir tikėjosi, jokios reakcijos nesulaukė. Įgyvendinti savo planą jis nusprendė ketvirtą dieną po to, kai jį sumanė: parinko šeštadienio vakarą, kai atveža vandens praustis. Naktį prieš pabėgimą jis nutarė apsimesti persišaldžiusiu, kad galėtų gerai išsimiegoti. Iš atsargumo taip padarė, kad buvo prispirtas išgerti aspirino. Tabletės, atrodo, buvo ilgai gulėjusios kokiam mažmenų krautuvėlės kampe – visai nebeturėjo spalvos. Jis prarijo dvi tabletes, užsigėrė degtine, ir rezultatai netrukus pasireiškė. Moteris, baigusi darbą, kurį laiką dar buvo lauke, bet jis ničnieko negirdėjo – tik vieną kartą buvo keliami krepšiai su smėliu. Moteriai po ilgos pertraukos vėl teko dirbti vienai, ir ji vos laikėsi ant kojų iš nuovargio. Grįžusi vėlai, ji skubiai taisė valgyti, o jis tingiai plepėjo apie šį bei tą – sakė, pavyzdžiui, kad gerai būtų pataisius praustuva, jau seniai prakiurusį. Moteris stengėsi nesinervinti, bijodama pakenkti jo sveikatai ir manydama tikriausiai, jog toks egoizmas rodo, kad jis čia jau įleidęs šaknis. Po darbo kiekvienam norisi apsiprausti. Bet ypač erzina smėlis, prilipęs prie odos, suprakaitavusios miegant... O kaip tik šiandien atvežamas vanduo maudytis, pagaliau ir jai malonu jį plauti, tad šiandien ji tikriausiai bus lipšni. Mo-

ters prausiamas, jis ūmai pajuto geidulį ir nutraukė nuo jos kimono. Taip pat panoro ją nuprausti. Moteris laukė, nustėrusi ir sumišusi. Paskui protestuodama pakėlė ranką, tačiau buvo neaišku, kam ji priešinasi. Vyras skubiai išliejo ant jos kaušą karšto vandens ir be plaušinės, muilinois rankomis ėmė trinti jai kūną. Rankos slyščiojo kaklu iki smakro, per pečius, ir viena pasiekė krūtinę. Moteris suspigo ir prigludo prie jo. Ji laukė. Bet vyras delės. Jis vis dar braukė rankomis jai per kūną. Moters jauduliu užsikrėtė pagaliau ir jis. Bet staiga jį pagavo nesuprantamas liūdesys. Moteris visa švietė iš vidaus, lyg joje žibėtų jonvabaliai. Išduoti ją dabar – tas pat, kas pasmerktajam myriop leisti bėgti ir tuoj pat iššauti jam į nugarą... Jis lyg pašėlęs puolė ant jos, kurstydamas vėl pabudusį savo geismą. Bet kiekviena aistra turi ribas. Pradžioje moteris, taip troškusi glamonių, išsigando vyro nirtulio, ir jį ištiko prostracija, tarsi geismas jau būtų patenkintas. Paskui jis vėl ėmė kaitinti save, dirgindamas vaizduotę visokiomis rizikingomis situacijomis, bučiuodamas jai krūtinę, gniaužydamas kūną, kuris nuo muilo, prakaito ir smėlio atrodė lyg išteptas mašinine alyva, sumaišyta su geležies nuotrynomis. Būtų įmanęs taip daryti nors dvi valandas. Bet moteris pagaliau net dantimis sugriežė iš skausmo ir atsitūpė. Jis puolė ant jos... Akimirksniu viskas buvo baigta. Jis ėmė laistyti ją vandenių, norėdamas nuplauti muilą, o paskui prispyrė išgerti degtinės su ištirpdytomis trimis tabletėmis aspirino. Dabar iki pat saulės laidos, o jei pasiseks, tai net kol prižadins smėlio nešiotojų šauksmai, ji kietai miegos. Moteris miegojo šnopusdama, lyg nosis jai būtų užkimšta popieriumi... Ji giliai alsavo. Vyras švelniai palietė jai kulną, bet ji nė nekrustelėjo... Tuščia tūbelė, iš kurios išspauistas geidulingumas. Jis pataisė rankšluostį, dengusį jai veidą, ir nutraukė iki kelių kimono, susisukusį kaip virvė ir pasikėlusį aukštyn. Laimė, dabar turi baigti ruošti, nėra laiko sentimentams. Kai jis baigė darbuotis su senomis žirkklėmis, kaip tik atėjo reikiamas momentas. Paskutinį kartą pažvelgęs į moterį, jis, kaip ir tikėjosi, pajuto gniaužiant širdį. Duobės sienomis, per kokį metrą nuo viršaus, sklido blausi

šviesa. Turėtų būti pusė septintos, be dvidešimt septinta. Pats laikas. Jis smarkiai atmetė rankas atgal ir keletą sykių pakraipė kaklą, mankštindamas nutirpusią nugarą. Pradžioje reikia užlipti ant stogo. Geriausia mesti daiktą kokių keturiasdešimt penkių laipsnių kampu. Jis norėjo pamėginti užsikarti ant stogo virve, bet nesiryžo – žirkklėms stuktelėjus į stogą, gali pabusti moteris. Todėl verčiau atsižadėti tokio eksperimento, o apeiti namą aplink ir užsiropšti ant jo per apgriuvusią stoginę, po kuria kadaise buvo džiaunami baltiniai. Ploni keturbriauniai skersiniai beveik supuvę, ir jį ėmė baimė. Bet pavojingiausias momentas – dar ateity. Baltos stogo plonlentės, nugludintos oru lekiančio smėlio, spindėjo kaip naujos. Bet vos tik jis ten užsirabždino, pasirodė, kad stogas minkštas lyg biskvitas. Tai bus gražu, jeigu ilūš. Išsitiesęs kaip ilgas, jis atsargiai ėmė šliaužti į priekį. Pagaliau pasiekė kraigą ir, apžergęs jį, atsiklaupė. Jau ir stogo šelmuo buvo šešėlyje, ir smėlio kruopos, gelsvos kaip susicukravęs medus, aiškiai matomos ant vakarinio duobės krašto, rodė, kad ima leistis rūkas. Dabar nėra ko bijoti stebėtojo bokšte. Suėmęs dešine ranka virvę maždaug per metrą nuo žirklių, jis pradėjo ją sukti virš galvos. Taikė į tuos pačius maišus, kurie atstodavo skridinius keliant krepšius. Jeigu jie atlaiko virvines kopėčias – vadinasi, įkasti gana tvirtai. Jis suko virvę vis greičiau, paskui nusitaikęs paleido. Ji nulėkė visai į kitą pusę. Blogai apskaičiavo. Žirkklės turi lėkti apskritimo liestine todėl virve reikia paleisti iš rankų tuo metu, kai ji bus stačiu kampu į tikslą, arba akimirką pirmiau. Taip, tikras dalykas!.. Gaila, ši kartą žirkklės, atsitrenkusios į skardžio vidurį, nukrito žemyn. Matyt, sukimosi greitis ir pakilimo kampas buvo nepakankami. Darydamas vis naujus bandymus, jis pagaliau tiksliai nustatė atstumą ir kryptį. Pasiseks, žinoma, dar ne taip greitai. Jis apsidžiaugtų net menkiausiu viltingu ženklu. Bet kol kas neatrodo, kad klaidų mažėtų, – atvirkščiai, privargęs ir sudirgęs, jis dar daugiau klydo. Taip, vaizdavosi viską kur kas paprasčiau. Nervinosi, pyko ir kone verkė, nors tikros vilties juk ir neturėjo. O juk turbūt tikimybės dėsnis, pagal kurį galimumas tiesiog proporcingas

bandymų kiekiui, ne toks jau neteisingas. Ir kai jis nežinia jau kelintą kartą, šiaip sau, be jokios vilties metė virvę, ji staiga pataikė tiesiai į maišus. Vyras nustėro prasižiojęs. Nudryko seilės, nebetilpdamos burnoje. Betgi džiaugtis dar anksti... Jis kol kas teturi pinigus loterijos bilietui... Laimės bilietas ar ne – parodys ateitis. Kiekvienas jo nervas buvo tarsi pririštas prie virvės. Jis patempė ją į save, atsargiai, lyg voratinklio gija trauktų žvaigždę. Pajuto pasipriešinimą. Pradžioje sunku buvo tuo patikėti, bet virvė iš tiesų nekrustelėjo. Patraukė stipriau... įsitempęs laukė – beregint atitrūks... bet jau nebuvo jokių abejonių. Iš žirklių padarytas kablys tvirtai įsmigo į maišus. Kaip vis dėlto pasisekė!.. Neįtikėtina pasisekė!.. Nuo šios akimirkos viskas eisis gerai! Nėra ko abejoti! Vyras greitai nulipo nuo stogo ir pribėgo prie virvės, kuri dabar ramiausiai karojo palei smėlio sieną. Va ten, ten žemės paviršius... Taip arti, kad stačiai nepatikėsi... Veido raumenys įtempti, lūpos virpa. Kolumbo kiaušinis neabejotinai kietas. Bet jei išvirsi jį per daug kietai, viską pagadinsi. Sugriebęs virvę, jis pakibo ant jos visu svoriu. Ir iškart ji ėmė tįsti kaip guminė. Nuo išgąščio jį visą išmušė prakaitas. Laimė, išsitempusi apie trisdešimt centimetrų, virvė paliovė tįsti. Jis vėl pakibo ant jos. Šį kartą nebuvo ko baimintis. Pasispjaudęs delnus, suėmęs virvę kojomis, jis ėmė keltis. Ropštėsi tarsi žaislinė beždžionė į žaislinę palmę. Gal nuo susijaudinimo prakaitas, išpylęs kaktą, buvo šaltas. Vyras, saugodamasis, kad smėlis nebirtų ant jo, ropštėsi tik virve, ir jo kūnas sukiojosi. Kopti sekėsi kur kas lėčiau, negu jis manė. Žemės trauka iš tikrųjų siaubinga. Ir ko drebulys krečia? Rankos judėjo nevalingai – lyg jis pats save būtų metęs aukštyn. Tas visai neatrodė keista, prisiminus keturiasdešimt šešias apnuodytas dienas. Kai jis pakilo aukštyn kokį metrą, duobės dugnas atsitraukė gilyn per šimtą metrų, kai pakilo du metrus – duobė nutoło per du šimtus. Gylis vis didėjo – net galva ėmė svaigti pažvelgus... Baisus nuovargis... Nereikia žiūrėti žemyn!.. Bet štai jau ir paviršius... Žemė, išraižyta kelių, kuriais gali laisvai keliauti kur nori, nors į pasaulio kraštą... Kai jis išsikabins į paviršių, visa, kas čia buvo, pavirs

mažomis gėlytėmis, sudžiovintomis atminimui tarp užrašų knygutės puslapių... Ir nuodingosios, ir vabzdžiaėdės – visos jos pavirs plonomis, bemaž permatomomis spalvoto popieriaus skiautelėmis; gurkšnodamas namie arbatą, jis laikys jas prieš šviesą ir mielai pasakos apie visa, kas su jomis susiję. Kaip tik todėl jam praėjo bet koks noras kaltinti moterį. Galima garantuoti, kad ji nėra nei šventuolė, nei prostitutė. Jei prireiks rekomendacijų, jis su malonumu jų duos, kiek tik ji norės, kad ir dešimt. Bet kokia kvaila ta moteris, jeigu tegalėjo stverti su manim tą patį bilietą į abu galus. Juk net jei bilietas ir tas pats, – kai išvykimo vieta priešinga, bus priešinga, žinoma, ir atvykimo vieta. Ir visai nenuostabu, kad jo bilietas atgal bus jai bilietas į ten. Tegu moteris ir padarė kokią klaidą... Bet juk klaida – tai klaida, ir tiek. ...Nežiūrėk žemyn! Negalima žiūrėti žemyn! Alpinistas, langų plovėjas, moteris televizijos bokšte, cirko gimnastas ant trapecijos, kaminkrėtys ant aukšto elektrinės kamino – vos tik dirstelės žemyn, bet kuris iš jų užsimuš.

VISKAS kuo puikiausiai! Įsikibęs nagais į maišą, kruvinai susidraskęs rankas, jis išsiropštė iš duobės. Na, štai jis ir viršuje! Dabar jau galima nebijoti, kad nukrisi, jei atgniausi pirštus. Bet pirštai, dar neatsitiesę, stipriai tebelaikė maišą. Laisvė, atgauta keturiasdešimt šeštąją dieną, pasitiko jį smarkiu, gūsingu vėju. Šliaužiant jam tolyn, smiltelės pradėjo skaudžiai kapoti veidą ir kaklą. Jis nepagalvojo apie tą baisų vėją!.. Duobėje tik jūros šniokštimas atrodė kur kas garsesnis nei paprastai. Bet dabar kaip tik bus vakarinis štilis. Šiaip nėra jokios vilties, kad kils rūkas. O gal duobėje tik atrodė, jog dangus apsitraukęs rūku? Gal rūku jis laikė smėlį, ištisais debesimis lekiantį oru? Šiaip ar taip – nieko gero. Nepakėlęs galvos, jis ėmė neramiai dairytis į visas puses... Blankioje šviesoje gaisrinės bokštas atrodė kiek pakrypęs į šoną. Jis, regis, toks menkas, ir iki jo gana toli. Bet iš ten seka pro žiūroną, tad nuotoliu pasikliauti negalima. Įdomu, ar jį jau pamatė, ar ne? Tikriausiai ne. Jei būtų pamatė, iškart būtų ėmė skambinti varpu. Moteris jam kartą pasakojo, kad prieš pusę metų naktį pakilo audra, vakariniame kaimo pakraštyje vienos duobės siena nugriuvo, ir namą iki pusės užgulė smėlis. O paskui prapliupo lietus, šlapias smėlis pasidarė daug sunkesnis. Namas suguro kaip degtukų dėžutė. Laimė, aukų nebuvo, ir rytą namo gyventojai pamėgino išsikapstyti iš duobės. Tučtuojau suskambo varpas, ir, nepraėjus nė penkioms minutėms, pasigirdo tempiamos atgal senutės verksmas... Sako, ta šeima turinti kažkokią paveldimą smegenų ligą, pridūrė ji šelmiškai... Na gerai, nėra ko gaišti. Jis ryžtingai pakėlė galvą. Palei nurausvintas smėlio vilnis driekėsi ilgi šešėliai. Smėlio rūką, kurį vėjas pakelia nuo vieno šešėlio, beregint įtraukia kita vilnis, paskui vėl kita. Gal tas lekiančio smėlio rūkas ir sukliudys jį pamatyti?.. Atsigręžęs pažiūrėti, ar žilpina šviesa, vyras nustėro iš nuostabos. Pamatė, jog ne tik sėdanti

saulė dėl lekiančio smėlio atrodo tarsi nudažyta spalvotais pieštukais, bet ir viskas aplinkui apsitraukė matine migla. Nuo žemės šen bei ten kyla išdrikę rūko tumulai. Išblaškyti vienoje vietoje, jie susitelkia kitose, išgainioti iš ten, vėl kamuoliuojasi čionai... Būdamas duobėje, jis įsitikino, kad smėlis traukia drėgmę, bet nemanė, kad šitaip smarkiai... Reginys priminė gaisravierę, kuri lieka nuvažiavus ugniagesiams... Rūkas, tiesa, retas ir nelabai matomas, kadangi šviesa krinta jam į nugarą, vis dėlto pakankama priedanga pasislėpti nuo stebėtojo akių. Jis apsiavė pusbačius, kabojusius prie juosmens, susuko virvę ir įsikišo į kišenę. Žirklys, jei kas, gali atstoti ginklą. Bėgti reikia į vakarus – jį dengs šviesa, tvieskianti stebėtojui į akis. Vietą pasislėpti reikia susirasti ligi saulės laidos. Na, greičiau, greičiau!.. Susilenk ir bėk per lomalę!.. Dabar nesiblaškyk... Skubėk, bet atidžiai žvalgykis aplinkui... Atsigulsiu ana kur tame įklonyje!.. Koks čia įtartinas garsas?.. Blogas ženklas?.. O gal ne... Atsikelsiu ir į priekį... Nepasiduok per daug į dešinę!.. Dešinysis šlaitas gana žemas, jau vidury gali pamatyti... Kasnakt nešiojant krepšius smėlio, tarp duobių išminti gilūs tiesūs koridoriai. Dešinioji tų koridorių siena kai kur apgriuvusi, nuolaidesnė. Žemiau vos matyti duobėse lindinčių antrosios eilės namų kraigai. Juos užstoja trečioji eilė, arčiausia prie jūros. Dėl to ir šitos duobės anaip tol ne tokios gilios, ir pinučiai dar gali čia padėti apsaugoti nuo smėlio. Į kaimo pusę iš jų, matyt, galima laisvai iškopti. Vos tik jis kiek atsitiesė, prieš akis atsivėrė kone visas kaimas. Kauburiuotų kopų papėdėje, išsiskleidę pusračiu, dunksojo čerpių, skardos ir lentų stogai... Matėsi ir pušynėlis, tiesa, retas, ir tarsi tvenkinys. Ir va šitam menkam žemės sklypeliui apsaugoti kelios dešimtys namų pajūryje pasmerkti vergiškam gyvenimui. Šitos vergų duobės dabar traukėsi kairiąja kelio puse... Kai kur velkamų krepšių išrausti koridoriai turėjo atšakas, kurių gale buvo maišai smėlio: ten prasideda duobės... Net žiūrėti į juos skaudu. Vienur kitur prie maišų nebuvo pritvirtintų virvinių kopėčių, tačiau beveik visur jos buvo. Matyt, daugelis duobių gyventojų jau atsikratę mintimi bėgti. Dabar jis len-

gvai suprato, kad ir šitoks gyvenimas apskritai įmanomas. Virtuvės, krosnys, kuriose dega ugnis, vietoje rašomojo stalo – krepšiai nuo obuolių, pilni vadovėlių; virtuvės, židiniai, įkasti į aslą, lempos, krosnys, kuriose dega ugnis, sulūžusios praskiriamos pertvaros, aprūkusios virtuvės lubos, einantys laikrodžiai ir sustoję laikrodžiai, staugiantys imtuvai ir sulūžę imtuvai; virtuvės ir krosnys, kuriose dega ugnis... Ir į visa tai lyg į apsodus įtvirti pigūs papuošalai, gyvuliai, vaikai, fizinis potraukis, skoliniai pasižadėjimai, išdavystės, smilkalų rūkymas, nuotraukos atminimui... Siaubingai monotoniškas to paties ir to paties kartojimasis... Ir nors kartojimasis neišvengiamas gyvenime kaip širdies plakimas, bet juk širdies plakimas – dar ne visas gyvenimas. Gulkis!.. Ne, ne, nieko. Paprasta varna... Jam dar niekada neteko gaudyti varnų ir daryti jų iškamšų, bet dabar tas nesvarbu. Svajonės apie tatuiruote, medalius, ordinus pabunda tik tada, kai sapnuojami neįtikimi sapnai. Priėjo, rodos, kaimo pakraštį. Kelias pakilo į kopos keterą, kairėje pasirodė jūra. Vėjas atnešė gailų bangų mūšos kvapą, ausyse ir šnervėse ėmė spengti, lyg ten suktųsi vilkučiai. Aplink galvą apsukto rankšluosčio galai plazdėjo vėjyje ir plakė skruostus. Čia jau ir rūko beveik nebuvo – jis negalėjo pakilti. Jūrą dengė stori švino lakštai, smulkiai susiraukšliję kaip virinto pieno plėvelė. Saulė, suspausta debesų, panaši į varlių kurkulus, apmirė, nenorėdama skėsti. Horizonte juoduoja nejudantis taškas – laivas, kaip jis toli ir kokio dydžio – nenustatysi. Priešais jį lig pat kyšulio vilnijo lėkštos kopos. Toliau taip eiti turbūt pavojinga. Dvejodamas jis atsigręžė atgal. Laimė, gaisrinės bokštą užstojo neaukšta smėlio kalva, ir pamatyti jo iš ten negali. Pamažiukais pasistiebęs ant pirštų galų, jis išvydo dešinėje, smėlio šlaito paunksnėje, pakrypusią, beveik lig pat stogo smėlin susmegusią lūšną, matomą tik iš tos vietos, kur jis stovėjo. Užuvėjos pusėje – gili įdauba, tarsi iškabinta šaukštu. Puiki vieta pasislėpti... Smėlio paviršius lygus kaip kriauklės vidus, ir niekur jokių pėdsakų, kad čia būta žmogaus... Bet ką daryti su savo paties pėdomis?.. Kiek paėjęs atgal savo pėdomis, jis pamatė, kad už kokių

trisdešimt metrų jos jau visiškai dingusios... Ir netgi prie pat kojų tiesiog akyse jos iro ir keitė formą... Kai kam ir vėjas pravertė. Jis jau ketino apeiti lūšną, bet netikėtai iš jos išlindo kažkoks tamsus padaras. Pasirodė, kad tai rudas šuo, riebus lyg penimis. Nėra ko bijotis. Bėk šalin! Bet šuo, įsistebeilijęs į žmogų, nė nemanė trauktis. Viena jo ausis buvo sudraskyta, neproporcingai mažos akys žiūrėjo piktai. Šuo jį uostė. Ko gero sulos? Pamėgink loti... Jis įkišo ranką kišenėn ir suspaudė žirkles... Jei tik sulos, pragurinsiu jam makaulę! Šuo piktai tebežiūrėjo tylom į jį. Gal jis laukinis?... Visas apžėlęs, gaurai karo kuokštais... Kažkokia liga besergas – visas snukis nušašęs... Šuo, kuris neloja, esą pavojingas... Velniai rautų! Reikėjo pasiimti kokio valgio... Taip, valgio, ak tu, pamiršai pasiimti kalio cianidą... Na, niekis, jis taip jį paslėpė, kad vargu ar moteris ras... Vyras tyliai švilptelėjo ir atkišo ranką, mėgindamas įsiteikti šuniui... Šuo tik ištempė plonas lūpas ir prašiepė geltonas iltis su prilipusiu smėliu... Ne, ne, vargu ar toks šuo jį puls... Koks šlykštus, koks rajas jis atrodo... Gerai būtų jam taip užtvoti, kad iškart nudvėstų. Staiga šuo pasisuko, nulenkę galvą ir lyg niekur nieko tingiai nubidzeno šalin. Išsigando tikriausiai jo grėsmingos išvaizdos. Jeigu jis prispyrė trauktis laukinį šunį, vadinasi, dvasia jam dar nepalūžo. Jis nušliuožė į lomą ir paliko begulįs šlaite. Vėjas dabar jo nesiekė, ir galbūt dėl to jis pajuto palengvėjimą. Svirduliuodamas nuo vėjo, šuo dingo už lekiančio smėlio rūko. Iš to, kad lūšnoje apsigyveno laukinis šuo, be abejo, aišku, jog žmonės čia ir aplinkui nevaikšto... Ir kadangi šuo neis apskūsti jo į artelės valdybą, tai jis saugus. Jam net malonu buvo, kai visu kūnu ėmė srūti prakaitas. Kokia tyla!.. Lyg jį būtų paguldę indo dugne ir iš viršaus užlieję želatina... Jo rankose bomba su laikrodžio mechanizmu, sprogimo laikas – nežinomas, bet tai jaudina ne labiau kaip žadintuvo tikslėjimas... „Mebijaus juosta“, juo dėtas, bemat ištirtų padėtį ir pasakytų:

– Tu, drauge, tipiškas pavyzdys tokio žmogaus, kuriam malonu versti priemones tikslu.

– Visiškai teisingai, – sutiktų jis.

– Bet argi taip svarbu atriboti priemones nuo tikslo?.. Turime jas naudoti kaip dera, pagal reikalą...

– Na, nusikalbėjai. Juk visą laiką negyvensi vertikaliai. Laikas gi eina horizontaliai. Tai visi žino.

– O jeigu pabandytum gyventi vertikaliai?

– Pavirstum mumija. Manai, kad ne?!

Vyras juokdamasis ėmė mautis nuo kojų batus. O juk iš tiesų laikas eina horizontaliai. Į batus pribiro smėlio, jis susimaišė su prakaitu – nebebuvo galima kentėti. Jis šiaip taip nusitraukė kojines ir atkišo jas į vėją. Kodėl visados ten, kur yra gyvulių, taip šlykščiai dvokia?.. Gerai būtų, kad gyvuliai kvėpėtų gėlėmis... Betgi ne, dvokia jo kojos... Nors tai ir paradoksalu, ši mintis kažkodėl jam buvo maloni. Kažkas yra pasakęs, kad visų skaniausia – siera iš savos ausies, ji skanesnė už sūrį... Na, gal taip ir nėra, bet juk sugedusių savo paties dantų kvapas iš tiesų kažkuo malonus – norisi jį traukti ir traukti be galo... Durys į lūšną buvo daugiau kaip ligi pusės užpustytos smėliu, ir jam ne tuoj pavyko pasižiūrėti į vidų. Gal čia seno šulinio griuvėsiai? Nieko nuostabaus, jei viršum šulinio būtų pastatyta trobelė – kad smėlis jo neužbertų. Tiesa, vargu ar čia yra vandens... Jis vėl pamėgino dirstelėti vidun, bet į nosį trenkė tikras šuns kvapas. Gyvulio kvapas stipresnis už filosofiją. Vienas socialistas sakydavo, kad jam miela korėjiečio siela, bet nepakenčiamas jo kvapas... Na gerai, jeigu laikas bėga horizontaliai, tegu nors parodytų jam, kaip greitai gali bėgti... Viltis ir nerimas... laisvės jausmas ir nekantravimas... Šios kančios – pačios sunkiausios. Jis užsidengė veidą rankšluosčiu ir atsigulė aukštiekninkas. Tas kvapas tikriausiai buvo jo paties, bet nors ir kaip būtų norėjęs pasakyti sau komplimentą, nebūtų galėjęs pavadinti jo malonių. Kažkas šliaužia koja... Sprendžiant iš eisenos, tai ne ispaniškoji muselė... Veikiausiai žemės vabalas – jis vos ne vos velkasi ant šešių silpnučių kojelių... Pažiūrėti ir tikrai tuo įsitikinti jis nenorėjo. Pagaliau jeigu netikėtai ir pasirodytų, kad čia ispaniškoji muselė, vargu ar panorėtų ją sugauti. Šiaip ar taip, aiškiai atsakyti į šį klausimą

nebūtų galėjęs. Vėjas nuplėšė jam nuo veido rankšluostį. Viena akimi jis pamatė spindinčią lyg auksas kopos keterą. Šlaitas iš lengvo kilo iki pat šitos auksinės linijos ir paskui staigiai dingo šešėlyje. Kažkokia nenusakoma įtampa buvo justis tokioje erdvės sandaroje, ir vyras net sudrebėjo – taip jį visą persmelkė žmonių ilgesys. (Taip, iš tikrųjų romantiškas gamtovaizdis... Būtent toks gamtovaizdis traukia pastaruoju metu jaunus turistus... Patikimos akcijos... Kaip patyręs žmogus, galiu garantuoti, kad ateity šis rajonas suklestės. Bet pirmiausia reikalinga reklama! Be reklamos nė musės neatlėks... Nežinoti – tas pat, kaip neturėti... Arba turėti brangakmenį ir užkasti jį žemėn. Tad ką gi daryti?.. Užsakyti išmaningam fotografui meninių atvirukų. Senais laikais meniniai atvirukai būdavo daromi tik tada, kai nuostabi vieta plačiai pagarsėdavo. O dabar – pradžioje atvirukai, ir tik paskiau sukuriamą nuostabi vieta. Tokia tvarka pasidarė dabar įprasta. Štai keletas pavyzdžių, prašom pasižiūrėti.) Vargšelis atvirukų pardavėjas, ketino pastatyti spąstus kitiems, bet pats pakliuvo į spąstus, o paskui susirgo ir mirė. Nors vargu ar jis buvo labai iškalbingas... Tikriausiai labai daug vilčių dėjo į šias vietas ir sukišo visus savo išteklius... Kokia gi tikroji šito grožio esmė?.. Gal tai fizinė gamtos harmonija ir tikslingumas arba atvirkščiai – įnirtingas gamtos priešinimasis žmogaus pastangoms ją pažinti. Iki vakar dienos jį tiesiog vėmti vertė vien pagalvojus apie tą gamtovaizdį. Ir jis piktai sau manė, kad duobė – iš tikrųjų tinkama vieta tokiam apgavikui kaip atvirukų pardavėjas. Bet kam reikia gyvenimą toje duobėje ir gamtovaizdį pastatyti vienas kitam kaip priešpriešą? Graži gamta anaipol nebūtinai turi būti kilniadvasiška žmogui. Pagaliau ir jo pagrindinė idėja traktuoti smėlį kaip stabilumo neigimą ne tokia jau beprotiška. 1/8 mm judėjimas. Pasaulis, kur egzistencija – būsenų grandinė... Kitaip tariant, jo grožis priklauso mirčiai. Mirties grožis, einantis per milžiniškos jo griau-namosios jėgos didybę, per jo paliktus griuvėsius... Ne, pala. Šitaip galima patekti į keblią padėtį, jeigu jam kas pasakys, kad būtent dėl to jis pačiupo ir nepaleidžia iš rankų bilieto į abu galus. Filmai apie

laukinius žvėris, filmai apie karą žavūs kaip tik tuo, kad nors jie tiek artimi tikrovei, jog net gali įvaryti širdies priepuolį, bet, išėjus iš kino, gatvėje tavęs laukia ši diena – tokia pat kaip ir vakarykščia... Koks kvailys eitų į kiną, pasiėmęs tikrais šoviniais užtaisytą šautuvą?.. Kas gali prisitaikyti prie gyvenimo dykumoje? Kai kurių rūšių pelės, vietoj vandens geriančios savo šlapimą, vabzdžiai, mintantys sušvinkusia mėsa, ir dar turbūt klajokliai, kurie žino tiktai, jog tėra bilietas į vieną galą. Jeigu iš pat pradžių būtum įsitikinęs, kad bilietas visados į vieną galą, tai galėtum ramiai sau gyventi ir tuščiai nemėgintum šliaužti, prisispaudęs prie smėlio lyg austrė prie uolos. O juk tie klajokliai net savo vardą pakeitė ir dabar vadinasi gyvulių augintojai... Taip, derėtų galbūt apie visa tai papasakoti moteriai... Reikėtų padainuoti jai dainą, nors kiek ir iškraipytu motyvu, smėlynų dainą, neturinčią nieko bendro su bilietu į abu galus... Geriausiu atveju jis tebūtų apgailėtinas mėgdžiotojas širdžių ėdiko, mėginančio sugauti moterį meškere, pastriegta kitu, nepaprastu gyvenimu. Nuo kojų iki galvos apžiręs smėliu, nepajėgdamas nė krustelėti, jis panašus į katę popieriniame maiše. Netikėtai kopos ketera užgeso... Viskas aplinkui nuniro tamson. Akimirką vėjas nutyko, ir tada, atgavęs jėgas, grįžo rūkas. Gal todėl taip staigiai ir nusileido saulė. ... Na, dabar į kelionę.

REIKIA suspėti pereiti visą kaimą, kol krepšių nešiotojai pradės darbą. Liko dar kokia valanda. Didesnio atsargumo dėlei sakykim – keturiasdešimt penkios minutės. Kyšulys, tarsi glėbdamas kaimą, daro didelį lankstą ir siekia įlanką, esančią į rytus nuo kaimo. Todėl per jį eina vienut vienas siauras keliukas. Bet tenai jau baigiasi skardingos uolos, riogsančios kyšulyje, – jos pažemėja ir pereina į neaukštas smėlio kopas. Palikes dešinėje mirgančius pro miglą kaimo žiburius ir traukdamas toliau tiesiai, pateksi kaip tik į tą vietą. Nuotolis... apie du kilometrus. Ten baigiasi kaimas, kur ne kur pasitaiko žemės riešutų sklypas, paskui vėl smėlis ir jokios gyvenvietės. O kai perkopsi kalvą, galėsi eiti keliu. Tai suvažinėtas molingas kelias, ir jeigu juo bėgsi kiek kojos neša, tai po penkiolikos minučių būsi ant plento. O ten jau viskas gerai. Ir autobusai vaikšto, ir žmonės normalūs. Trisdešimt minučių jam liko kaimui pereiti. Nužingsniuoti smėliu keturis kilometrus per valandą nelengva. Ne tiek dėl to, kad į smėlį klimpsta kojos, kiek dėl to, kad žengdamas turi daug padėti tuščių pastangų. O jei bėgsi, tik dar daugiau išseikvosi jėgų be reikalo. Geriausia turbūt eiti dideliais žingsniais. Bet smėlis, tarsi atsilygindamas už atimtas jėgas, nuslopina žingsnių garsą. O eiti ir nebijoti savo žingsnių garso – irgi didelis dalykas. Taip, tikrai didelis. Žiūrėk sau po kojomis!.. Parpulti nebaisu. Bet jei koja užklius už kupstelio ar pataikys į duobutę, – užsigausi kelį. Na, jei tik kelį užsigausi – tai niekis, bet jeigu imsi ir nugriūsi vėl į smėlio duobę, kas tada?! Aplinkui tamsa. Kiek aprėpia akys – padrikai sustingusios smėlio vilnys. Didžiules vilnis vagoja mažesnės, o šios savo ruožtu tarsi apsitraukusios smėlio ribuliais. Kaimo žiburiai, turėję būti orientyru, dingo už bekraščių vilnių keterų ir pasimato tik retkarčiais. Reikia eiti į priekį, intuityviai laikantis teisingos krypties. Bet nuolatos paaiškėja, kad padaryta ste-

bėtinai didelė klaida. Rasi todėl, kad, stengdamasis pamatyti kaimo žiburius, jis nesąmoningai vis ieško aukštų vietų. Na štai, vėl išklydo iš kelio! Reikia kairiau!.. Nuėjęs šitaip dar galą, atsidurtų pačiame kaime... Tris dideles kopas jau perlipo, o žiburiai beveik nė kiek ne arčiau... atrodo, jog vis suki ir suki ratus. Prakaitas temdo akis... Sustoti bent akimirką ir atsikvėpti visa krūtine. Moteris tikriausiai jau pabudo... Ką ji pamanė, kai, atmerkusi akis, pamatė, kad manės nėra?.. Nors vargu ar iškart pasigedo... Pamanė turbūt kad nuėjau už namo savo reikalu... Šįvakar moteris pavargusi... Nusistebėjo, kad pramiegojo ligi tamsos, ir skubiai nusimetė antklodę... Neatvėsęs nuo bučinių kūnas priminė, kas buvo tarp mūsų tą rytą... Grabaliodama ranka lempos, moteris tikriausiai nusišypsojo... Bet vis dėlto aš nesijaučiu niekuo jai skolingas ir neatsakau už jos šypseną. Ką praras moteris man dingus? Tik mažutį gyvenimo gabalėlį. Radijas ir veidrodis jai atstos mane. „Jūs man iš tiesų didelė paspirtis... Viskas pasikeitė nuo to laiko, kai aš nebe viena. Rytais galiu ramiai, neskubėdama triūsti po namus, ir darbą dabar baigiame kokiomis dviem valandomis greičiau... Manau, kad netrukus galėsiu paprašyti artelę kokio nors papildomo darbo, kurį galėčiau dirbti namie... Susitaupysiu pinigų... Ir galbūt nusipirksiu pagaliau radiją, veidrodį ar dar ką nors...“ (Radijas ir veidrodis... Radijas ir veidrodis...) Įkyri idėja – tarsi visas žmogaus gyvenimas susidėtų iš tų dviejų dalykų. Taip, radijas ir veidrodis tikrai turi kažką bendra: jie riša žmones. O galimas daiktas, jie atspindi begalinį troškimą prasismelkti į žmogaus egzistencijos esmę. Tiek to, kai tik išsikapstysiu, tuoj pat nupirksiu radijo imtuvą ir pasiūsiu jai. Išleisiu visus pinigus, bet nupirksiu jai patį geriausią tranzistorių. O štai veidrodį – nežinau, ar verta žadėti. Veidrodis čia greit suges... Jau po pusės metų atšoks amalgama, o po metų jis apsiblaus nuo smėlio, kuris visą laiką skraido ore... Kaip ir tas veidrodis, kurį ji turi dabar: jei matai jame vieną akį, tai nematai nosies, jei matai nosį, tai nematai burnos. Ne, turiu galvoj ne tik tai, kad veidrodis greit genda. Veidrodis skiriasi nuo radijo: kad jis galėtų būti ryšio priemonė, pirmiausia

reikalingas žmogus, kuris į ją žiūrėtų. Kokia nauda iš veidrodžio, jeigu jos niekas nepamatys? Pala, reikia pasiklausti!.. Lyg ir per ilgai jis vaikšto savo reikalais... O gal?.. Tai apgavikas, vis dėlto pabėgo... Įdomu, ar ji pakėlė triukšmą?.. Apstulbinta, prislėgta?.. O gal tik sau tyliai verkia?.. Tiek to, nors ir ką ji darytų – nebe mano kaltė. Juk tu pats nepripažinai, kad veidrodis būtinai reikalingas... Aš kažkur apie tai skaičiau... Dabar, rodos, labai dažnai žmonės bėga iš namų?.. Taip yra, mano manymu, todėl, kad gyvenimas itin sunkus, o gal ir ne vien dėl to... Tenai kaip tik ir buvo rašoma apie vieną anaipol ne vargingą valstiečių šeimą. Ir žmonės jie išgijo, ir mašinų įsitaissė, ir ūkį tvarkė, rodos, neblogai, o vyresnysis sūnus spjovė į viską ir pabėgo iš namų. Neblogas, darbštus buvo vaikinai. Tėvai galvą suko – ko gi jis taip netikėtai pabėgo? Kaimo žmonės stipriau jaučia savo pareigą, jiems rūpi išsaugoti savo gerą vardą. Todėl tikriausiai turėjo būti kokių nors ypatingų priežasčių, kad paveldėtojas paliktų namus...

– Taip, žinoma, pareiga yra pareiga...

– Na, jei neklystu, kažkas iš giminių surado vaikina ir mėgino sužinoti, kodėl jis taip pasielgė. Pasirodė, jis bėgo ne su moterim, jį išginė iš namų ne meilės nuotykiu ir ne skolos – iš viso nebuvo jokios ypatingesnės priežasties. Tad koks gi reikalas?.. Tai, ką pasakė vaikinai, tiesiog neturi jokios prasmės. Pagaliau ir jis pats gerai nežinojo, kaip paaiškinti savo poelgį, tik tepasakė, kad nebegalėjęs ilgiau kentėti.

– Ir tikrai, yra gi neišmanėlių...

– Bet, gerai pagalvojus, tą vaikina galima suprasti. Kas iš tiesų yra valstietis? Jeigu jis dirba kiek pajėgdamas ir didina savo sklypą, tai jam tik dar padaugėja darbo... Jo sunkus darbas niekados nesibaigia, ir vienintelis dalykas, jam tenkantis, – tai tik dar sunkesnio darbo našta... Tiesa, valstietis gauna atpildą už savo triūsą – ryžių ir bulvių derlių. Ko gi jam dar bereikia? Su valstiečio darbu mūsų smėlio kapsymo nė lyginti negalima. Juk tai tas pat, kaip tvenkti akmenimis upe pragare, – velniai vis vien išsvaidys akmenis.

- O kaip baigiasi ta istorija apie upę pragare?
- Niekaip... O tas, kad ji niekaip nesibaigia, ir yra bausmė už nuodėmes!
- O kur pasidėjo tas vaikinai, kur turėjo paveldėti ūkį?
- Jis viską iš anksto apsvarstė ir tikriausiai dar būdamas namie susirado darbą.
- Na ir?..
- Na ir ėmė ten dirbti. .
- O toliau?
- Toliau? Algų dienomis gaudavo tikriausiai savo pinigus, o šventadieniais apsivilkdavo švariais marškiniais ir eidavo į kiną.
- O paskui?
- Sunku pasakyti, reiktų paklausti patį vaikiną. – Bet kai susitaupe pinigų, tikriausiai nusipirko radiją... ...Na va, pagaliau užsiropštė. Nors turbūt dar tik pusiaukelė... Ne, apsiriko... Čia jau lygi vieta... Taip, bet kur dingo žiburiai?.. Jis ėjo toliau ant nuomonės... Rodės, tai didžiulės kopos viršūnė... Tad kodėl gi iš čia nematyti žiburių? Pagalvojus, kad ištiko nesėkmė, jam pakirto kojas. Patingėjo – štai ir susilaukė. Nušliuozė stačiu šlaitu, nežinodamas gerai kur. Loma pasirodė esanti didesnė, negu jis manė. Ji buvo ne tik gili, bet ir plati. Be to dar, daugiaaukštės smėlio vilnys čia buvo suvirtusios bet kaip ir kliudė pasirinkti teisingą kryptį. Bet vis vien niekaip negali susigaudyti, kodėl nesimato žiburių... Jei ir nuklydo iš kelio, tai ne daugiau kaip puse kilometro į vieną ar į kitą pusę. Jį visą laiką traukė kairėn, gal dėl to, kad vengė kaimo. Juto, kad turi ryžtis pasukti į dešinę, jei nori priartėti prie žiburių... Greitai rūkas išsisklaidys, sužibės žvaigždės... Šiaip ar taip, norint greitai apžiūrėti viską aplink, geriausia užlipti ant kopos, aukštesnės už kitas... Vis dėlto nesuprantama... Visiškai nesuprantama, kodėl moteris taip prisirišusi prie tos upės pragare... Juk žodžiai „tėvynės meilė“, „pareiga“ prasmingi tik tada, kai kažką prarandi jų atsižadėdamas, atsisakydamas. Ką galėtų prarasti ši moteris? (Radijas ir veidrodis... Radijas ir veidrodis...) Im-

tuva jis jai, žinoma, nusiųs... Bet ar rezultatas nebus priešingas: ar neprarado ji daugiau, nei gaus? Nebebus, pavyzdžiui, vonių, kurias ji mėgo taip ceremoningai man taisyti. Ji net neskalbdavo, kad tik man liktų vandens nusiprausti. Teškendavo šiltą vandenį man tarp kojų ir susirietusi garsiai juokdavosi, lyg ne ji mane, o aš ją maudyčiau. Dabar nebeteks taip juoktis. Ha, atsikratyk iliuzijomis... Tarp manės ir tavęs nuo pat pradžių nebuvo jokios sutarties. O jei nebuvo sutarties, tai negali būti nė kalbos apie sutarties sulaužymą. Be to dar, negalima sakyti, kad ir manės paties tai nė kiek nepalietė. Pavyzdžiui, kvapas, kuriuo trenkė prasta, lyg iš mėšlo išvaryta degtinė, gaunama kartą per savaitę... tavo tvirtos, standžios šlaunys... gėdos jausmas, kai aš paseilėtu pirštu krapštydavau smėlį nelyginant sukepusią gumą... Ir tavo drovus šypsnyš, nuo kurio visa tai atrodydavo išties nepadoru... Ir daug dar kas. Sudėjus viską draugėn, susidaro nemaža. Tikėk netikėk, o kas tiesa, tai tiesa. Vyras labiau negu moteris linkės teikti reikšmės smulkmenoms. O jei pasvarstysi, kaip pasielgė su manimi kaimas, – tai man padaryta neapsakoma skriauda. Palyginti su tuo, mano santykiai su moterimi – gyvi niekai. Bet jiems jis anksčiau ar vėliau atsisteis už viską su kaupu... Jis, tiesa, dar nežino, kokį trenkti smūgį, kad būtų skaudžiau... Gal padegti kaimą, ar apnuodyti šulinius, ar pridaryti spąstų ir po vieną sumesti į smėlio duobes visus, kas tik kaltas dėl jo negandų, – taip naiviai jis pradžioje įaudrino savo vaizduotę ir save kurstė. Bet dabar, kai pasitaikė proga įvykdyti, ką buvo sumanęs, jis nebegalėjo taip vaikiškai svajoti. Be to, ką gali padaryti vienas žmogus? Nėra kitos išeities, kaip griebtis įstatymo. Tiesa, šiuo atveju yra pavojus, kad įstatymas gali nesuprasti, kaip baisu ir žiauru visa tai, kas įvyko... Gerai, pirmiausia nedelsdamas pranešiu apie viską nors vietos policijai. Taip, buvo pagaliau dar vienas dalykas... Pala! Koks čia garsas?... Ne, tylu... Gal tik pasivaideno. Bet kurgi dingo kaimo žiburiai? Net jeigu jų nematyti už aukštų kopų, vis vien tai baisu. Galima įsivaizduoti, kas atsitiko: mano vairas iš įpratimo suka vis į kaire, tad aš nuėjau per daug toli kyšulio pusėn, ir kaimą užstojo kaž-

kokia aukšta uola... Nėra ko gaišti... Nuspręsta. Pamėginsiu pasiduoti į dešinę. ...Na, ir pagaliau nenorėčiau, kad tu užmirštum dar vieną dalyką. Atmeni, tu juk neatsakei man į vieną klausimą. Tąsyk dvi dienas iš eilės pliaupė lietūs. Kai lyja, nuoslankos būna labai pavojingos, bet užtat smėlis beveik visai nelekia. Pirmą dieną mes padarėm šiek tiek daugiau nei paprastai ir todėl rytojaus dieną galėjom atsikvėpti. Naudodamasis ilgai lauktu poilsiu, aš nusprendžiau žūt būt išsiaiškinti tiesą. Atkakliai, tarsi lupčiau nuo kūno piktsašius, nusprendžiau atkasti tiesą, nors ir kažin kokia kaina sužinoti, kodėl tu gyveni toje duobėje. Aš pats stebėjausi savo atkaklumu. Iš pradžių tu juokdamasi vis stojaisi nuoga po lietaus čiurkšlėmis, bet galiausiai, prispirta atsakyti, pravirkai. Ir ėmei pasakoti, kad negali išeiti iš čia tik todėl, kad čionai žuvo vyras ir vaikas, užnešti kartu su vištide per taifūną. Jeigu taip, tave iš tikro galima suprasti. Priežastis visai įtikinama, ir aišku, kodėl iki tol tu vengei apie tai kalbėti. Man norėjosi tikėti tavimi. Ir aš sumaniau kitą dieną nuvogti kiek laiko nuo miego ir paieškoti žuvusiųjų. Dvi dienas kasiau tavo nurodytoje vietoje. Bet neradau ne tik palaikų, bet ir jokių sugriautos vištidės pėdsakų. Tada tu parodei kitą vietą. Bet ir tenai nieko neradau. Tu vedei mane vis į naujas ir naujas vietas. Devynias dienas tuščiai ieškojau penkiose vietose. Ir tada vėl, kone verkdamas, tu ėmei teisintis. Pasakei, kad namas tikriausiai stovėjo kitoje vietoje, kad, be paliovos slegiamas smėlio, jis galbūt pasislinko ir pasikreipė, o tarsi ir pati duobė jau nebe ten, kur buvo anksčiau. Gal ir vištidė, ir vyro bei vaiko palaikai guli po stora smėlio siena, skiriančia šitą namą nuo gretimo, o labai galimas daiktas, kad jie atsidūrė dabar kaimyno duobėje. Teoriškai tai įmanoma. Bet tavo liūdnas, apatiškas veidas aiškiai bylojo, kad tu ne tiek norėjai apgauti mane, kiek iš pat pradžių nenorėjai pasakyti tiesos. Ir apskritai tu kalbėjai apie žuvusiuosius tik todėl, kad norėjai išsisukti nuo atsakymo. Aš jau tiesiog nebeturėjau jėgų pykti. Ir nusprendžiau nebesukti galvos, kas kam skolingas. Man regis, kad ir tu turėjai tai suprasti... Kas čia!.. Vyras iš baimės parkrito ant žemės... Viskas įvyko pernelyg grei-

tai, jis nieko nesusigaudė... Priešais jį netikėtai išniro kaimas!.. Jis, matyt, lipo tiesiai į kopą, stūksančią palei pat kaimą... Ir tą akimirką, kai prieš akis atsivėrė visa panorama, jis pasimatė besąs pačiame kaime... Nespėjus nė atsipeikėti, visai šalia, už pinučių, sulojo šuo. Tuoju atsiliepė kitas, paskui dar ir dar – kaip grandininė reakcija. Juodoje tamsoje į jį slinko, šiepdami iltis, visa ruja šunų. Jis išsitraukė virvę, prie kurios buvo pririštos žirklys, ir pasileido bėgti. Jam nebuvo ko rinktis. Beliko viena – trumpiausiu keliu perbėgti per kaimą.

ŽMOGUS bėgo. Pro šalį šmėkščiojo blausiais žiburiais namai, čia jį praleisdami, čia užkirsdami kelią. Atsidavė vėju, kuris švilpdamas veržėsi krūtinėn pro siaurą gerklės angą... Atsidavė rūdimis... Pavojingas numeris ant plono stiklo, iš kurio beregint gali telikti šukės. Per daug jau vėlu tikėtis, jog smėlio nešiotojai dar neišėję iš namų, ir per anksti tikėtis, jog jie bus pasiekę pakrantę. Pikapas, rodos, dar nenuvažiavo. Nejaugi jis galėjo neišgirsti į taip nežmoniškai tarškiant dvitakčio motoro per kilometrą nuo čia. Padėtis bjauri. Netikėtai iš tamsos išsiritu juodas kamuolys. Sprendžiant iš garsaus šniokštavimo, tai tikriausiai didelis šuo. Matyt, neišmokytas pulti, nes prieš kibdamas pradėjo garsiai loti. Vyras šmaukštelėjo jam virve su pririštomis žirklėmis ir pataikė. Gailiai inkšdamas, šuo dingo tamsoje. Laimė, išplėšė tik skiautę iš kelnių. Vyras per daug smarkiai užsimojo, kojos susipynė, ir jis parkrito, persivertė, bet tučtuoju pašoko ir bėgo toliau. Bet pasirodė, kad šuns būta ne vieno, jų penki ar šeši. Išgąsdinti pirmojo nesėkmės, jie, garsiai lodami, zujo aplink jį, taikydami pulti. Galbūt tas pats rudis iš apgriuvusios lūšnos siundė juos iš paskos. Sugniaužęs virvę už kokių penkiasdešimt centimetrų nuo galo, jis ėmė iš visų jėgų sukti ją virš galvos. Šitaip apsigynęs nuo šunų, peršoko per krūvą kapotų kriauklių, leidosi siauru taku tarp pinučių, perbėgo kažkokį kiemą, kur ant žemės džiūvo šiaudai, ir pagaliau išlėkė į platų kelią. Dar truputis – ir kaimas baigsis! Palei kelią ėjo siauras griovys. Iš jo staiga išlindo du vaikai – matyt, brolis ir sesuo. Jis pamatė juos per vėlai. Truktelėjo virvę, kad žirkles jų neužkliudytų, bet nepavyko, ir visi trys nulėkė į griovį. Griovio dugnu buvo nutiestas latakas. Sutraškėjo medis. Vaikai suspigo... Velniai rautų, ko jie taip staugia!.. Iš visų jėgų jis atstūmė juos ir išlipo. Ir tą akimirką kišeninių žibintėlių spinduliai, trys pluoštai iš eilės, užkirto jam ke-

lią. Suskambo varpas. Garsiai verkė vaikai... Šunys tebelojo... Nuo kiekvieno varpo dūžio skaudžiai gniaužėsi širdis. Begalės vabzdžių kaip ryžių grūdai ėmė šliaužti iš atsivėrusių porų. Vienas kišeninis žibintėlis, matyt, turėjo įtaisą šviesai koncentruoti – jo spinduliai čia pasiskleisdavo, čia ūmai smigdavo lyg plona įkaitusi adata. Gal pulti tiesiai ant jų ir išspardyti į šalis?... Jeigu pasiseks prasiveržti, tai veikiausiai jis bus už kaimo... Teks jam gailėtis ar ne – viską nulems šita akimirka... Na, gana delsti!.. Kitaip bus vėlu... dar kiek, ir persekiotojai gali atsidurti užpakaly – tada po visko! Kol jis dvejojo, žibintėliai ėmė jį supti, tviekdami iš dešinės ir iš kairės ir vis artėdami. Vyras stipriau suspaudė virvę ir visas įsitempė, bet niekaip negalėjo pasiryžti. Kojų pirštai vis giliau lindo į minkštą žemę. Padidėję tarpai tarp žibintėlių pilni žmonių šešėlių. Kiek jų? O šalikelėje tarsi duobės kontūrai – ak, ne, tai pikapas. Jeigu jis prasiverš į priekį, jį sučiups iš užpakalio. Už nugaros išgirdo tapsint tolyn vaikus – jie nebeverkė. Toptelėjo beprotiška mintis: sučiupti juos ir prisidengti lyg skydu! Jie bus įkaitai, ir jis neleis tiems niekšams prisiartinti! Bet kai pasisuko, ketindamas griebti juos, pamatė tykančius naujus žiburius. Kelias užkirstas! Tarsi paleista spyruoklė, jis šovė atgal ir kiek kojos neša pasileido tuo pačiu keliu, kuriuo čia atėjo. Bėgo beveik nesąmoningai, tikėdamasis rasti vietą, kur galėtų perlipti kopą – kyšulio tęsinį. Šaukdamas jį vijosi, rodės, visas kaimas. Nuo pernelyg didelės įtampos jam pakirto kojas, lyg būtų ištrauktos sausgyslės. Tačiau, gal dėl to, kad persekiotojai buvo užklupti netikėtai, jam vis dar sekėsi neprisileisti jų per daug arti, ir jis galėjo retkarčiais atsigręžti ir pasižiūrėti, kur jie. Kiek jis nubėgo?... Jau persirito per keletą kopų. Ir kuo daugiau jis eikvojo jėgų, tuo jam stiprėjo nujautimas, kad viskas perniek, kad bėga vietoje lyg sapne. Betgi dabar ne laikas svarstyti, kaip efektyviai jis eikvoja jėgas. Burnoje atsirado su medum susimaišiusio kraujo skonis. Norėjo nusispjauti, bet seilės buvo tautos ir išspjauti nepavyko. Reikėjo iškabinti pirštu. Varpas tebeskambėjo, bet iki jo buvo jau didelis tarpas, ir retkarčiais garsas visai išnykdavo. Šunys irgi atsiliko ir lojo kažkur

toli. Vyras girdėjo tik savo paties alsavimą – tarsi džirinimą dilde į metalą. Persekiotojų žibintėliai – visi trys, – dabar išsidėstę vorele ir linguodami aukštyn žemyn, rodos, neartėjo, bet ir netolo. Ir bėgliui, ir vijikams buvo vienodai sunku bėgti. Dabar nugalės tas, kas ilgiau ištvers. Bet tai menka paguoda. Gal nuo pernelyg ilgos įtampos valia palūžo, apėmė silpnumas – noras, kad greičiau apleistų jėgos. Pavojingas simptomas... Bet kol jis dar suvokia šį pavojų, dar nieko... Batai pilni smėlio, pirštus gelia. Atsigręžė. Persekiotojai, atsilikę per septyniasdešimt – aštuoniasdešimt metrų, bėga kiek į dešinę. Kodėl jie pasidavė į šalį? Stengėsi turbūt aplenkti aukštas vietas, va taip ir išėjo. Rodos, ir jie baisiai pavargę... Juk sakoma, kad persekiotojas pavargsta greičiau. Jis akimirka nusiavė ir pasileido basas... Jeigu įsigrūstų batus į kišenes, jie kliudytų, tad užsikišo juos už diržo. Atsikvėpęs vienu gaištu užlėkė į gana stačią įkalnę. Jeigu taip seksis, tai jis, ko gero, pabėgs nuo tų bjaurybių... Mėnulis dar nebuvo patekėjęs, bet nuo žvaigždžių šviesos viskas aplink margavo tamsiomis ir šviesiomis dėmėmis, aiškiai buvo matyti tolimų kopų keteros. Jis bėgo, regis, į kyšulį. Vėl vairas traukia į kairę. Vos tik jis paketino sukti kita linkme, staiga pats suvokė, kad tada sumažės nuotolis tarp jo ir vijikų. Ūmai suprato jų planą ir išsigando. Taip, pradžioje atrodė, kad jų kelias nevykusiai pasirinktas, o iš tikrųjų jis buvo gerai apgalvotas: jie stengėsi prispeisti jį prie jūros. To nežinodamas, jis visą laiką buvo jų rankose. Pagalvojęs suprato, kad ir kišeniniais žibintėliais vijikai jam tik rodo, kur esą, vadinas, ne be reikalo jie ir vienodo nuotolio laikosi – nei artėja, nei tolsta. Ne, pasiduoti dar anksti. Kažkur turi būti kelias į uolas, ir jei nebus kitos išeities, galima bus jūra apiplaukti kyšulį. Reikia atsikratyti bet kokiomis dvejonėmis – tam pakanka tik įsivaizduoti, kaip jį sučiups ir grąžins atgal į duobę. Už ilgos lėkštos įkalnės – status nuolydis... Už stačios įkalnės – ilgas lėkštas nuolydis... Žingsnis, dar žingsnis – tarsi karoliai, veriami vienas prie kito, – kantrybės išbandymas. Akimirką varpas nutilo. Neįmanoma suprasti, ką jis girdi – vėjo kauksmą ar jūros šniokštimą, o gal tik spengia ausyse. Užkopęs

į vieną aukštumą, atsisuko. Persekiotojų žiburiai dingo. Palaukė valandėlę – nesirodo. Puiku. Nejaugi pavyko pasprukti nuo jų? Sušvitus vilčiai, smarkiau ėmė plakti širdis. Jeigu tas tiesa, tai ilsėtis jam dabar juoba nederą... Kvėptelti dar sykį – ir pirmyn, iki sekančios kopos! Bet kažkodėl labai sunku bėgti. Kojos pasidarė sunkios. Ir sunkumas kažkoks keistas. Jis ne tikrai jautė jį – kojos iš tiesų ėmė grimzti į smėlį. Lyg būtų sniegas, pagalvojo jis, o kojos iki pusės blauzdų jau buvo smėlyje. Išsigandęs jis pamėgino ištraukti vieną koją, bet kita įklimpo iki kelio. Kas čia yra?.. Jis girdėjo, kad yra smėlynų, praryjančių žmonių... Kaip įmanydamas stengėsi išsikapstyti, bet kuo labiau plūkėsi, tuo giliau grimzdo. Kojos nuklimpo jau beveik iki šlaunų. O gal čia spąstai?! Jie ir atginė jį ne prie jūros, o būtent čionai!.. Jie tiesiog nori jį pražudyti, nė nesistengdami sugauti!.. Tai visų geriausias būdas nužudyti be pėdsako... Fokusininkas su savo skarele nebūtų mikliau padaręs... Dar vienas vėjo šuoras – ir jis visas nunirs į smėlį... Ir tada jo nesuras nė policijos šuo, gavęs konkurse pirmąją premiją... Tie niekšai dabar jau tikriausiai nepasirodys!.. Jie nieko nematė, nieko negirdėjo... Kažkoks kvailys, nevietinis, pats paklydo ir dingo... Ir visi, bjaurybės, išsisuks, nė rankų nesusitepę... Skęstu... Skęstu... Štai jau iki juosmens smėlyje... Ką daryti?.. Jeigu pavyks padidinti sąlyčio su smėliu plotą, tai kūno slėgimas į kiekvieną tašką sumažės, ir jis turbūt nustos grimzdes... Išskėtęs rankas užgulė smėlį krūtine... Tačiau buvo vėlu. Nors jis gulėjo ant pilvo, apatinė kūno dalis stingsojo vertikaliroje padėtyje. Jam gėlė strėnas, ir jis ilgiau nebegalėjo išverti susilenkęs stačiu kampu. Pagaliau kiekvienas, net ištreniruotas sportininkas neįstengtų ilgai išbūti tokioje padėtyje. O kaip tamsu... Visas pasaulis užmerkė akis ir užsikimšo ausis... Nudvėsi čia, ir niekas nė nepažvelgs į tavo pusę! Baimė, kirbėjusi giliai gerklėje, ūmai prasiveržė. Vyras išsižiojo ir sustaugė kaip gyvulys:

– Gelbėkit! Nuvalkiotas žodis!..

Na ir tegu nuvalkiotas... Prie mirties slenksčio ne originalumas galvoj. Žūt būt gyventi – net jeigu jo gyvenimas bus lygiai kaip visų

kitų – tarsi pigus sausainis, iškeptas toje pat formelėje! Greit smėlis pasieks krūtinę, smakrą, nosies galą... Gana! Užteks! Gelbėkit!.. Prižadu ką tik norit!.. Maldauju, gelbėkit!.. Maldauju! Vyras neištvėrė.

Pradžioje jis tik verkšleno, paskui ėmė raudoti pasikūkčiodamas. Apimtas siaubo, jis suprato, kad viskas baigta. Dabar vis vien – niekas jo nemato... Gaila, žinoma, kad visa tai vyksta be reikiamos tokiomis atvejais procedūros... Pasmerktasis myriop gali palikti savo užrašus... O čia kiek nori stauk... niekas neišgirs. Blogai! Jis nelabai tenustebo, kai už jo staiga pasigirdo balsai. Jis buvo nugalėtas. Gėdos jausmas perdegė ir virto pelenais lyg laumžirgio sparnelis, paliestas ugnies.

– Ei, griebkis!

Žemyn nušliuozė ilga lenta ir įsirėmė jam į šoną. Šviesos spindulys nubrėžė tamsoje ratą ir nušvietė lentą. Vyras šiaip taip pasuko liemenį į tą pusę, kur girdėjosi balsai, ir gailiai paprašė:

– Atleiskite, gal jūs ištrauktumėt mane šia virve...

– Kaipgi, juk jūs ne kelmas – neišrausim...

Kiti nusijuokė. Sunku tiksliai pasakyti, bet tenai kokie penki ar šeši žmonės.

– Pakentėkite dar truputį, jau nuėjo kastuvų... Atsiremkite alkūnėmis į lentą, ir viskas bus gerai... Jis pakluso: atsirėmė alkūnėmis į lentą ir suėmė delnais galvą. Plaukai sušlapo nuo prakaito. Jis nieko nejautė, tik norėjo kuo greičiau išsivaduoti iš tos žeminančios padėties.

– O žinot... Jums dar pasisekė, kad mes bėgom iš paskos. Čia toks liūnas – šunys, ir tie arti neina... Jums grėsė didelis pavojus... Gerai jau nežinau, kiek žmonių, nieko nenumanydami, užklydo čia ir nebegrižo... Čionai, už kalnų, rami vieta, tai ir pripusto smėlio... Žiemą pridumia sniego... Ant jo vėl smėlio... Paskui vėl sniego ir taip šimtus metų – kaip gerai neiškepusi sluoksniuota vaflių... Taip mums sakė buvusio artelės pirmininko sūnus, tas, kur išvažiavo į miestą mokytis... Įdomu, ar ne?.. Jei pamėgintum nusikasti iki dugno, gal surastum ką nors vertinga. Kam jis visa tai kalba?! Ir tokia mina, lyg pats būtų šva-

rutėlis, niekuo nedėtas. Kam tie postringavimai?.. Kur kas labiau dabar pritiktų iš jo pasišaipyti... Arba jau verčiau tegu sau eina ir palieka jį vieną su prarastomis viltimis... Kažkoks sujudimas – matyt, atneša kastuvus. Trys vyrai, prisitaisė prie padų lentas, vos ne vos išlaikydami pusiausvyrą, atokiau nuo jo ėmė kasti smėlį aplinkui. Sluoksnį po sluoksniu. Ir svajonės, ir gėda, ir neviltis – viskas buvo palaidota po tuo smėliu. Ir jis nė kiek nenustebo, kai jį suėmė už pečių. Jei palieptų, jis galėtų nusismaukti kelnes ir jų akivaizdoj išsytuštinti. Dangus nusigiedrijo – dabar tikriausiai pasirodys mėnuo. Kokia mina sutiks mane moteris?.. Vis vien... Dabar jį gali čaižyti kiek nori – jis turi kentėti.

ŽMOGŲ aprišo per pažastis virve ir tarsi krovinį vėl nuleido į duobę. Niekas nepratarė nė žodžio. Atrodė, kad ją laidoja. Duobė gili, tamsi. Mėnesiena aptraukė kopas plonu blizgančiu šilku; vėjo išrašytus ornamentus, netgi pėdas ji pavertė raibuliuojančiu, rievėtu stiklu. Ir tik duobė nenorėjo įsilieti į šį peizažą – ji skendėjo tamsoje. Bet visa tai jam nepadarė jokio įspūdžio. Kai pakėlė galvą ir pasižiūrėjo į dangų, iškart ėmė pykti širdis ir suktis galva – taip mirtinai buvo pavargęs. Šitoj neperžvelgiamoj tamsoj moteris dūlavo kaip dar juodesnė dėmė. Jos prilaikomas, jis vos nukeblino iki guolio, bet pačios moters kažkodel nematė. Ir ne tik tai jos – viskas aplinkui išskido lyg rūkuose. Net nuvirtęs ant čiužinio, jis vis dar bėgo per smėlį... Ir miegodamas bėgo. Miegojo neramiai. Aiškiai prisiminė leidžiamų ir keliamų krepšių girgždesį, tolimų šunų lojimą. Žinojo, kad moteris grįžo vidurnaktį pavalgyti ir užsidegė lempą, stovinčią prie jo guolio. Bet visiškai pabudo tik pasikėlęs atsigerti. Padėti moteriai neturėjo jėgų. Užsidegė lempą ir užsirūkė, išsiblaškęs apsidairė aplink. Storas, bet miklus voriuukas ėmė bėgioti apie lempą. Jei būtų drugys – jis nesistebėtų, bet kad šviesa traukia vorą – keista. Jau norėjo prikišti prie jo degančią cigaretę, bet apsigalvojo. Voras sekundinės rodyklės tikslumu suko ratus apie lempą penkiolikos–dvidešimties centimetrų atstumu. Gal ne tik šviesa ją traukia? Ne, jis pagaliau sulaukė, kada prie žiburio atlėkė ir naktinis drugys. Keletą kartų atsitrenkė į lempos stiklą, ir stambus jo šešėlis atsimušė lubose, paskui jis nukrito ant metalinio stovo ir nebejudėjo. Kažkoks keistas drugys – labai šlykštus. Jis prispaudė ją cigarete. Nerviniai centrai buvo paraližuoti, ir jis numetė tebesiraitantį vabzdį ant to takelio, kur bėgiojo voras. Kaip jis ir numatė, kilo drama. Akimirksniu voras pašoko ir įsikibo į dar gyvą drugį. Paskui vėl ėmė sukti ratus, vilkdamas savo auką, dabar

jau nejudančią. Tikriausiai mėgaujasi, iš anksto gardžiuojasi sultingu drugiu. Jis nė nežinojo, kad yra tokių vorų. Kaip protinga vietoje voratinklio naudotis lempa. Nurezgęs voratinklį, gali tik laukti, kada į jį kas įklius, o su lempa galima pačiam prisivilioti auką. Tam reikalingas vien tinkamas šviesos šaltinis. Gamtoje, deja, tokių nėra. Mėnulis ar miškų gaisrai vargu ar tam tiktų. O gal šis voras priklauso kažkokiai naujai rūšiai, kuri išsiugdė savus instinktus, evoliucionuodama įkandin žmogaus?.. Paaiškinimas turbūt neblogas... Tačiau kaip tada paaiškinti, kad lempos šviesa traukia plaštakes?.. Drugys – kas kita, vargu ar lempos šviesa padeda tiems vabzdžiams išsilaikyti. Bet vėlgi – šitas reiškinys juk atsirado tada, kai pasirodė dirbtinė šviesa. Įrodymas – kad ir tas, jog drugiai nesusirinko į pulkus ir neišskrido į mėnulį. Būtų dar suprantama, jeigu tokį instinktą turėtų kokia nors viena vabzdžių rūšis. Betgi jis bendras visiems drugiams, kurių yra dešimtys tūkstančių rūšių. Vadinas, tai kažkoks aiškus, nekintamas dėsnis. Dirbtinės šviesos sukeltas aklas, pašėlęs sparnelių plakimas. Paslaptingas ryšys tarp šviesos, vorų ir drugių... Jeigu dėsnis gali reikštis taip neprotingai, tai kuo gi tada tikėti? Vyras užsimerkė... Ėmė plaukti blausūs atšvaitai... Kai jis norėjo juos sučiupti, jie ėmė blaškytis ir dingo... Lyg ispaniškųjų muselių šešėliai smėlyje... Jį pabudino rauda.

– Ko verki? Moteris, stengdamasi nuslėpti sumišimą, skubiai atsisistojo.

– Atleiskite... Norėjau išvirti jums arbatos... Jos duslus, verksmingas balsas vyrą apstulbino. Kai ji pasilenkė ir ėmė kurti krosnelę, jos nugara keistai virpčiojo, ir jis ilgai negalėjo suprasti, kas jai yra. Jis sunkiai gaudėsi – tarsi tingiai sklaidė apipelėjusios knygos puslapius. Bet dar gerai, kad galima verstti puslapius. Ūmai jam baisiai pagailo savęs.

– Nepasisekė...

– Taip...

– Ir kaip kvilai viskas sužlugo. – Bet juk niekam nepavyko... dar nė karto...

Ji kalbėjo pro ašaras, bet jos balsas skambėjo gana tvirtai, tarsi ji būtų teisinus ir aiškinus jo nesėkmę. Šiaip ar taip, jaudinanti užuojauta. Būtų per daug neteisinga į ją neatsiliepti.

– Gaila vis dėlto... Aš jau buvau nusprendęs, jei pavyks pabėgti, tuojau nupirksiu ir atsiųsiu tau radiją...

– Radiją? – Tu juk seniai apie ją svajoji.

– Kam gi, nereikia... – moteris kalbėjo droviai, lyg atsiprašinėdama. – Gerai padirbėjusi, galėsiu nusipirkti ir čia... Jeigu išsimokėtinai, tai pirmam įnašui pinigų tikriausiai užteks.

– Taip, žinoma, jeigu išsimokėtinai...

– Kai vanduo sušils, nusimaudysim? Netikėtai jam pabudo liūdesys, pilkas it aušra... Reikia laižyti kits kitam žaizdas. Bet jei amžinai laižysi amžinai negyjančias žaizdas, tai ir liežuvis sudils.

– Na gerai, nereikia guosti... Negi visą gyvenimą guosies... Ten vienas gyvenimas, čia – kitas, ir visada atrodo, kad kitam saldžiau gyventi... Visų baisiausia – galvoti: o jei gyvenimas va taip slinks ir toliau?... Kas čia per gyvenimas? Šito juk niekas nežino... Ech, verčiau apsiversti darbu ir negalvoti apie tai...

– Nusimaudysim?... Moteris tai pasakė, lyg norėdama jį padrąsinti. Švelniai, raminaimai. Vyras iš lėto ėmė segiotis marškinius, mautis kelnes. Jis visas, nuo galvos iki kojų, buvo smėlinas. (Ką dabar veikia anoji, kita?) Visa, kas buvo iki vakar dienos, atrodė lyg tolimesnė praeitis. Moteris ėmė muilinti rankšluostį.

III dalis

SPALIS. Vasara vis dar nenori pasitraukti ir per dieną taip įkaitina smėlį, kad basas ant jo nė penkių minučių neišstovėsi. Bet vos tik nusileidžia saulė, drėgnas šaltis ima smelktis pro skylėtas sienas ir židinių galima įkurti tik išdžiovinus atidrėkusius pelenus. Rytą ir vakare tykiu oru dėl staigių temperatūros šokinėjimų pakyla rūkas, panašus į drumstą upe. Vyras padarė už trobos spąstus varnoms gaudyti. Pavadino juos „Viltimi“.

Spąstai buvo labai paprasti, pritaikyti spęsti smėlyje. Išrausė gana gilią duobe ir užkasė ten medinę statinaitę. Trys pleištukai, didumo sulig degtuku, laiko pakeltą dangtelį, kiek mažesnį už statinaitę. Prie kiekvieno pleištuko pririštas plonas siūlas. Tie prakišti pro skylute dangtelio viduryje ir sujungti su viela, esančia lauke. Ant vielos galo užmautas jaukas – džiovinta žuvis. Visas įtaisinys rūpestingai užbertas smėliu, lauke, nedidelėje smėlio duobutėje, paliktas tik jaukas. Vos tik varna kaptelės jauką, beregint nulėks kuoliukai, dangtelis nukris ant statinaitės dugno, ir viską užpils smėlis, ir varna gyva palaidota... Keliskart išbandė savo įtaisinį. Veikia be jokių sutrikimų... Jis jau aiškiai matė nelaimingą varną, kurią taip greitai užbers smėlis, kad ji nespės nė sparnais plastelėti.

...Jeigu pasiseks sugauti varną, galima bus parašyti laišką ir pririšti jai prie kojos... Bet, žinoma, tai laimės dalykas. Pirmiausia, labai maža šansų, kad paleista varna antrą kartą paklius žmogui į rankas... Pagaliau nė nesužinosi, kur ji nulėks... Paprastai varnos toli nenu-skrenda... Ir visai galimas daiktas, kad jeigu tie tipai iš kaimo sugretins du faktus: mano varna pabėgo, o varnų pulke atsirado viena su pririšta prie kojos balto popieriaus skiaute, tai jiems iškart paaiškės mano ketinimai... Ir visa, kas taip gerai apgalvota, taip kantriai padaryta, nueis niekais... Po nesėkmingo bėgimo vyras pasidarė labai

atsargus. Jis prisitaikė prie gyvenimo duobėje, tartum užmigo žiemos miegu, ir jam rūpėjo tik išsklaidyti kaimo gyventojų įtarumą. Sakoma, kad amžinas to paties kartojimas – geriausia maskuotė. Jeigu kasdien darysi vis tą patį ir tą patį, tai labai galimas dalykas, kad tave galų gale užmirš. Kartojimas gali duoti ir tokią naudą. Na, sakysim, du pastaruosius mėnesius moteris diena iš dienos, nepakeldama galvos, veria karolius. Ji taip įknibusi į šitą darbą, kad jai net veidas sutino. Ilga adata tik švysčioja, kai ji mauna žvilgančius it metalas karolius, subertus į kartoninę dėžutę. Jos santaupos turbūt padidėjo iki dviejų tūkstančių jenų. Padirbės ji taip dar puse mėnesio – ir užteks pinigų pirmajai įmokai už radiją. Adata taip rimtai šokinėja apie dėžutę su karoliais, lyg ta dėžutė būtų visatos centras. Kartojimas teikia dabarčiai tam tikrą atspalvį, žadina aplinkos realumo pajautimą. Ir vyras nusprendė taip pat atsidėti monotoniškam fiziniam darbui. Šluoti nuo aukšto smėlį, sijoti ryžius, skalbti – visa tai pasidarė jo kasdieninė pareiga. Kol jis dirbo niūniuodamas sau panosėje, bent jau laikas bėgo greičiau. O savo malonumui padarė iš polietileno nedidelę uždangą, kad miegant ant jų nebirtų smėlis, ir sugalvojo įtaisą virti žuviai karštame smėlyje... Nenorėdamas drumsti sau ramybės, jis nuo to laiko nebeskaitė laikraščių. Pakentėjo tik savaite, ir skaityti jau beveik nesinorėjo. O po mėnesio iš viso juos užmiršo. Kažkada jis matė „Vienatvės pragaro“ graviūros reprodukciją, ir jina jį nepaprastai nustebino. Ten buvo pavaizduotas žmogus, keista poza plaukiantis dangumi. Plačiai atmerktos jo akys pilnos baimės. Visa erdvė aplinkui pilna beveik permatomų numirėlių šešėlių. Jam sunku smelktis per jų minią. Numirėliai, mostaguodami, stumdydami kits kitą, kažką vis kalba žmogui. Kodėl tai „Vienatvės pragaras“? Jis tada pagalvojo, ar nesupainiotas pavadinimas. Bet dabar aiškiai jį supranta. Vienatvė – nepatenkintas svajonės troškulys. Kaip tik dėl to žmogus kramto nagus, kai širdies plakimas jo nenuramina. Rūko tabaką, kai negali pasitenkinti mąstymo ritmu. Nervingai dreba, kad lytinis aktas neteikia pasitenkinimo, Ir alsavimas, ir vaikščiojimas, ir žarnyno pe-

ristaltika, ir dienos tvarkaraštis, ir sekmadienis, ateinantis kas septintą dieną, ir mokykliniai egzaminai kas keturi mėnesiai, – visa tai ne tik neramino jo, bet, atvirkščiai, stūmė vis į naują kartojimą. Netrukus ėmė daugiau rūkyti ir sapnavo košmariškus sapnus, kuriuose drauge su kažkokia moterimi nešvariais nagais visą laiką ieškojo nuošalių, slaptų kampelių. Ir kai galų gale pajuto apsinuodijimo simptomus, iškart mintimis nusikėlė į dangų, kurį laiko paprastas cikliškas eliptinis judėjimas, į smėlio kopas, kur viešpatauja 1/8 mm ilgio bangos. Nepabaigiama kova su smėliu, kadieninis darbas, jam virtęs lyg pamoka, teikė šioki tokį malonumą, bet negalima sakyti, kad tai buvo grynas savęs kankinimas. Jis nebūtų nustebejęs, jei čia būtų radęs kelią į pasveikimą. Bet vieną rytą kartu su reguliariai pristatomais produktais jis gavo karikatūrų žurnalą. Žurnalas kaip žurnalas, nieko ypatingo. Viršelis suplėšytas, nučiupinėtas nešvarių pirštų – tikriausiai gautas iš kokio sendaikčių pardavėjo. Bet nors žurnalas ir nučiuręs, iš jo vis dėlto galėjai spręsti, jog kaimo gyventojai juo rūpinasi. Keisčiausia, kad, skaitydamas žurnalą, jis raitėsi iš juoko ant aslos, daužė ją kojomis, lyg tampomas konvulsijų. Karikatūros buvo visai nevykusios. Beprasmiškos, vulgarios, blogai nupieštos – paklaustas, kas jose taip komiška, jis nebūtų galėjęs atsakyti. Juokinga buvo tik viena karikatūra, vaizduojanti arkli, kuris parklupo ir nuvirto, kai ant jo užsėdo stambus vyriškis. Arklio snukis tikrai buvo komiškas. Bet vis vien, ar galima juoktis jo padėtyje? Gėdykis. Prisitaikyti galima tik ligi tam tikros ribos. Be to, tai turi būti priemonė, bet jokių būdu ne tikslas. Gera kalbėti apie žiemos miegą, bet ar gali jis pavirsti kurmiu ir amžiams užgniaužti širdy bet kokią norą išeiti į šviesą? Tiesa, gerai pagalvojus, nėra jokios vilties, kad pasitaikys proga kada nors, kokiu nors būdu iš čia išsikrapštyti. Bet juk nėra negalima įprasti tiesiog laukti, laukti be jokio tikslo, o kai pabusi iš žiemos miego, šviesa apakins tave, ir tu negalėsi išeiti į lauką. Juk sakoma: elgetos duonos paragausi – iki grabo elgetausi... Vidinės rūdys atsiranda nepaprastai greitai... Jis giliai susimastė, bet vos tik prisiminė juokingą arklio snukį, jį vėl

pagavo kvailas juokas. Moteris prie lempos kaip visados įnikusi vėrė karolius; ji pakėlė galvą ir atlaidžiai jam nusišypsojo. Vyras, nepakęsdamas savo paties išdavystės, nusviedė žurnalą ir išėjo. Viršum duobės kamuoliavosi dulšvas rūkas. Nakties likučiai – šešėlių draiskanos... draiskanos, spindinčios lyg įkaitęs metalinis siūlelis... plaukiančios draiskanos, pavirtusios blizgančiais garų lašeliais... Ir tas pasakiškas šešėlių derinys žadino svajonę, kuriai nebuvo galo. Jis žiūrėjo ir negalėjo atsižiūrėti. Kas akimirką vis nauji atradimai. Čia buvo viskas – ir vaizdai, egzistuojantys tikrovėje, ir fantastiški vaizdai, kurių jis niekad dos nematė. Pasisukęs į tą šešėlių verpetą, vyras ėmė šaukti:

– Ponas teismo pirmininke, supažindinkite mane su kaltinimo turiniu! Pasakykite man, kokios šito nuosprendžio priežastys?! Teisiamasis stovėdamas laukia jūsų atsakymo! Iš rūko pasigirdo lyg ir pažįstamas balsas. Skambėjo jis dusliai, lyg kalbėtų į telefono ragelį.

– Ar šiaip žiūrėsi, ar taip – vienas iš šimto.

– Ką sakote?

– Sakau, Japonijoje šimtui žmonių tenka vienas šizofrenikas.

– Atleiskite, ką jūs turite omeny?

– Beje, kleptomanų irgi vienas iš šimto...

– Bet ką jūs norite pasakyti?

– Jei vyrų, praktikuojančių vienalytę meilę, yra vienas procentas, tai, žinoma, tiek pat turi būti ir tokių moterų. Jei imsime toliau – vienas procentas padegėjų, vienas procentas alkoholikų, vienas procentas psichiškai atsilikusių, vienas procentas lytinių iškrypėlių, vienas procentas sergančių didybės manija, vienas procentas užkietėjusių sukčių, vienas procentas impotentų, vienas procentas teroristų, vienas procentas paranojikų...

– Meldžiamasis, gana šitų nesąmonių.

– Gerai, klausykis ramiai. Pridursim aukščio baimę, greičio baimę, narkomaniją, isteriją, apsėstuosius žudymo manijos, sifilitikus, silpnapročius... irgi po vieną procentą, ir gausime maždaug dvidešimt procentų... Ir jeigu šitaip išvardysi dar aštuoniasdešimt anomalijų...

o tai padaryti, be abejo, galima... vadinasi, visiškai tiksliai, statistiškai bus įrodyta, kad šimtas procentų žmonių nenormalūs.

– Kas per kvailystė! Jei nebūtų kokio nors normalumo etalono, tai negalima būtų nustatyti ir nenormalumo.

– Nekalbėk taip, juk aš tik norėjau apginti tave...

– Apginti?..

– Bet juk tu pats vargu ar įrodinėsi, jog esi kaltas?

– Žinoma, ne!

– Tai būk nuolankesnis. Nors ir kokia ypatinga būtų padėtis, kankinti savęs nėra jokios prasmės. Žmonės nebūtinai turi gelbėti keistą vikšrą, bet jie neturi teisės nė smerkti jo...

– Vikšrą?.. Kodėl, protestuodamas prieš neteisėtą sulaikymą, aš pavirtau vikšru?

– Nesidėk kvailiuku... Japonijoje, tipiškame aukštos temperatūros ir didelio drėgnumo rajone, aštuoniasdešimt septyni procentai stichinių nelaimių tenka potvyniams, ir šiomis sąlygomis nuostoliai, padaryti vėjų nešamo smėlio, sudaro tūkstantąją dalį procento. Atsižvelgti į tai – tas pat, kas leisti specialius įstatymus kovai su potvyniais Sacharoje. Kvaila šneka!

– Aš apie tai nė nekalbu. Turiu omeny savo kančias... Neteisėtas sulaikymas visur neteisėtas – ar tai dykumoje, ar pelkėje!

– A, neteisėtas sulaikymas... Bet juk žmogaus godumas besaikis... Ir tu – gardus kąsnis kaimo gyventojams...

– Mėšlas irgi valgis! Bet man egzistavimo prasmė yra kilnesnė.

– Tas tiesa. Vadinasi, manai, kad tau nepasisekė, kad tavo dievinamasis smėlis tave apvylė?

– Nepasisekė?..

– Girdėjau, kad yra žmonių, kurie apie dešimt metų suko galvas, skaičiuodami PI kelių šimtų ženklų tikslumu. Puiku... Tai tikriausiai irgi turi savą egzistavimo prasmę... Tačiau būtent todėl, kad atmetei tokią egzistavimo prasmę, tu galų gale pats užklydai į šias vietas.

– Netiesa! Smėlis irgi būna visiškai kitokio pavidalo!.. Pavyzdžiui,

jis vartojamas liejimo formoms... Paskui – jis nepamainoma žaliava, sutvirtinanti betoną... Kadangi iš smėlio lengvai pašalinamos bakterijos ir piktžolės, jis labai praverčia tyrimams žemės ūkio srityje... Pagaliau buvo daromi bandymai paversti smėlį derlinga dirva trešiant enzimais... Apskritai smėlio taip paprastai neapibūdinsi...

– Na ir uoliai gi tu propaguoji savo tikėjimą... Bet jeigu tu pakeisi savo požiūrį, aš nežinosiu, kuo pagaliau tikėti.

– Man šlykštu nudvesti kaip šuniui!

– O ar ne vis tiek... Nutrūkusi nuo kabliuko žuvis visada atrodo didesnė už sugautąją.

– Velniai griebtų, kas gi tu pagaliau?

Bet rūko draiskanos pakilo aukštyn, ir atsako jis neišgirdo. Šviesos spindulių pluoštas dabar nuslinko žemyn. Šviesa jį apžilpino. Sukandęs dantis, jis laikėsi iš paskutiniųjų, kad nuovargis, lipnių suodžių gumulas, pakilęs prie gerklės, neprasiveržtų laukan. Karktelėjo varna. Prisiminęs spąstus, jis nusprendė nueiti už namo ir apžiūrėti savo „Viltį“. Vilties, kad kas nors išeis, beveik nėra, bet šitas užsiėmimas įdomesnis negu žurnalas su karikatūromis. Masalas buvo nepalietas. Sušvinkusios žuvies dvokas trenkė į nosį. Nuo to laiko, kai jis padarė „Viltį“, praėjo daugiau kaip dvi savaitės – ir jokių rezultatų. Kodėl gi taip yra? Spąstų konstrukcija visiškai patikima. Jei varna griebtų jauką, viskas būtų gerai. Bet jos nė nežiūri į tą pusę, ir čia jau nieko nepaveiksi... Kuo toms varnoms nepatiko „Viltis“? Juk žiūrėk iš kokios nori pusės – spąstai įtarimo nekelia. Varnos pasižymi tuo, kad, ieškodamos žmogaus išmetamų atliekų, visą laiką sukiojasi apie gyvenamus būstus ir vis dėlto niekad nepraranda atsargumo. Jos tarsi varžosi su žmonėmis – kurie jų kantresni. Kol jų sąmonėje padvisusi žuvis šioje duobėje pavirs visiškai įprastu daiktu... Apskritai ištvermė – anaip tol dar ne pralaimėjimas... Atvirkščiai, kai į kantrumą imi žiūrėti kaip į pralaimėjimą, tada ir prasideda tikras pralaimėjimas. Kaip tik todėl jis ir pasirinko pavadinimą „Viltis“. Gerosios Vilties ragas – ne Gibraltaras, o Keiptaunas... Vos vilkdamas kojas, vyras nupėdino į vidų... Vėl atėjo metas miegoti.

KAI moteris jį pamatė, tarsi tik dabar prisiminusi užpūtė lempą ir atsisėdo arčiau prie durų, kur buvo šviesiau. Nejaugi ji dar ketina dirbti? Staiga jis baisiai panūdo ką nors padaryti. Pripuolęs prie moters, numetė jai nuo kelių dėžutę su karoliais. Juodi rutuliukai tarsi kokio augalo vaisiai pabiro ant aslos ir akimirksniu susmego į smėlį. Moteris išsigandusi žiūrėjo į jį, netardama nė žodžio. Vyras stovėjo, kvilai vypsodamas. Iš suglebusių lūpų kartu su geltonomis seilėmis išsiveržė gaili dejonė.

– Tuščias darbas... Nereikalingas jėgų eikvojimas... Visiškai tuščia kalba... Tu jau apsinuodijusi... Moteris nieko nepasakė. Ji tylom čiupinėjo jau suvertus ant siūlo karolius. Jie spindėjo lyg gabaliukai želė. Vyra ėmė krėsti šaltis: drebulys iš apačios, nuo kojų, kilo vis aukščiau ir aukščiau.

– Taip, tikras dalykas. Greitai jau nieko nebus galima pakeisti. Vieną gražią dieną pamatysim, kad kaime nebeliko nė vieno žmogaus, tik mes... Man viskas suprantama... Tiesa... tiesa... Dabar mūsų laukia toks likimas, ir labai greitai... Ir kai suprasim, kad esam išduoti, bus vėlu... Ir visos jėgos, kurias atidavėm. – jiems į tai nusišpjauti...

Moteris laikė suspaudusi karolius ir, neatitraukdama nuo jų žvilgsnio, tyliai purtė galvą.

– Ne, taip negali būti. Kaip jie gyvens, iš čia išėję, – iškart juk niekur neįsitaisysi?..

– O ar ne vis vien? Argi egzistavimas čia nors kiek panašus į gyvenimą? – Bet yra smėlis, ir todėl...

– Smėlis? – vyras, sukandęs dantis, kilstelėjo smakrą.

– Kam tas smėlis? Sudilusio skatiko iš jo neuždirbsi, tik gyvenimą apsunkina.

– Ne, jį parduoda.

– Parduoda?... Kam gi jie jį parduoda?

– Na, ten, statyboms, rodos... Jo į betoną deda...

– Liaukis juokavusi! Nieko sau, jei į cementą dėtų šito smėlio, – jame juk daug druskos. Pirmiausia būtų pažeisti statybos nuostatai ar instrukcijos...

– Na, žinoma, parduoda tikriausiai slapta... Už puse kainos...

– Plepi nei šį, nei tą! Kai pamatas ar užtvanka sugrius, jų neišgelbės, kad smėlis buvo pirktas už puse kainos ar net veltui gautas!

Moteris piktai dėbtelejo į vyrą. Paskui nuleido akis, jos balsas jau nebuvo nuolankus.

– O ar mums ne vis tiek? Ne mūsų reikalas, ir nėra ko kištis!

Vyras sutriko. Jos pasikeitimas tiesiog stulbinantis – tarsi nuo veido jai nukrito kaukė. Tai buvo kaimo veidas, apsireiškęs jam moters pavidalu. Iki tol kaimas buvo jam tik budelis. Arba absurdiškas parazitinis augalas, raji aktinija. O save jis laikė nelaiminga, atsitiktinai sučiupta auka. Bet kaimo gyventojų požiūriu kaip tik jie yra palikti ir apleisti visų. Savaime suprantama, jie neturi jokių įsipareigojimų likusiam pasauliui. Vadinasi, kadangi jis priklauso prie tų, kurie jiems kenkia, prašieptos kaimo iltys atkištos prieš jį. Jis dar nė karto taip negalvojo apie savo santykius su kaimu. Nenuostabu, kad jie sutriko. Bet netgi ir taip pasielgti, atsitraukti – tai tas pat, kas pačiam nuneigti savo teisumą.

– Gal iš tiesų kitais nėra ko rūpintis, – sudirgęs jis pasikėlė.

– Bet juk iš apgavikiškos prekybos kas nors gerai pelnosi, a? Galima ir nelieti prakaito tų tipų labui...

– Ne, smėlio pardavimas – artelės reikalas.

– Na taip... Bet vis vien galų gale – kas turi daugiau akcijų, kas daugiau pinigų įdėjo, tas...

– Šeimininkai, kurie turėjo pinigų nusipirkti škunai, seniai iš čia išvažiavo... O su mumis elgiasi labai gerai... Tikrai, jokios apgavystės čia nėra... Jei manote, kad aš meluoju, paprašykite juos parodyti aktus ir iškart suprasite. Vyras stovėjo sutrikęs, susijaudinęs. Staiga jis pa-

sijuto menkas ir bejėgis. Operacijos žemėlapis, kur priešas ir sava kariuomenė nudažyti skirtingomis spalvomis, virto mįslingu neaiškios spalvos paveiksliuku, kuriame nieko negali susigaudyti. Ir nevertėjo taip nervintis dėl to žurnalo su karikatūromis. Niekam čia ne galvoj, ar tu leipsti kvailu juoku, ar ne...

Jis sumurmėjo užsikirsdamas, vos ne vos apversdamas liežuvį:

– Na taip... Taip, žinoma... Svetimi reikalai... Tas tiesa...

Paskui jam išsprūdo žodžiai, netikėti pačiam, nesusiję su tuo, apie ką juodu kalbėjosi.

– Reikėtų neatidėliojant nupirkti vazoną su kokiu augalu...

– Jis pats nustebo, bet moteris dar labiau suglumo, ir jis jau negalėjo trauktis.

– Plika aplinkui, nėra kur nė akių paganyti.

Moteris atsakė sunerimusi:

– Gal pušį?

– Pušį?... Ne, pušų aš nemėgstu... Na, vis vien ką, galima kad ir kokią žolę... Prie kyšulio daug jų yra, kaip jos vadinasi?

– Pūkuotės, rodos. Bet medelis vis dėlto geriau, a?

– Jei medį, tai gal klevą ar pauloniją su plonomis šakomis ir dideliais lapais... Kad plevėsuotų vėjyje... Plevėsuotų... Plazdančios lapų kekės. Kad ir norėtų jos pabėgti – nepabėgtų: stipriai priaugusios prie liemens...

Jo būseną lyg ir nepasikeitė, bet alsavimas staiga pasidarė nelygus. Jautė, kad tuoj pravirks. Greitai pasilenkęs prie aslos, kur buvo išbirę karoliukai, ėmė negrabiai rausyti po smėlį. Moteris greitai atsistojo.

– Nieko, nieko. Aš pati... Per sietą greit viską išsijosiu.

V IENA kartą, išėjęs už trobos savo reikalu ir žiūrėdamas į kabantį viršum duobės krašto dulsvą mėnulį, tokį artimą, kad, regis, jį galėtų paliesti ranka, vyras staiga pajuto, kad jį krečia stiprus šaltis. Gal persišaldė?... Bet ne, neatrodo. Jį daug kartų buvo purtęs šaltis prieš pakylant temperatūrai, bet dabar kažkas kita. Oras, regis, nežvarbus, oda nepašiurpusi. Drebulys buvo justis ne odoje, bet kažkur kauluose. Jis sklido ratilais kaip vandens ribuliai įmetus akmenį. Maudžiantis skausmas ėjo iš vieno kaulo į kitą, ir neatrodė, kad apmalš. Toks buvo jausmas, lyg vėjas būtų įtrenkęs į jį surūdijusią skardinę ir toji bildėdama ritinėtusi po kūną. Kol jis taip stovėjo visas drebedamas ir žiūrėjo į mėnulį, į galvą jam atėjo keisčiausios asociacijos. Į ką panašus šitas paplokščias mėnulis? Randuota votis, kai kur pabarstyta rupiais miltais... Sudžiūvęs prastas muilas... O gal apipelėjusi apvali aliumininė dėžutė priešpiečiams... O arčiau vidurio – visai jau neįtikimi vaizdai. Kaukolė... Vienoda visose šalyse nuodų emblema... Pabarstyti milteliais balti kristalai butelio vabzdžiams dugne... Mėnulio paviršius nuostabiai panašus į kristalus, kurie lieka išgaravus kalio cianidui. Tas butelis tikriausiai tebestovi prie durų, užbertas smėliu... Širdis ėmė nelygiai tuksėti lyg įskilęs pingpongo kamuoliukas. Kažkokios niekingos asociacijos. Kodėl jis visą laiką galvoja apie tokius kraupius dalykus? Ir šiaip jau spalio vėjyje girdėti sielvartas ir neviltis. Vėjas kaukia, tarsi pūstų į švilpynę, padarytą iš tuščios ankšties. Žiūrėdamas į skardžio kraštą, blankiai nušviestą mėnulio, žmogus pagalvojo, kad tokia būseną, kada jautiesi, lyg viduje tau viskas būtų išdegę, tėra tiktai pavydas. Pavydas viskam, kas palikta viršuje, – gatvėms, tramvajams, šviesoforams sankryžose, reklamai ant telefono stulpų, nudvėsusioms katėms, vaistinėms, kur pardavinėjamos cigaretės. Ir kaip smėlis suėdė namo sienas iš vidaus ir stulpus – lygiai taip

pavydas sugraužė žmogui vidurius ir pavertė jį tuščiu puodu, paliktu ant degančios viryklės. Puodas smarkiai kaista. Karštis darosi nepakenčiamas, ir galimas dalykas, kad beregint puodas išsilydys. Dar nesušvitus vilčiai, iškyla klausimas: kaip įveikti šią akimirką ir ar reikia ją įveikti? Norisi lengvesnio oro! Norisi bent gryno oro, nesumišusio su tuo, kurį aš iškvėpiu! Jei galėčiau kartą per dieną nors pusvalandį žiūrėti į jūrą, užkopęs ant skardžio, kaip būtų puiku! Na, tą jau galėtų leisti. Kaimas sergi jį griežtai. Jo noras visiškai natūralus, juo labiau kad jis taip sąžiningai dirbo pastaruosius tris mėnesius. Net kaliniui leidžiama pasivaikščioti.

– Tai nepakenčiama! Gyventi ištisus metus įbedus nosį į smėlį. Esi lyg gyvas užkonservuotas. Nejaugi man neleis nors retkarčiais pasivaikštinėti palei duobę?

Bet moteris, nerasdama, ką atsakyti, tylėjo. Jos buvo tokia mina, tarsi ji nežinotų, ką daryti vaikui, kuris ožiuojasi pametęs saldainį.

– Tegu tik pasako, kad negalima! – vyras įniršo. Jis vėl prisiminė tas nepakenčiamas virvines kopėčias, žadinančias tokius liūdnius prisiminimus.

– Kai aš tąsyk bėgau, mačiau jų savo akimis... Ir mūsų eilėje yra keletas namų, kur nuleistos kopėčios!

– Taip, bet... – ji kalbėjo droviai, lyg teisindamasi, – dauguma iš jų jau kelinta karta gyvena tuose namuose.

– O mumis jie nepasitiki, ką?!

Moteris klusniai tarsi šuo nulenkę galvą, pasirengusi viskam. Jei vyras būtų gėręs jos akyse kalio cianidą, ji tikriausiai būtų taip pat klusniai tylėjusi.

– Gerai, pamėginsiu pats susitarti su tais niekšais! Tiesa, giliai širdy jis nepuoselėjo didelių vilčių, kad šios derybos baigsis sėkmingai. Buvo jau pripratęs nusivilti. Todėl kai vis tas pats senis atėjo su antraisiais smėlio nešiotojais ir davė atsakymą, jis netgi truputį sutriko. Tačiau to, ką pajuto, suvokęs atsakymo prasmę, jis anaipol nebūtų pavadinęs sutrikimu.

– Na gerai... – senis kalbėjo iš lėto, užsikirsdamas, tarsi sklaidydamas galvoje senus raštus. – Na, kad, sakysim, visai jau nebūtų galima susitarti, – taip nėra... Aš, pavyzdžiui, būtinai, bet jeigu jūs abu išeisite iš trobos ir prieš mus, prieš visus... tai darysite, o mes žiūrėsime... Na, o jūsų prašymas teisingas, galima bus įvykdyti, tiek to...

– O ką mes turime daryti?

– Na, tajį... kaip ten, patinas su patele ką daro? Poruojasi... Šit kaip.

Smėlio nešiotojai įžūliai nusikvatojo. Vyras nustėjo, jam užgniaužė gerklę. Palengva jam ėmė aiškėti, apie ką eina kalba. Jis ėmė suprasti, kad supranta. Ir kai suprato, pasiūlymas pasirodė nebe toks siaubingas. Kišeninio žibintėlio spindulys tarsi auksinis paukštis nuskriejo palei vyro kojas. Tai buvo kažkoks ženklas. Įkandin jo dar septyni ar aštuoni spinduliai ėmė suktis po duobę. Viršuje stovintys žmonės taip nekantravo, kad, rodės, tuoj užsidegs lyg derva; vyras, prislėgtas tos nekantrybės, nesugalvojo, kaip atmesti jų pasiūlymą, ir pats tarsi užsikrėtė jų beprotybe. Jis palengva atsisuko į moterį. Ką tik ji čia darbavosi savo kastuvu, bet dabar kažkur dingo. Gal nubėgo į trobą? Jis pažvelgė pro duris ir ją pašaukė.

– Ką gi mums daryti? Už sienos pasigirdo jos duslus balsas.

– Terauna juos velnias!

– Betgi norisi išeiti iš čia...

– Taip negalima!

– Na ką tu, reikia žiūrėti į tai paprasčiau. Staiga moteris uždususi prišoko prie jo.

– Ar jus iš proto išsikraustėte?... Tikrai iš proto išsikraustėt... Galvą pametėt! Argi galima taip daryti!.. Aš juk ne pamišėlė! Gal ir tiesą ji sako... Gal iš tiesų aš išėjau iš proto?..

Pamatęs, kaip įniršo moteris, jis atsitraukė, bet viduje jam vis didėjo ir plėtėsi kažkokia tuštuma... Jį tiek jau spardė, tad ką dabar bereiškia garbė, orumas?... Kai į tave kas žiūri, o tu darai kokią nors šlykštynę, nuo jos lygiai tiek pat susitepa ir tie, kurie žiūri... Būti

pamatytam ir matyti – kam reikalinga siena tarp šių dviejų sąvokų?.. Tam tikras skirtumas tarp jų, žinoma, yra, bet aš surengsiu jiems šį mažutį vaidinimą, ir tas skirtumas išnyks... Reikia dar pagalvoti ir apie tai, kokį atpildą gausi!.. Laisvai vaikščioti žeme!.. Aš noriu ištraukti galvą iš tos pasmirdusios pelkės ir atsikvėpti visa krūtine!

Nužiūrėjęs, kur yra moteris, jis netikėtai puolė ant jos. Moteris sukliko, jų sukibę kūnai žnegtelėjo palei namo sieną, ir viršuje kilo gyvuliškas sujudimas. Pasigirdo švilpesys, plojimas, gašlūs šauksmai... Žmonių ten žymiai padaugėjo, tarp jų buvo, rodos, ir jaunų moterų. Dabar jau triskart daugiau spindulių slyščiojo namo durimis. Jis užklupo moterį netikėtai, ir jam pavyko nutempti ją tolyn nuo sienos. Jis sugniaužė jai kaklą, ir moteris sudribo kaip maišas. Pusratis šviesų viršum duobės atrodė lyg šventinė iliuminacija. Nors nebuvo labai karšta, jam iš pažastų sruvo prakaitas, plaukai sušlapo, tarsi ant jo būtų išpylę kubilą vandens. Žiūrovų klyksmai lyg aidas skardėjo ausyse, didžiuliais juodais sparnais užklojo dangų. Vyrai rodė, kad tai jo sparnai. Jis juste juto tuos žmones, įdėmiai žiūrinčius nuo skardžio, juto kaip pats save. Jie buvo jo dalis. Tai nuo jo geidulio jiems tiso seilės. Jis jautėsi nebe auka, o veikiau budelis. Buvo tamsu, o ir rankos drebėjo, ir pirštai pasidarė tarsi dukart storesni. Kai jis pagaliau ją apglėbė, ji išsilenkė ir vikriai ištrūko jam iš rankų. Klimpdamas smėlyje, jis puolė paskui ją. Bet ji vėl jį nubloškė lyg plieninė spyruoklė. Galiausiai ją sučiupęs, vyras ėmė melsti:

– Prašau... Prašau tave... Juk aš vis vien negaliu... Na, tik suvaidinkim...

Bet jam jau nereikėjo moters laikyti. Jai, rodos, dingo noras bėgti. Staiga jis išgirdo plystant medžiagą ir tą pat akimirką pajuto stiprų skausmą: moteris kirto jam alkūne į papilvę, išliedama visą savo pyktį, sutelkdama į tą smūgį visą kūno svorį. Vyras tyliai susilenkė pusiau ir apglėbė rankomis kelius. Pasilenkusi prie jo, moteris ėmė kumščiais daužyti jam veidą. Iš pirmo žvilgsnio galėjo pasirodyti, kad jos judesiai vangūs, bet kiekvienas smūgis buvo toks stiprus, tarsi ji būtų

grūdusi nuo drėgmės sušokusius druskos gabalus. Iš nosies pliūptelėjo kraujas. Prie kraujo prilipo smėlio, ir jo veidas pasidarė lyg žemės grumstas.

Sujudimas viršuje atslūgo – lyg būtų supliuškęs skėtis, virbalams sulūžus. Pasigirdo pasipiktinimo šūksmai, patyčios, raginimai, bet kažkokie nedarnūs, pakriki. Nešvankūs girtų šūkčiojimai irgi negalėjo pakelti žiūrovams nuotaikos. Kažkas paleido žemyn kažkokį daiktą, bet kitas tuoj pat jį išplūdo. Pabaiga buvo tokia pat netikėta kaip ir pradžia. Toli nuskardėjo balsai, šaukiantys prie darbo, ilga šviesų virtinė išnyko, tarsi ją kas būtų pakylėję aukštyn. Ir tamsus šiaurys nusinešė paskutinius sujudimo atgarsius. Vyras, sumuštas ir apibiręs smėliu, neaiškiai jautė, kad viskas ėjo kaip iš rašto. Ta mintis dingėjo kažkur sąmonės kertelėje, o jo sąmonė panėšėjo į permirkusius prakaitu baltinius, po kuriais tik širdies plakimas buvo skausmingai juntamas. Karštos kaip ugnis moters rankos degina jam pažastis, ir jos kūno kvapas badyte bado nosį. Jam atrodo, kad švelniose moters rankose jis – nelyginant mažas akmenukas ramios upės dugne.

PRASLINKO daugel monotoniškų smėlio naktų ir savaičių Varnos kaip seniau ignoravo „Viltį“. Jaukas – džiovinta žuvis – jau nebuvo džiovinta žuvis. Varnos juo nesusigundė, tačiau bakterijos, matyt, buvo ne tokios išrankios. Vieną rytą jis užkliudė jauką lazdos galu – iš žuvies telikusi vien oda, o šiaip ji visa pavirtusi juoda lipnia mase. Pakeitęs jauką, sumanė dar kartą patikrinti, ar nepagedęs jo įtaisinsys. Nužarstęs smėlį ir atvožęs dangtį, jis nustėro iš nuostabos. Statinaitės dugne buvo prisirinkę vandens. Jo buvo tik apie dešimt centimetrų, tačiau tai beveik visai skaidrus vanduo, daug švaresnis už tą, surūdijusį, kurio jiems kasdien atveža. Argi pastaruoju metu kada lijo?.. Ne, lietaus nebuvo jau kokios dvi savaitės... Tai gal tas vanduo likęs nuo ankstesnių lietu?.. Jam norėjosi taip manyti, bet buvo vis dėlto keista, nes statinaitė leido vandenį. Iš tikrųjų, kai jis ją pakėlė, pro dugną pasruvo vanduo. Kadangi tokiam gylyje negalėjo būti požeminio šaltinio, piršosi mintis, kad tekas iš statinaitės vanduo visą laiką iš kažkur pasipildo. Taip bent išeina teoriškai. Tačiau iš kur jis gali pasipildyti tame išdžiūvusiame smėlyje? Vyras vis labiau jaudinosi – jis vos ne vos valdėsi. Galimas tik vienas atsakymas. Smėlio kapiliariskumas. Smėlio paviršius dėl aukšto lyginamojo šiluminio talpumo paprastai išdžiūsta, bet kiek giliau smėlis visada drėgnas. Taip yra, be abejo, dėl to, kad garavimas iš jo paviršiaus veikia lyg pompa, siurbianti vandenį iš apatinių sluoksnių. Turėdamas tai galvoje, gali lengvai paaiškinti, iš kur atsiranda tirštas rūkas virš kopų rytą bei vakare ir nepaprasta drėgmė, prasismelkianti į medines namo sienas bei stulpus ir juos pūdanti. Galų gale smėlis sausas esti ne dėl to, kad jam trūktų vandens, o veikia dėl to, kad vanduo garuoja žymiai greičiau, negu smelkiasi smėlio kapiliarais. Kitaip tariant, vanduo nuolat pasipildo. Tik jis cirkuliuoja kur kas greičiau negu paprastame dirvože-

myje. Tikriausiai jo „Viltis“ tą vandens cirkuliaciją kažkur sutrikdė. Matyt, toje vietoje, kur įkasta statinaitė, pro paliktą siaurą plyšiuką tarp jos ir dangčio iš apačios prasisunkęs vanduo negali išgaruoti ir renkasi ant dugno. Kokia tai vieta ir kaip visa tat susiję tarpusavy, jis dar gerai nežinojo, bet, kruopščiai viską ištyręs, be abejo, galėtų savo bandymą pakartoti. Ir galimas dalykas, jam pasisektų padaryti dar efektyvesnį įtaisą vandeniui rinkti. Tegu tik bandymai pavyks – ir jam nebeteks daugiau kapituliuoti, jei paliaus vežę vandenį. Bet dar svarbiau kas kita: pasirodo, visas smėlis – didžiulis siurblys. Jis pasijuto sėdįs ant siurbiančios pompos. Širdis jam ėmė pašėlusiai daužytis, ir jis turėjo atsisėsti – atgauti kvapą ir apsiraminti. Kol kas niekam apie tai nė žodžio. Jeigu prireiks, tai bus svarbus ginklas. Jis negalėjo tverti nesijuokęs iš džiaugsmo. Nors turėjo laikyti savo „Viltį“ paslapy, tačiau pasididžiavimas jam tiesiog netilpo krūtinėje. Ūmai vyras sušuko plonu balsu ir apkabino iš užpakalio moterį, klojančią patalą. Bet ji išsisuko, o jis krito aukštiekninkas ir ėmė juoktis, kepėstuodamas kojomis, lyg pilvą jam kutentų lengvų dujų pripūstas popierinis balionas. Jam atrodė, kad ranka, pakelta prie veido, lengvai plauko ore. Moteris irgi juokėsi, bet lyg nenoromis – tiktai kad negadintų jam nuotaikos. Vyru prieš akis stovėjo be galo, be krašto išsiraizgęs švarutis tinklas požeminių upeliukų, kurie lyg plonos sidabro gijos kyla aukštyn siaurais plyšiukais tarp smiltelių. O moteris pagalvojo apie ką kita – be abejonės, apie lytinį aktą, kuris turi sekti po to. Na ir gerai. Tik žmogus, per stebuklą išsigelbėjęs iš skęstančio laivo, gali suprasti tą, kuriam norisi juoktis vien dėl to, kad jis alsuoja. Nors jis tebebuvo duobėje, tačiau jautėsi, lyg būtų užlipęs į aukštą bokštą. Gal visas pasaulis apvirto aukštyn kojomis, ir aukštumos ir žemumos susikeitė vietomis. Šiaip ar taip, jis rado smėlyje vandens. Vadinasi, kaimo gyventojai su juo taip lengvai nesusidoros. Tegu nebeveža dabar vandens, jis apsieis ir be jų. Vos tik pagalvojęs, kaip jie subrus, jis vėl prapliupdavo kvatoti. Nors tebebuvo vis toje pačioje duobėje, jam rodėsi, kad jau išsikapstė iš jos. Apsidairė, ir visa duobė jam stojosi

prieš akis. įvertinti mozaiką galima tik iš tolo. Iš arti klaidina detalės. Atitrūkę nuo vienos detalės, užkliūvate už kitos. Iki šiol jis matė veikiausiai ne smėlį, o tik paskiras smilteles. Tą patį jis galėtų pasakyti apie aną, kitą moterį ir apie savo bendradarbius. Iki šiol jam atminty atgydavo tik atskiros smulkios detalės, kurias nepaprastai padidindavo jo vaizduotė: stambios nosies šnervės... surauktos lūpos... lygios plonos lūpos... buki pirštai... ploni pirštai... žvaigždės akyse... pailga karpa po raktikauliu... išsiraizgiusios ant krūtinės violetinės gyslelės... Žiūrėti visai iš arti – šlykštu. Bet iš tolo viskas atrodo smulku, lyg tai būtų mažulytis vabzdys. Va ten, toli, knibžda bendradarbiai, geriantys arbatą mokytojų kambaryje. O ana kur, kampelyje, – toji moteris, nuoga, guli drėgnoje lovoje, primerkusi akis, nekrutėdama, nors pelei nuo cigaretės jai beregint nubirs. Be jokio pavydo jis galvojo apie tuos mažučius vabzdžius, lyg tai būtų tuščiavidurės formelės sausainiams kepti. Ir nereikia būti fanatišku kepėju, atkakliai kepančiu sausainius, kurių niekas neprašė – vien tam, kad formelės nestovėtų tuščios. Jeigu jam pasitaikys atnaujinti su jais santykius, reikės viską pradėti iš pat pradžių. Permainos smėlyje kartu buvo ir permainos jame pačiame. Smėlyje drauge su vandeniu jis rado ir naują žmogų. Taigi prie kasdieninės pamokos dabar prisidėjo rengimas įtaiso vandeniui rinkti. Ėmė kauptis skaičiai ir diagramos – vieta, kur turėtų būti užkasta statinaitė... statinaitės forma... ryšys tarp laiko, kai šviečia saulė, ir vandens rinkimosi greičio... temperatūros ir atmosferos slėgimo įtaka įrenginio efektyvumui. Moteris niekaip negalėjo suprasti, kodėl jis taip atsidėjęs daro raizgus varnomis. Ji įtikinėjo save, kad nė vienas vyras neapsieina be kokio žaisliuko, ir jeigu jam tai teikia malonumą – puiku. Be to, jis kažkodėl ėmė labai domėtis jos namų ruoša. Visa tai – nieko blogo. Tegu sau žaidžia. Bet ir vyras turėjo savo sumetimų ir motyvų. Darydamas tyrimus, netikėtai susidūrė su rimta kliūtimi ir turėjo sugretinti bei susieti daug sąlygų. Ir nors surinktos medžiagos kaupėsi vis daugiau, bet jis niekaip negalėjo rasti dėsningumo ir sujungti visko į darnią sistemą. Be to, jeigu norėjo

surinkti tikslią medžiagą, jam trūks plyš reikėjo radijo, kad galėtų klausytis pranešimų apie orą bei prognozių. Taigi radijas pasidarė bendras abiejų tikslas. Lapkričio pradžioje vandens statinaitėje susikaupdavo po keturis litrus per dieną, o paskui diena iš dienos vandens ėmė rinktis vis mažiau. Gal tai temperatūros poveikis? Bet, matyt, rimtus bandymus jis tegalės daryti pavasarį. Atėjo ilga atšiauri žiema, ir kartu su smėliu ore ėmė lekioti ledukai. Kad būtų galima nusipirkti geresnį radiją, jis nusprendė nors kiek padėti moteriai. Duobė irgi turėjo savo pranašumų – čia neužpūtė vėjas. Bet užtat ir saulė beveik neišspisdavo. Netgi tomis dienomis, kai smėlis būdavo sušalęs, oru jo lėkdavo nė kiek ne mažiau kaip paprastai, ir reikėjo be atilsio kasti jį nuo trobos. Rankos suskirdę ir kraujavo. Pagaliau žiema baigėsi. Atėjo pavasaris. Kovo pradžioje radijas buvo nupirktas. Ant stogo iškėlė aukštą anteną. Moteris, linksma ir nustebusi, pusę dienos sukiojo reguliatorius. Mėnesio pabaigoje ji pasijuto nėščia. Praėjo dar du mėnesiai. Didžiuliai balti paukščiai tris dienas skrido iš vakarų į rytus. O dar po dienos moteris pasiskundė nepakenčiamais skausmais. Ji paplūdo krauju. Kažkas iš kaimiečių – jo giminėje buvo veterinaras – nustatė diagnozę: persileidimas. Nusprendė nuvežti ją pikapu į miestą, į ligoninę. Laukdamas mašinos, vyras atsisėdo greta ir leido paimti sau už rankos, o kita glostė jai pilvą. Ir štai prie duobės privažiavo pikapas. Pirmąkart po pusės metų buvo nuleistos virvinės kopėčios. Moterį, suvyniotą į antklodę, tarsi kokoną virve pakėlė aukštyn. Iki paskutinės akimirkos ji žvelgė į jį maldaujančiomis, pilnomis ašarų akimis. Tarsi nematydamas, jis nukreipė akis. Kai ją nuvežė, virvinės kopėčios liko kabėti. Vyras baikščiai priėjo prie jų ir palietė piršto galu. įsitikinęs, kad jos nedingsta, jis ėmė iš lėto ropštis.

Dangus buvo murzinai geltonas. Rankos ir kojos sunkios, lyg būtų išlipęs iš vandens... Štai jos, ilgai lauktosios kopėčios... Vėjas, rodės, traukė iš burnos kvapą. Apėjęs duobę, jis užkopė aukščiau, iš kur matėsi jūra. Jūra irgi buvo blausiai geltona. Jis giliai įkvėpė, bet oras buvo šiurkštus, visai ne toks, kaip jis manė. Atsigręžęs pamatė dulkių debesį

kaimo pakraštyje. Tikriausiai pikapas su moterimi... Taip, be reikalo jis turbūt nepapasakojo jai visko apie spąstus prieš išeidamas. Duobėje kažkas sukrutėjo. Tai jo šešėlis. Kiek aukščiau nuo šešėlio – įtaisas vandeniui rinkti. Viena lentelė atkritusi. Tikriausiai kas nors užlipo, kai nešė moterį. Jis nuskubėjo atgal pataisyti. Vanduo, kaip ir tikėjosi, pakilęs iki ketvirtos atžymos. Sugadinimas ne toks jau didelis. Troboje traškiu balsu dainavo radijas. Vos vos tvardydamas ašaras, jis sukišo rankas į statinaitę. Šaltas vanduo deginte nudegino. Bet jis tupėjo kaip tupėjęs – netgi nekrustelėjo.

O bėgti nėra ko labai skubintis. Dabar jo rankose bilietas į abu galus – švarus blankas, ir jis pats savo nuožiūra gali užrašyti jame ir išvykimo laiką, ir atvykimo vietą. Be to, jam be galo knieti papasakoti kam nors apie savo įtaisą vandeniui rinkti. Ir jeigu jis nuspręs tai padaryti, dėkingesnių klausytojų už kaimo gyventojus niekur neras. Jei ne šiandien, tai rytoj jis kam nors viską papasakos.

O pabėgimas – apie tai dar bus laiko pagalvoti.

SKELBIMAS RYŠIUM SU PAREIŠKIMU DĖL ASMENS DINGIMO

DINGUSIOJO PAVARDĖ, VARDAS – Nikis Dziumpėjus.
GIMIMO METAI, MĖNUO, DIENA – 1924 m. kovo 7 d.

Kadangi Nikio Sino buvo paduotas pareiškimas dėl aukščiau nurodyto asmens Nikio Dziumpėjaus dingimo, teismas prašo jį pranešti savo gyvenamąją vietą iki 1962 metų rugsėjo 21 dienos. Tokio pranešimo negavus, jis bus pripažintas mirusiu. Visus žinančius ką nors apie dingusįjį prašoma iki nurodyto termino pranešti teismui.

1962 m. vasario 18 d.

CIVILINIS TEISMAS

NUTARTIS

IEŠKOVAS – Nikis Sinas.

DINGĘS BE ŽINIŲ – Nikis Dziumpėjus, gimęs 1924 m. kovo 7 d.

Šiuo patvirtinama, kad, viešai paskelbus paiešką ryšium su pareiškimu dėl aukščiau minėto asmens dingimo, apie nurodytą asmenį nuo 1955 metų rugpjūčio 18 dienos, tai yra daugiau kaip septyneri metai, negauta jokių žinių. Tuo remdamasis teismas nutaria: dingusįjį Nikį Dziumpėjų laikyti mirusiu.

1962 m. spalio 5 d.

CIVILINIS TEISMAS

TEISĖJO PARAŠAS

